ORSAMÅLET

1

LJUDLÄRA

AKADEMISK AVHANDLING

AV

JOHANNES BOËTHIUS

STOCKHOLM 1918
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
180112

ORSAMÅLET

1

LJUDLÄRA

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AV FILOSOFISK DOKTORSGRAD

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

TISDAGEN DEN 21 MAJ 1918 KL. 10 F. M.

Å LÄROSALEN N:O I

R. UNIV. BIBLIOTHEEK LEIDEN

AV

JOHANNES BOËTHIUS

FIL. LIC. AV VÄSTM.-DALA NATION

STOCKHOLM 1918

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

180112

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523708_0003

Inledning.

Orsamålet talas i Orsa moderförsamling samt i Skattungbyns till denna hörande kapellförsamling i St. Kopparbärgs län. Det talas inom hela detta område med undantag av några finnbyar ock enstaka liggande finngårdar i norra ock nordöstra delen av socknen, där ett språk talas, som ej erbjuder några närmare beröringspunkter varken med Orsamålet eller med dalmålet över huvud taget. I de båda finnbyarna Näckådalen ock Untorp, båda belägna i nordvästra delen av socknen, talas däremot Orsamål, vilket väl är en följd av de giftermål, som ofta ingåtts mellan här bosatta finnar ock personer nerifrån Orsabygden. Målet i dessa båda byar, vilket jag väl hört, men ej gjort till föremål för närmare undersökning, torde huvudsakligen skilja sig från det vanliga Orsamålet i fråga om den musikaliska akcenten, som kanske är en lemning från den numera utdöda finskans tid.

Ännu på 1860-talet fanns enligt uppgift åtminstone i Näckådalen en finne, som kunde tala finska. Numera återstår av detta språk blott en del naturnamn, t. ex. bärgnamn på **-mäki** eller **-noppi**, sjönamn på **-lampi** ock bäcknamn på **-puro**. Naturnamn på Orsamål saknas dock ej här i finnmarken, ock det händer, att t. ex. ett bärg kan ha både ett finskt ock ett Orsamålsnamn. Även förekomma ännu i finnmarken enligt uppgift vissa finska benämningar; så kallas en knivslida för **toppi** ock göken för **kukku**.

Enligt uppgift talas Orsamålet fortfarande av till Nordamerikas Förenta Stater utflyttade Orsabor, särskilt i sådana trakter, där många f. d. Orsabor bo i varandras närhet, såsom fallet särskilt är i Minnesota. Där tala t. ex. i Cambridge ett 50—100-tal personer Orsamål, däribland även många därute födda barn, av vilka dessutom engelsktalande både vita ock svarta barn skola ha lärt sig tala Orsamål.

Gränsen mellan Orsamålet ock grannmålen följer överallt mycket skarpt sockengränsen, vadan Orsamålet icke har några utlöpare i andra socknar, såsom fallet är med de båda andra huvudmålen inom dalmålet: Mora- ock Älvdalsmålet. De närmaste ock med Orsamålet mäst besläktade grannmålen äro: Oremålet i öster, Moramålet i söder ock i väster Våmhusmålet, som närmast är en varietet av Älvdalsmålet. Av dessa mål erbjuda Oremålet ock Moramålet i byarna närmast Orsa en del likheter med Orsamålet i sådana punkter, där detta i fråga om ljudutvecklingen har utbildat egendomliga drag, som utmärka Orsamålet gentemot de andra dalmålen. Så har Orem. liksom Orsam. ö i olikhet mot Mora- ock Älvdalsm. i sådana ord som *tölv* 'tolv', *tșök* 'tjock', *fös* 'fors' ock *lögg* 'lång', *skögk* 'skånk' samt *töl* 'tall', *köld* 'kall', *sölt* 'salt'. Vidare har Orem. liksom Orsam. *ǫ* motsvarande rspr:s av brytningsdiftongen iu uppkomna y, i vilket fall Moram. (utom några av de östra byarna) har *ıǫ* ock Älvd. en triftong, t. ex. Ore- ock Orsam. *flǫga* 'flyga', *krǫpa* 'krypa', *drǫpa* 'drypa'[1]. Målet i de närmast Orsa belägna östra byarna i Mora, t. ex. Vattnäs, vars mål jag undersökt, visar följande likheter med Orsam. förutom nyss anmärkta: delabialisering av gammalt y ock ö, t. ex. *nır* 'ny', *lısa* 'lysa', *bıta* 'bytta', *sıster* 'syster', *fıla* 'fylla', *rıg* 'rygg', *fıa* 'följa' ock *gren* 'grön', *bredrar* 'bröder', *fera* 'föra', *fed* 'född', *feter* 'fötter', *dema* 'döma'. Våmhusmålet erbjuder däremot inga likheter på för Orsam. utmärkande punkter, men visar stundom prov på en från det övriga Älvdalsmålet skiljaktig utveckling, som visserligen överensstämmer med Orsam., men samtidigt även med Moram. Då det f. ö. har så gott som alla för Älvd. utmärkande särdrag med hela dess för Orsam. så främmande diftongsystem, så följer därav, att språkgränsen mellan Orsa ock Våmhus är betydligt skarpare än mellan Orsa å ena sidan samt Ore ock Mora å den andra.

I norr har Orsam. sina närmaste grannar i målen i Lillhärdal i Härjedalen[2] ock Hamra kapellförsamling i Gävleborgs

---

[1]) Angående dessa likheter mellan Orsa- ock Oremålen se J. Boëthius, Oremålets ställning inom dalmålet i Sv. Lm. 1907, s. 72.

[2]) Trots att ingen landsväg eller körväg förenar Orsa med Lillhärdal, så har dock fordom befolkningen i de båda socknarna stått i förbindelse med varandra. N. om Untorp finns vid Unån ett ställe *àrdel*-

län. Med målet i Lillhärdal erbjuder Orsam. liksom dalmålet i allmänhet anmärkningsvärda överensstämmelser, t. ex. förekomsten av **w** i vissa fall, upprätthållandet av gamla konsonantförbindelser, särskilt **mb**, **ld** ock **nd**, förekomsten av **stj** i **stjene** 'stjärna', **stjelje** 'skilja' o. s. v.[1] Geijer anför ett fall, där den så gott som enda anknytningspunkten för en pronominalform i Lillhärdalsmålet är att söka i Orsam., nämligen **ekk** (ack. av 2 pers. poss. pron.), som på Orsam. heter *ikən*. En likhet mellan Orsam. ock målet i en östligare Härjedalssocken, Älvros, som gränsar till det med Orsa fordom förenade Hamra kapell, förtjänar också anmärkas, nämligen delabialiseringen av **y** ock **ö**, t. ex. **rigg** 'rygg', **ʃete** 'sköta'.[2] Om målet i Hamra kapell[3], som är Orsas närmaste grannförsamling i norr ock som ända till på 1840-talet var en del av Orsa, men nu tillhör Los socken i Hälsingland, känner jag ingenting närmare, men har under tillfälliga besök därstädes konstaterat, att Orsamål där icke talas[4] ock att språket där icke erbjuder några särskilda beröringspunkter med Orsam.

Orsamålet är väl den enhetligaste av alla dialekter, som tillhöra det egentliga dalmålet. Därav följer dock icke, att ej skiftningar i kvantitets- ock akcentförhållanden samt i fråga om ljudens kvalitet ock ordförrådet skulle förekomma mellan olika byar. Störst är skillnaden mellan de mot Mora på Digerbärget belägna byarnas mål (Maggås, Torrvål, Sundbäck, Viborg ock Oljonsbyn) ock Skattungbymålet; dock vålla dessa olikheter inga vidare svårigheter för Orsamålstalande att lätt göra sig förstådda för varandra.

Om man frågar en Orsabo om skillnaden på målet i olika byar, så slår det knappast fel, att denne påpekar, hurusom man i vissa byar »talar på **i**» ock i andra »på **e**». I det olika användandet av **i** ock **e** i absolut slutljud samt i de mask. substan-

---

bų̄d 'Härdalbod', där härdalingar ock Orsafolk hade mötesplats för handelsutbyte.

[1]) Se H. Geijer i Sverige VI, s. 312 f.

[2]) Se Lundell i Nord. Familjebok i artikeln Härjedalen.

[3]) På kartorna ock i skolgeografierna ofta med orätt kallat Orsa Finnmark.

[4]) Med undantag likvisst av finngården Knoppen, som bebos av Orsabor.

tivens sing. datiländelse ligger också otvivelaktigt det mäst särskiljande draget i olika byars mål. På denna punkt stå målen i en del av bärgbyarna (från Maggås till Skattungbyn) i den skarpaste motsats till målen i de andra bärgbyarna, i det att de sydligaste äro utpräglade e-mål, t. ex. *àsta(m)* 'åt häst(en)', *tsira* 'kon', *bórda* 'borden', *kàsta* '(I) kasten', *fùla(n)* 'fåle(n)', *tàla* '(I) talen', *bìta* 'bitit', *gàndja* 'gått',[1] ock de norr ock nordost därom talade äro utpräglade i-mål, t. ex. *àstι(m)*, *tsirι*, *bórdι*, *kàstι*, *fùlιn*, *tàlι*, *bìtι*, *gàndjι*.[1] Gränsen mellan dessa båda grupper går mellan Oljonsbyn ock Stenbärg. I de lägre belägna byarna Holen, Kyrkbyn, Hansjö ock Nederbärga är bruket av i ock e i dessa ändelser på olika sätt modifierat, under det att Vångsgärde sluter sig till i-målen. Hansjömålet, som huvudsakligen ligger till grund för denna avhandling, intar en mellanställning mellan i- ock e-målen. Ex. från Hansjö: *àsta(m)*, *tsira*, *bórda*, *kàsta*, men *fùlι(n)*, *tàlι*, *bìtι*, *gàndjι*.[1] En annan lätt iöronenfallande skillnad är den olika kvaliteten av den ur a ock e uppkomna antekonsonantiska ändelsevokalen i t. ex. *fùgəl* 'fågel', *ármən* 'armen', *àstər* 'hästar', *djétər* 'getter', *stùrər* 'stora', *ràιkəst* 'rikast', *ròpər* 'ropar', *tsèpər* 'köper'[2], vilken i byarna på Digerbärget (utom Stenbärg) närmast är ɵ eller ə med mycket stark ö-klang, under det att den i Holen ock Kyrkbyn är ett ljud mellan u ock ö (här betecknat *u*), i Stackmora ett mellanljud mellan u ock y (här betecknat *y*), i Hansjö ock Mickelvål närmast ə, dock med övervägande ö-klang, i Åbärga ock Kallmora ett mellanljud mellan e ock ä (*a*) samt i Skattungbyn slutligen ett något längre fram bildat e med dragning åt ι (här betecknat ι). I Kyrkbyn har den e-vokal, som man efter förväntan borde ha i den best. dativändelsen av mask. subst. i sing. övergått till denna »reducerade» vokal. Jfr Hs. *àstam*, men Kb. *àstum*.

Uttalet av u är särskiljande för målet i olika delar av socknen. I hela södra ock västra delen av socknen är u modifierat i riktning mot ö eller y. I Åbärga ock Kallmora är u samma ljud som rspr:s spetsiga u (*u*), under det att det i Skattungbyn närmast är norskt u (*ɯ*), vilket är det normala u-ljudet i det till Skattungbyn gränsande Ore.

---

[1]) Se vidare §§ 46 ock 64 [2]) Se vidare §§ 48—50.

Det bymål, som skarpast skiljer sig från de andra, är Skattungbymålet. En ålderdomlighet hos detta, som icke återfinns i någon annan del av socknen, är den, att nasalering av alla vokaler kan ske ock att den kan vara framkallad av en äldre bortfallen nasal. Bland andra i det föregående icke nämnda för Skattungbymålet utmärkande drag kunna följande anföras: l är aldrig »tjockt», ö är alltid modifierat i riktning mot u (här betecknat ɵ), såsom fallet enligt H. Geijer även är i det angränsande Oremålet. Slutljudande d saknas i sup. av värb efter 1 konj. Ex. från Sk. *mǫla* mot *mǫlad* i andra delar av socknen (utom Mg., där d saknas). Kortstavigheten är bättre bibehållen än i andra delar av socknen. På det hela taget kan man knappast säga, att Skattungbymålet intar en ålderdomligare ståndpunkt än det övriga Orsamålet. Några av dess särskiljande kännetecken bero väl på närheten till Ore. I fråga om böjningsläran finns dock en ålderdomlighet, som saknas i det övriga Orsa, nämligen bevarad genusböjning hos räkn. *tǫer* 'två': *tǫer* m., *tǫar* f., *tąv* n. I avseende på ordförrådet skiljer sig Skattungbymålet rätt mycket från det övriga Orsamålet. Så brukar det gärna påpekas av Orsabor, att skattungen säger *ɑ̜ndı* 'handen' mot *nȅvın* 'näven' i andra delar av socknen, men att ett motsatt förhållande äger rum med sammansättningen 'handleden', som i Skattungbyn heter *nȅvolı̜dn̥* men i andra delar av Orsa *ɑ̜ndlı̜dn̥*.

Här ovan anförda olikheter mellan bymålen äro ej de enda förekommande, men jag har anfört dessa, därför att de tyckas mig vara de mäst utmärkande. Angående andra smärre dialektskillnader inom socknen hänvisas till kap. 3.

Av äldre handskriven litteratur om Orsamålet, som jag tagit kännedom om, må i främsta rummet nämnas Carl Säves samlingar rörande dalmålet, vilka jag delvis genomgått; vidare vill jag nämna Mångs Hans Erssons i Stackmora Orsa allmoge-språket[2]. Av mycket stor betydelse för mitt arbete ha Adolf Noreens dalmålsarbeten[1] varit, särskilt vid valet av ljudbeteckningar. I några fall avvika mina beteckningar från

---

[1]) Sv. Lm. IV. 1—2; Öfre Dalarna s. 405 ff.
[2]) I Dalarnas Fornminnesförenings samlingar.

Noreens. Detta beror delvis på tillkomsten av nya tecken, men naturligtvis även på att jag under den längre tid, som jag haft till förfogande för mina undersökningar, kommit till en något annan uppfattning i enskilda punkter i fråga om målets ljudförhållanden. Detta hindrar dock icke, att jag känner mig stå i den djupaste tacksamhetsskuld till professor Noreen för dennes dalmålsarbeten, som för mig liksom för andra dalmålsforskare utgjort den fasta grund, på vilken vi ha kunnat bygga vidare. I olikhet mot Noreen har jag infört beteckning av akcenten, då jag funnit, att Orsamålet har både akc. 1 ock akc. 2.

Till den litteraturförteckning om Orsamålet, som Noreen anför i sin »Inledning till dalmålet» (s. 10 ff.), kunna vidare läggas två samlingar täxter på Orsamål: A. Björk, »Orsamål»[1] (med transskriptionen gjord av mig) samt J. Boëthius, »Sägner m. m. på Orsamål»[2].

Mina undersökningar av Orsamålet ha utförts huvudsakligen under åren 1901—1908; jag har under dessa år egnat större delen av sommarferierna samt en vinter (1903—04) åt dalmålsundersökningar, till största delen rörande Orsamålet, men även i någon mån Mora- (Vattnäs) ock Älvdalsmål (Våmhus ock Bonäs), ävensom Oremål. Undersökningarna av Orsamålet ha utförts i nästan alla byar i socknen (utom i Orsbleck ock finnmarksbyarna samt i de båda i senare tid genom utflyttningar från Skattungbyn uppkomna byarna Torsmo ock Gravbärg), men jag har lagt ett bymål, Hansjömålet, till grund för mina undersökningar.

Hansjö, som är beläget norr om Kyrkbyn på andra sidan Oreälv, är jämte Kyrkbyn socknens största by ock har ett invånarantal på omkring 1,000 personer, vilka i det närmaste alla tala Orsamål. Språket är trots byns närhet till Kyrkbyn synnerligen väl bibehållet ock kan jämte Kyrkbymålet, med vilket det i alla väsentliga punkter överensstämmer, uppfattas som socknens centralmål. Den bydialekt, som jag näst efter Hansjömålet egnat mäst uppmärksamhet åt, är målet i den på Digerbärget belägna Oljonsbyn, som hör samman med de i vissa punkter egenartat utbildade Digerbärgsmålen. Av dem har jag

---

[1]) Sv. Lm. årg. 1910.

[2]) Meddelanden från Dalarnes Fornminnesförening II.

egnat större uppmärksamhet åt det mot Moragränsen talade Maggåsmålet. Av »sör-om-sjö»-målen har jag särskilt studerat målet i Holen. Av i-målen (se ovan s. 6) ha Stackmora- ock Skattungbymålen särskilt noggrant undersökts. När ett ord anföres utan angivande av ursprungsort, så förskriver det sig från Hansjö, ock om ingen annan form anföres, så överensstämmer i vanliga fall ordets form i de andra bymålen på ifrågavarande punkt med Hansjömålet. Dock har jag icke i fråga om konstant uppträdande olikheter mellan bymålen, t. ex. olika ändelsevokal ock skiftning i ljudens kvalitet, anfört de olika varieteterna av ordet annat än vid behandlingen av ifrågavarande ljud. I fråga om kvantitativa avvikelser från Hansjöformen anföras alltid varieteterna. Jag använder i vissa fall grov beteckning för ljud, vilkas kvalitet kan växla hos olika personer från samma by eller t. o. m. hos samma person, utan att bestämda regler för växlingen kunna spåras.

* * *

Till mina lärare professorerna Adolf Noreen, Otto von Friesen ock Bengt Hesselman, av vilka den förstnämnde väckte mitt intresse för studiet av dalmålet, ber jag att få framföra ett vördsamt tack för den väckande undervisning, jag av dem fått åtnjuta. Till professor Hesselman står jag i särskild tacksamhetsskuld för några råd ock anvisningar, jag fått av honom vid det slutliga utarbetandet av denna avhandling. Fil. lic. Herman Geijer har jälpt mig vid några ljudbestämningar, företagna i Orsa, ävensom vid valet av de nya tecken, som blivit nödvändiga. För detta likasom för det intresse, han från första början visat mitt arbete, ock för de goda impulser, han givit mig, vill jag bringa honom ett järtligt tack. Jag vill även uttala mitt tack till fil. doktor L. Levander för upplysningar om Älvdalsmålet ock till lektor E. A. Meyer för meddelanden om hans uppfattning om akcentförhållandena i Orsamålet. Vidare får jag betyga min tacksamhet till Orsa kommun ock Dalarnes Fornminnesförening samt till fru Maria Hazelius, fil. lic. Fritjof Hazelius, fru Ellen Nisser, fru Ingrid Öhnell, som genom frikostiga understöd bistått mig i mitt arbete. Till alla mina många meddelare, både äldre ock yngre, från socknens olika

delar, ingen nämnd ock ingen glömd, får jag slutligen uttala ett järtligt tack för deras tålamod ock deras iver att bistå mig i mitt arbete.

Då det är min avsikt, att, om tid ock krafter därtill föränas mig, utgiva även en formlära för Orsamålet, som delvis redan föreligger i manuskript, så har jag ansett det lämpligt att uppskjuta utarbetandet av ett register, tills hela värket är fullbordat.

Sörängen, Nässjö, i oktober 1917.

Johannes Boëthius.

LJUDLÄRA

1 kap. Språkljudens kvantitet.

§ 1. I Orsam. kunna tre olika kvantitetsgrader urskiljas: lång, medelvarig ock kort. Den medelvariga kvantiteten kan växla mellan halvlång ock halvkort. På grund av svårigheten att hålla isär dessa båda kvantitetsgrader använder jag alltid tecknet ~ för att utmärka medelvarig kvantitet, vare sig den är halvlång eller halvkort.

§ 2. Målets kvantitetsförhållanden visa den genomgående olikheten mot riksspråket, att medelvarig eller kort vokal i starktonig stavelse kan följas av kort konsonant. Detta är dock vid lexikaliskt uttal fallet blott i flerstaviga ord, vilkas rotstavelse i fornspråket hade kort kvantitet. I Hansjö ock de andra byarna utom Skattungbyn är vokalen i detta fall vanligen halvlång eller halvkort; blott någon gång kan den i äldre personers tal vara i det närmaste helkort. I Skattungbyn är däremot den gamla kortstavigheten någorlunda väl bibehållen i ovannämnda fall. Ex.

bḛ̏rı[a] sup. burit	*kḛ̏tıl*[g] m. kittel
bṵ̏dı[b] sup. bjudit	*lȁ̰vı*[h] m. sänglave
flṵ̏ga[c] f. fluga	*lḛ̏so*[i] v. läsa
fṵ̏lı[d] m. fåle	*mṵ̏sı*[j] m. mossa
fȁ̰ro[e] v. fara	*spḭ̏lo*[k] v. spela
gȁ̰po[f] v. gapa	*stḭ̏ɟʂı*[l] m. stege

a) *bȅrı* Sk. b) *bȕdı* Sk. c) *flȕga* Sk. d) *fȕlı* Sk., *fȕle* Mg.) *fȍro* SkTvl. f) *gȍpo* Sk. g) *kȅtıl* Sk. h) *lȁvı* Sk. i) *lȅso* Sk. j) *mȕsı* Sk. k) *spȉlo* Sk. l) *stȉɟʂı* Sk.

tålad[a] pret. talade
* *flügudritət* (Sbk.) smutsigt efter flugor
flügusóp[b] m. flugsvamp
fülostin[c] adj. dräktig (om sto)
skåtusjsárt m. skatstjärt
qidoskál[d] n. vedskjul.

I Hansjömålet förekommer, att många ord, som i fornspråket varit kortstaviga, fått första stavelsens vokal förlängd i likhet med rspr., t. ex. *åka*[e] 'haka', *skåta*[f] 'skata', *qåjsın*[g] 'vaken'.

Anm. Den sista stavelsens vokal i ovannämnda tvåstaviga ord med halvlång rotstavelse blir på grund av tryckets jämnare fördelning på båda stavelserna något förlängd. Jag har dock icke genom något särskilt kvantitetstecken utmärkt detta.

§ 3. Efter en kort vokal är i helstark stavelse en kons. (utom *l*), som står framför annan kons., lång eller åtminstone halvlång. Jag har alltid använt lång beteckning, t. ex. *bìnda* 'binda', *qəst* 'ost', *əlt* 'allt'.

§ 4. I målet förekomma en del fall, där lång vokal + kort kons. motsvarar rspr:s kort vokal + lång. kons. Dessa ord återfinnas under resp. vokaler i den kvalitativa ljudläran.

2 kap. Språkljudens intensitet ock tonalitet.

§ 5. En stavelse kan ha någon av följande fyra intensitetsgrader[1]:

1) helstark (fortissimus), t. ex. första stavelsen i *árman* 'armen', *àstám* 'åt hästen', *súndág* 'söndag', *rògárd* 'gärdesgård';

2) halvstark (semifortis), t. ex. andra stavelsen i *súndág*, *rògård*, tredje stavelsen i *qìdoskál* 'vedskjul';

3) halvsvag (semilenis)[2], t. ex. andra stavelsen i *àstám*, *bòrdå* dat. sg. 'bord(et)', *kùlå* f. 'kulla(n), flicka(n)', *bròtå* v. 'bryta', tredje stavelsen i *mòladər* partic. pret. pl. 'målade', *kàstədùm* '(vi) kastade';

[a]) *tålad* Sk. [b]) *flügusóp* Sk. [c]) *fülostin* Sk. [d]) *qìdoskál* Sk. [e]) *åka* Sk. [f]) *skåta* Sk. [g]) *qåjsın* Sk

[1]) Tärmerna för intensitetsgraderna ock för intensitetens fördelning inom stavelsen äro A. Noreens ock återfinnas t. ex. i dennes Vårt språk II, s. 189 ff.

[2]) Den halvsvaga intensiteten är i målet svagare än i rspr.

4) helsvag (lenissimus), t. ex. andra stavelsen i *árman*, *bǫ́rda* 'borden', *tráti* 'trättio'.

§ 6. Den starka intensitetens fördelning inom stavelsen är alltid enkel ock avtagande (dekrescenderande)[1]. Allt efter dekrescendots förlopp inom stavelsen urskiljer jag två olika fall:

1) starkt avtagande eller akut intensitet, t. ex. första stavelsen i *árman*, *bǫ́rda*, *súndág*;

2) svagt avtagande eller grav intensitet, t. ex. första stavelsen i *àståm*, *bǫ̀rdȁ*, *rǫ̀gård*.

§ 7. Jag använder följande tecken för att beteckna graden av intensitet ock dennas fördelning inom stavelsen:

1) ´ för att utmärka, att den stavelse, över vilken tecknet står, har akut intensitet;

2) ` för att utmärka, att stavelsen har grav intensitet;

3) ' för att utmärka, att stavelsen har halvstark intensitet;

4) ' för att utmärka, att stavelsen har halvsvag intensitet;

Därtill kommer ytterligare tecknet ˵, som jag använder över den intensitetsstarkaste stavelsen i ursprungligen kortstaviga ord, som ha s. k. jämviktsakcentuering, varom mera nedan (§ 8).

Anm. Tecknet ' använder jag blott i denna avdelning. I avhandlingen för övrigt lemnas denna intensitetsgrad obetecknad. Ett osammansatt ord med grav akcent på den intensitetsstarkaste stavelsen har alltid halvsvag intensitet på en följande stavelse enligt samma regler som i rspr.

§ 8. Tre taktformer finnas: akut ock grav taktform (akc. 1 ock akc. 2) samt jämviktsakcentuering. För ett vid målet icke vant språköra är det icke så lätt att skilja den akuta ock den grava takten från varandra; därtill bidrager särskilt, att den musikaliska akcenten i ord med akc. 1 ock akc. 2 ej på långt när är så olika som i rspr. I allmänhet har antagits, att Orsam. endast har akut akcentuering, så t. ex. av Rydqvist[2]. Kock[3] påstår också med stöd av Rydqvist, att målet i Orsa endast har akut akcentuering. I ett annat arbete nämner han Orsa som ett av de språkområden, där akc. 1 ock akc. 2 sam-

---

[1]) Detta utesluter dock icke, att ett inledande kort krescendo föregår dekrescendot.

[2]) Sv. spr. lagar IV, s. 218. [3]) Sv. akcent I, s. 53.

manfallit, utan att han dock yttrar sig om beskaffenheten av denna akcent. Enligt de resultat, vartill jag kommit genom mina undersökningar, har dock Orsam. utom jämviktsakcentueringen två akcentsystem, motsvarande rspr:s akc. 1 ock akc. 2, skilda både i avseende på intensitet ock tonalitet. Tydligast framträder i målet skillnaden mellan dessa vid jämförelse mellan t. ex. best. nom. *ástn̥* 'hästen' ock best. dat. *àstàm* 'åt hästen' eller best. nom. plur. *bórda* 'borden' ock dat. sg. *bòrdà* 'bord(et)'. Om ett ord i sin intensitetsstarkaste stavelse har akut intensitet, så kan därav slutas, att ordet har akc. 1, under det att ett ord har akc. 2, om det i denna stavelse har grav intensitet. Bitryckets förekomst hos ord med akc. 2 överensstämmer med förhållandena i rspr. Exempel på ord med akc. 1 ock akc. 2 återfinnas i §§ 10 ock 11.

Det tredje akcentsystemet i målet är den s. k. jämviktsakcenten. Det förekommer hos de ord, där kortstavigheten är bibehållen, t. ex. *fȍro* 'fara'. Är full kortstavighet bibehållen, så är trycket ganska jämnt fördelat på de båda stavelserna, dock något starkare på den första. Jämviktsakcentueringen i Orsam. överensstämmer, där den, såsom oftast är fallet i Skattungbyn samt även ofta hos äldre personer från andra delar av socknen, är fullt bibehållen, ganska väl med Älvdalsmålets. Denna är av Kock[1] efter meddelande av Noreen beskriven på följande sätt: »I Älvdalsmålet ha tvåstaviga ord med kort rotstavelse (ex. **fårå** 'fara') på penultima enspetsig akcent, på ultima en utpräglad lenis». Av detta framgår icke, om den enspetsiga akcenten är fortis enligt Kocks terminologi. Enligt min uppfattning förekommer varken i Älvdalsm. eller Orsam. fortis här, utan penultima har fått dela med sig något av sin starka intensitet till ultima, så att trycket är jämnare fördelat över båda stavelserna. Penultimas intensitet är vad Kock kallar enspetsig ock liknar alltså akut, men är icke så stark som vid uttalandet av en stavelse med akut, utan kommer kanske närmast semifortis. Såsom nyss anmärkts, är den fulla kortstavigheten i allmänhet icke bevarad i målet, utan penultimas ursprungligen helkorta vokal är i ord av typen *fȍro* något förlängd, så att den närmast kan betecknas som halvlång: *få̰ro*. Den akcentu-

[1]) Sv. akc. II, s. 402 f.

ering, som i detta fall tillkommer ordet, påminner närmast om akc. 2; men intensiteten håller sig ungefär lika stark under penultimas hela uttalstid, ock bitrycket på ultima är något starkare, än vad fallet är i enkla ord med akc. 2. Exempel på ord med jämviktsakcent återfinnas i § 2.

För att beteckna den intensitet, som tillkommer ord med helkort eller halvlång rotstavelse, har ett nytt tecken måst tillgripas. Jag har icke velat följa Levanders[1] exempel att använda det eljest för semifortis använda tecknet för att sedan låta semifortis få ett tecken, som stundom använts med annan betydelse. En sådan olikhet i användandet av akcenttecknen mot det allmänt vedertagna bruket kan värka förvirrande. På förslag av lic. Geijer har jag valt tecknet ʺ för att beteckna jämviktsakcentueringen.

§ 9. Orsam. har två eller, om man så vill, tre t o n f a l l, som dock icke skilja sig mera från varandra, än att de av ett vid målets tonalitetsförhållanden mindre vant öra lätt uppfattas som ensartade. Först sedan man under någon tid vant sig vid dem, uppfattas skillnaden tydligt. Noreen ansåg tidigare[2], att Orsam. blott har ett tonfall. Sedermera har han[3] med ett frågetecken uppfört Orsam. bland de dialekter, som ha blott ett tonfall. Han säger sig dock numera vara oviss, om man icke här har att göra med två varandra mycket lika tonfall, båda sjunkande, men det ena (i »akuta» takter) en smula mera än det andra (i »grava» takter). De undersökningar, Noreen 1880 anställde över tonfallet i Orsam., företogos på personer från Maggås. De av mig ävensom av lektor Ernst A. Meyer anställda undersökningarna i denna fråga ha företagits i Hansjö, ock möjligt är därför, att här nedan återgivna förhållanden icke i allo äga sin tillämpning på Maggås; dock har jag vid undersökningar angående denna sak använt en av Noreens meddelare från Maggås, f. klockaren ock organisten E. Ericsson, ock vi kommo tillsammans till det resultatet, att tonfallet i akuta takter var mindre sjunkande än det i grava, vilket även överensstämmer med lektor Meyers ock mina resultat för Hansjö.

---

1) Sv. Lm. IV. 3.
2) Art. A c c e n t i Nord. Familjeboks supplement.
3) Vårt spr. II, s. 472.

Jag övergår nu till att i detalj undersöka tonaliteten i de olika akcenttyperna i målet[1]. Intervallernas ungefärliga storlek har jag ej själv alltid kunnat bestämma, utan jag anför dem efter Meyers i brev till mig lemnade upplysningar, som stödja sig icke på experimentella undersökningar, utan blott på »hörbeobachtungen».

Akc. 1. a) Ex. *bo̱rd* 'bord'. Efter ett mycket kort portamento uppåt faller tonen under större delen av vokalen ungefär en kvart eller en ters, på kort vokal väl blott en sekund[2]. Enligt Meyer håller sig i slutet av vokalen tonen en kort tid på samma djupa nivå, så att ett tydligt intryck av circumflex uppstår. Detta intryck av cirkumflex har jag aldrig fått.

b) Ex. *bo̱rda* n. plur. 'borden'. Tonalitetens förlopp tyckes mig här vara detsamma i första stavelsen som i den enstaviga formen, med undantag av att tonen icke vid stavelsens slut håller sig på samma nivå; därför saknas enligt Meyer cirkumflexen. I den andra stavelsen fortsätter tonen att falla, enligt min uppfattning ungefär en sekund.

Akc. 2. Ex. *bò̱rdȧ* dat. sg. 'bord(et)'. Tonen stiger under förra delen av första stavelsen, en stigning som alltid förefallit mig som det, vilket mäst skiljer akc. 2 från akc. 1 i musikaliskt avseende, för att mot slutet av vokalen hålla sig på den uppnådda höjden[3]. I andra stavelsen faller tonen kraftigt, enligt Meyer omkring en septima eller oktav.

Jämviktsakcent. Ex. *fȍro* (*fȁ̱ro*) 'fara'. Tonalitetens förlopp i de ursprungligen kortstaviga orden visar enligt både lektor Meyers ock min uppfattning en stor likhet med tonaliteten i ord med akc. 2, varför Meyer kallar denna akcent för »gravis (vid ursprungligen kort rotstavelse)». Att märka är dock, att Meyers meddelare, en yngre man från Hansjö, som även av mig använts som meddelare, fullkomligt saknar kortstavigheten i sitt språk; hos honom är, såsom också Meyer anmärker, den första vokalen i ett ord av typen *fȍro* ungefär halvlång. Hos sådana personer, som hava kortstavigheten bättre bibehållen, framträder

[1]) Olikheten i fråga om tonalitet hos ord med akc. 1 ock akc. 2 var av mig iakttagen, långt innan lektor Meyer hösten 1917 meddelade mig sina rön angående den musikaliska akcenten i Orsamålet.

[2]) Enligt både lektor Meyers ock min samstämmiga uppfattning.

[3]) Påpekat av Meyer.

nog tydligare skillnaden i musikaliskt avseende mellan jämviktsakcenten ock akc. 2. Tonens stigning i första stavelsen är då på grund av den korta uttalstiden knappt märkbar, den håller sig till stavelsens slut på samma höjd; därefter faller tonen i andra stavelsen, dock icke så kraftigt som i ord med akc. 2, enligt min uppfattning sjunker den möjligen en sekund (eller ters?). Vid halvlång kvantitet hos första stavelsen är stigningen i dennas första del mera hörbar, men ej alls så utpräglad som i ord med akc. 2. Tonens sjunkande i andra stavelsen är större, än då full kortstavighet är bibehållen. Meyer anslår intervallen mellan den högsta tonen i den första ock den lägsta i andra stavelsen till ungefär en kvint.

§ 10. **Akc. 1 förekommer** i följande fall (blott hos långstaviga):

a) i enstaviga ord, t. ex.

a̦ɩs n. hus	*ka̦l* m. karl
ba̦t m. båt	*sko̦n* m. best. skon
gə̦ v. gå	*tru̦g* n. tråg;

b) i best. nom. ock ack. sg. av enstaviga maskulina subst., t. ex.

á̦rmən armen	*rí̦dȷən* ryggen
á̦stn̥ hästen	*ɋá̦ɩən* vägen;

c) i best. nom. ock ack. samt dat. sg. av enstaviga fem subst., t. ex.

bó̦ȷʂa boken	* *nó̦lən* dat. nålen
nó̦la nålen	*bó̦ȷʂən* dat. boken
sá̦ŋdȷa sängen	*sá̦ŋdȷən* dat. sängen;

d) i plur.-former, som i rspr. ha akc. 1, av mask. ock fem. subst., t. ex.

bé̦kər böcker	*fé̦tər* fötter
bé̦ndrər bönder	*ná̦tər* nätter
bré̦drər bröder	*ré̦tər* rötter,

samt i plur.-former på *-nər* av fem. ock mask. subst., t. ex.

klá̦nər klor	*ȷʂí̦nər* kor
skó̦nər skor	*ȷʂí̦mœ* dat. åt korna
tá̦nər tår	*á̦nər* öar;

e) i best. nom. ock ack. pl. av enstaviga neutr.-subst., t. ex.

bó̦rda borden	*lú̦ȷʂa* locken
kní̦na knäna	*tá̦ȷʂa* taken;

Anm. 1. Obest. ock best. dat. sg. av enstaviga neutr. subst. ha akc. 2, t. ex. *bǫ̀rdȁ*, *tàʃʂȁ*.

f) i komparativer på *-ər*, motsvarande rspr:s på -re, t. ex.

bátər bättre — *míndər* mindre
íŋgər yngre — *sámər* sämre
láŋgər längre — *tíŋgər* tyngre;

Anm. 2. Märk, att *ègərȁ* 'högre' ock *lȁgərȁ* 'lägre' ha akc. 2, beroende på att de övergått till den för adj. vanligaste komparationstypen, som motsvarar rspr:s på -are.

g) i kardinaltalen från 30 t. o. m. 90, t. ex.

trátı 30 — *sákstı* 60
fámtı 50 — *sıútı* 70

samt *túsn̥* 1000;

Anm. 3. Märk med akc. 2 kardinaltalen från 13 t. o. m. 19, t. ex. *tràtȯ́* 13, *fàmtȯ́* 15 samt *fı̀rȁ* 4, *ȯ̀tȁ* 8, *nı̀ȁ* 9 ock *tı̀ȁ* 10.

h) i de oböjda formerna av en del subst. på *-əl*, *-ən* (*-n̥*) ock *-ər* samt i några ord av andra ordklasser på *-ər*, t. ex.

ágəl n. hagel — *évər* prep. över
gávəl m. gavel — *fíŋgər* n. finger
nǫ́gəl m. nagel — *fıádər* f. fjäder
tágəl s. tagel — *lédər* n. läder
* *bótn̥* m. botten — *mǫ́gər* adj. mager
nǫ́mən[a] n. namn — *nǫ́rtər* adv. åt norr
sǫ́kn̥ f. socken — *návər* n. näver
ǫǫ́ŋən[b] m. vagn — *stívər* m. styver
ǫátn̥ n. vatten — *tímbər* n. timmer
* *bístər* adj. bister — *ʃʂédər*[c] m. tjäder
blǿmstər n. blomster — *ǫédər* n. väder
dígər adj. fet — *ǫítər* m. vinter;

Av ovanstående ord ha de allra flästa i fornspråket varit enstaviga. Ord på *-ər* ock *-əl*, som varit flerstaviga även i fornspråket, ävensom subst. på -ul ha i regel akc. 2, t. ex.

dòtə̀r f. dotter — *tùmbə̀l* m. tumlare[1]
dùktə̀r m. doktor — *ʃʂàldə̀r* m. källare
flàtə̀r m. flottkarl — * *àksùl* m. axel
sìstə̀r f. syster — *stàpùl* m. klockstapel.
skràdə̀r m. skräddare

[a]) *nǫmn* Sk. [b]) *ǫǫŋn* Sk. [c]) Även *ʃʂédur* Hs.

[1]) Liten bägare.

Märk dock *skákul*[a] m. 'skakel'.

i) i några sammansatta ord, t. ex.

ɪándéra pron. endera

låsmɒn m. länsman

róståk m. hög med hässjestänger

súndåg m. söndag, ävensom de andra veckodagarnas namn.

§ 11. **Akc. 2 förekommer** i följande fall (blott hos långstaviga):

a) i allmänhet i ord ock former, där rspr. har akc. 2, t. ex.

grɒ̀nå m. granne

kàlər m. pl. karlar

kùlå f. kulla, flicka

nǫ̀lər f. pl. nålar

dàɪtʃå n. dike

stùrər adj. pl. stora

ràɪkərå komp. rikare

ràɪkəst superl. rikast

tìå räkn. tio

mɒ̀ɪnər pron. pl. mina

mǫ̀lå inf. måla

mǫ̀ləd pret. målade

mǫ̀låd sup. målat

mìlå prep. mellan;

b) i alla böjningsformer, som icke ha akc. 1, av nomina, pronomina ock värb, t. ex.

àstå m. obest. dat. sg. åt (en) häst

àståm m. best. dat. sg. åt hästen

kàlår m. best. nom. pl. karlarna

kàlumɒs m. best. gen. pl. karlarnas

kàlumɒ m. best. dat. pl. åt karlarna

sèggər f. obest. nom. ock ack. pl. sängar

sèggúm f. obest. dat. pl. sängar

mèrå f. obest. sg. myr

kùlů f. obest. ack. sg. kulla

bǫ̀rdå obest. ock best. dat. sg. bord(et)

bǫ̀rdům obest. dat. pl. bord

stùrɒn adj. ack. sg. m. stor

stùrå adj. ack. sg. f. stor

stùrů adj. dat. sg. n. stor

stùrər adj. nom. pl. m. f. stora

mɒ̀ɪnům pron. dat. sg. m. min

bàɪtům pres. 1 pl. (vi) bita

mǫ̀lå imp. sg. måla;

c) i nästan alla sammansatta ord, vilkas första sammansättningsled utgöres av ett långstavigt ord (om undantag se § 10 i), t. ex.

---

[a]) *skåkul* Sk.

bràstsɩǫ́ka f. lungsot
djàstbǫ́ n. »gästabud», bröllop
gàλkál m. vallhjon
kàvsjʂìn n. kalvskinn
tràɩpɩ̀pa f. träpipa
ʈʂìnsjʂir n. kärnmjölk;

d) i motsats till rspr. i följande fall:

1) i komparativen *stèrà* 'större';

2) i sg. pres. av värb efter 2:a svaga konjug. Dock kan här även akut akcentuering förekomma. Ex.

bìdjər l. *bídjər* bygger
ɩ̀àtər l. *ɩ́átər* heter
ʈʂèpər l. *ʈʂépər* köper
ǫ̀àɩsər l. *ǫ́áɩsər* visar;

3) i prefixavledda ord med upptakt, t. ex. *befàla* v. 'befalla', *farstèra* v. 'förstöra'.

Märk dock *farsmáda* v. 'försmäda'.

§ 12. Förekomsten av upptakt inskränkes av att många prefixavledda samt en del inlånade ord, som i rspr. ha huvudtrycket på andra stavelsen, i målet ha huvudtrycket förlagt till första stavelsen, t. ex.

bìéndɩn adj. behändig
bìsjʂélɩg adj. beskedlig
bìgrávo v. begrava
bìsǫ́álɩn adj. besvärlig
* *djèmansǿm* adj. gemensam
gàrdíst m. gardist.
kàlás n. kalas
kàséra v. kassera
kàʈʂés m. katekes
mæ̀sín m. maskin
mètál s. metall
pàtrón m. patron
règál adj. rejäl
sòldát m. soldat.

Kap. 3. Språkljudens kvalitet ock förekomst.

I. Vokalerna.

§ 13. Orsamålet har följande enkla vokaler: *a*, *ɑ*, *æ*, *e*, *ɛ*, *ə*, *ɩ*, *ɨ*, *o*, *u*, *ʉ*, *y*, *ɑ*, *ò*, *å*, *ɵ* ock *ɵ* samt av diftonger utom de med *ɩ̯* ock *ǫ* som första beståndsdel bildade stigande endast de båda fallande: *aɩ̯* ock *æɩ̯*.

A. Enkla vokaler.

a ock *æ*.

§ 14. *a* är till kvaliteten i det närmaste fullkomligt likt rspr:s långa **a** ock skiljer sig tydligt från det långa **a**-ljudet i

grannmålen i Mora ock Våmhus, vilket närmast är ett allmäneuropeiskt a-ljud. Det förekommer (i allmänhet) blott såsom långt (utom i diftongen *ạị*). Slutljudande kort a har jag dock ofta vid uppteckningarna tecknat som *ɑ*, emedan det förefaller mig vara längre bakåt bildat ock något mörkare än *a*, vilket är särskilt märkbart i många äldre personers tal. I denna avhandling har jag dock alltid i detta fall använt *a*. — I Skattungbyn uttalas *a* med en mörkare klang ock är något trängre labialiserat. Det närmar sig alltså *ꭤ*, men har icke den å-färg, som utmärker *ꭤ* i Orsam. Vid bildandet av *ꭤ* saknas enligt H. Geijer det eljest för *ꭤ* mäst karakteristiska, nämligen sänkningen av struphuvudet.

§ 15. *ꭤ* uppträder blott som variant till *a* ock *a*, nämligen då detta skulle komma att stå i närheten av nasal, ock är självt oftast något nasalerat[1]. Förekomsten av *ꭤ* för *a* i närheten av nasal är dock ej fullt konstant. Då det för övrigt icke har någon från *a* ock *a* avvikande användning, har jag för överskådlighetens skull ansett det lämpligast att behandla *ꭤ* tillsammans med de båda andra kvaliteterna av a-ljudet[2]. — Förekomsten av *ꭤ* är icke, så vitt jag kunnat finna, inskränkt till vissa byar. Även i Maggås, där enligt Noreen[3] *ꭤ* skulle saknas, har jag dock antecknat *ꭤ* i några fall, men även *a*, där man skulle väntat *ꭤ*.

§ 16. *ạ* (*ꭤ̣*) ock *ạ̃* motsvarar regelbundet rspr. ā, där detta i målet icke företrädes av *a* (§ 27), *e* (§§ 35, 36), *a* (§ 100 a) eller *a* (§ 109 a). Ex.

ạ v. hava	*bàgər*[c] m. bagare
àka[a] f. haka	*bàkstitʂ* n. bakstycke
ạl adj. hal	*bạr* pret. bar
ạln f. aln	*bàra* adv. bara
àvun[b] adj. avig, elak	*blạ* n. blad
àvundsꭤ̣m adj. avundsjuk	*brạ* adv. bra

a) *ạ̃ka* Sk. b) = Sk. c) *bàgɪr* Sk., *bàgør* Mg.

[1]) Jag har utsatt nasaltecken blott i de fall, då nasaleringen är så stark, att man någorlunda lätt lägger märke till den.

[2]) I yngre personers tal visar *ꭤ* tendens att övergå till rent å-ljud, t. ex. *nọ́gəl* 'nagel', *snọ̀ra* 'snara'.

[3]) Dalm. II, s. 6.

dag m. dag
fal adj. »fal», ledig[1]
flàtʃɪ[a] m. flake
gàlɪn[b] adj. galen
gàta[c] f. gata, inhägnad väg
gav pret. gav
grav f. grav
kàka[d] f. kaka
kàla v. karda
kap n. »kap» skälmstycke
kar m. ogift karl
kart m. kart
kàsɪ m. riskase
lad f. lada
lag n. lag, sällskap
làgum adv. lagom
par n. par
rad f. rad
sal m. sadel
sav m. sav, årsring på träd
skákul[e] m. skakel
skàrɪ m. skara
skàta[f] f. skata
spàdɪ[g] m. spade
stàdun adj. stadig
stàtʃɪ m. stake
ɹlàga f. slaga
tak n. tak
tam adj. tam
oàtʃɪn[h] adj. vaken
* *ɑns*[i] propr. Hans
gnɑ̀gon (Mg.) adj. gnatig
grɑn[j] f. gran
krɑ̀na v. lyfta upp med kran
lɑm[k] adj. lam
mɑ́gər adj. mager
mɑ̀ra f. best. maran
nɑ̀kun adj. naken, oselad (om häst)
nɑr m. nar, tvärslå på dörr
snɑr adj. snar, snabb
snɑ̀ra[l] f. snara
soɑn[m] f. svan
oɑ̀nɪ m. vana.

Märk *kɑm*[n] pret. 'kom'[2].

§ 17. *a* (*ɑ*) motsvarar i en del ord rspr:s korta **a**, t. ex.

àlnáka f. almanacka
fàfá m. farfar
fàtɪn adj. fattig
flàdra v. fladdra
pàpər n. papper
ràgla v. ragla
skàklur m. pl. skaklar
star m. starr
(*s*)*trast* adv. strax
soag n. svalg
oàtufél n. vattenfall

a) = Slb. b) *gàlɪ* n. Sk. c) = SlbTvlMg. d) *kàka* Sk. e) *skàkul* Sk. f) *skàta* Mg., *skàta* Sk. g) *spàde* Mg., *spàdɪ* Sk. h) *oàtʃɪn* Sk. i) = SkStmKallh., *ans*, *ans* Mg., *ɑns* ÅbHol. j) *gran* Kb. k) = MgNb., *lɑm* Åb., *lam* Hs. l) *snàra* Sk. m) *soan* Sk. n) Även *kam* HsSk.

1) Till arbete, färdig t. ex. att gifta sig, att dö.
2) Runsv. (sälls.) kam.

* *fɷmǫ*[a] f. farmor
glɷm (Sk.) n. glam, prat
stɷnɷ[b] v. stanna

Bland dessa ord märkas en del främmande, i vilka akcenten har flyttats från sista till första stavelsen, t. ex.

àprıla s. april
ąràst m. arrest
gąrdíst m. gardist
gràsę́ra v. grassera
kąlás n. kalas
kàsę́ra v. kassera
kàʃʂés m. katekes
mɷsín m. maskin
pątrón m. patron
sątıńsbǫ́d f. satinslivstycke.

Märk *kątra* propr. f. 'Katrina, Karin'.

§ 18. *ą* motsvarar rspr:s av äldre a uppkomna å:

a) där detta står framför rd eller ur rd uppkommet (tjockt) l, t. ex. *bąrd* (Stm.) m. '»bård» kant'[1], *gąrd* m. 'gård', *sǫąrd*[c] m. 'svål, gräsmatta';

Märk även utan motsvarighet i rspr. *kǫąrd* m. 'linning'[2].

Anm. Undantag bildas av *mąl* m. 'mård' ock *ąrd* adj. 'hård'. En ursprungligare form av hård på a torde dock ha funnits, vilket framgår av *ąrnɷ* v. '»hårdna» tjockna (om deg)' ock *ąrdıę́tın* adj. 'hårdäten'.

b) i några enstaka ord: *ą* prep. 'åt'[3], *ą̀kudǫ́n* n. pl. 'körredskap', *ąknıgg* f. 'åkning, körslor'.

Märk även *ı̀fą́r* adj. 'dräktig (om får)'[4].

§ 19. *ą* motsvarar rspr. ä:

a) efter *ı̯* ock *sʃʂ* i några få ord:

fı̯ą́dər f. fjäder
sʃʂąl pres. stjäl
sʃʂąr pres. skär
sʃʂą̀ra f. skära
sʃʂą̀rubrą́d (Åb.) n. skärbräde (vid skomakeri);

Anm. Angående *bıąr* 'bärg' m. fl. ord, där *ıą* motsvarar rspr. ä, ävensom *ʃʂąg* 'teg' se § 68.

b) i några enstaka ord:

dąr adv. där[5]
gras n. gräs[6]

---

a) = Mg. b) *stɷnɷ* Åb. c) *sǫąl* Sk.

1) Icke funnet av mig, men anfört av Nor. Dalm. II, s. 30.
2) Sv. dial. kval Rz s. 370; nyno. kvale, kvaale 'brem, kant, bred borde' Torp.
3) Fsv. āt (jämte ăt).
4) Jfr *ı̀ką́v* adj. 'dräktig (om kor)'.
5) Fsv. (sälls.) ock fgutn. þar.
6) Fvno. gras; jfr. fsv. grasiäþur.

gràvsǫɷɪn n. grävsvin[1] *stàga* f. stäva[3].
nàsuglúg m. näsborre[2]

§ 20. *a* står slutligen för rspr:s o (*o*) i *gjàrda*[a] pret. 'gjorde', *gart* sup. 'gjort'.

Anm. *a* i *dzàrda* ock *gart* kan möjligen sammanställas med fno. giarða ock den i runsv. vanliga formen kiarþi, vilken kan tolkas som giarþi. Märk vidare det i äldre runsv. vanliga karþi, vilket kan ha angivit uttalet *garðe, som väl då skulle vara identiskt med Sk. *gàrda*. Se Nor. Altschw. Gr. § 553 anm. 5.

§ 21. *a* (*ɷ*) märkes även i *dɷn*(*a*) l. *dɷ* adv. 'där', *gja* v. 'giva', i vilket senare ord ä (jfr Älvd. *gjævo*, dalal:s giæv) väl blivit *a* enligt en i Orsam. vanlig utveckling av jä till ja (jfr Älvd. *dzęna* 'gärna', Orsam. *dzɷnɷ*).

§ 22 *a* (*ɷ*) ock *a* märkes vidare i bl. a. följande ord, som saknas i rspr.:

àlnɪgg m. slipsten av 20 värktums diameter[4]
ar m. stengrund i vatten[5]
àvɪ m. vik i en ström[6]
bàrɪ m. trollhare[7]
bàsa[b] f. trälur
bràgla v. gå runt för ögonen[8]
dàsa v. gå ock lata sig[9]
drag f. mindre timmerkälke[10]
flas n. skal av frukt eller potatis[11]
gɷn f. röst
gànar[c] pl. best. gälarna[12]
glàpun adj. som pratar dumheter[13]

a) *gàrda* Sk. b) *bàsa* Sk. c) *gànar* Sk.

1) Jfr Orsam. *gràvo* v. 'gräva'.
2) Jfr nygutn. nasä 'näsa' Rz s. 462, nyno. nasa 'näsa' Aas.
3) Nyno. stava 'et lidet spand' Aas.
4) Jfr sv. dial. tolvalning 'en bjälke med 12 alnars längd' Rz s. 7.
5) Sv. dial. har 'stengrund' Rz s. 244.
6) Sv. dial. ava, avi, ave 'grund ock trång vik' (av sjö eller ström) Rz s. 16.
7) Älvd. *barɪ* 'lyckoande' Nor. Dalm. II, s. 14 anm. 3.
8) Nyno. bragla 'blusse, spille i vexlende lys og farver'. »Dæ bragla faar öugaam» Ross.
9) Sv. dial. dasa 'ligga ock sträcka sig, ligga ock lättjas' Rz s. 85.
10) Nyno. drag 'kort tømmerslæde' Ross.
11) Sv. dial. flas Rz s. 152.
12) Sv. dial. gan 'gap, gom, mun, gäl' Rz s. 184.
13) Jfr Orsam. *glàpo* 'prata dumheter'.

gnꞷg n. kält[1]
grå̰va f. hacka
ɿà̰gla (Hol.) v. smågräla[2]
kà̰ra f. skyffel[3]
kà̰sugg m. skinnpäls[4]
kà̰tun adj. svår, besvärlig[5]
kà̰vo̰á̰s adj. »kav-vis»[6]
l*ꞷn* f. gångjärn, pl. best. *là̰nar*
pà̰dra f. en slags hemvävd underfilt[7]
pà̰ráktun adj. stolt[8]
ra̰t n. skräp[9]
rà̰vla v. tala oanständigt[10]
ɫlà̰vra v. sladdra
tà̰da f. gräs på gödslad äng[11]
o̰à̰vla v. veckla in[12]
* *ꞷ̀nsɿṵ́* propr. Hansjö (by)
à̰vavíl propr. egendom i Hansjö
å̰vɪn (dat. *å̰vom*) propr. sank äng i Hansjö
skå̰rugsmḛ́r propr. myrslog i Hansjö
skà̰tugbín propr. Skattungbyns kapellförsamling i Orsa.

ɑ (*ꞷ*).

§ 23. *ɑ* förekommer i målet blott som kort. Det motsvarar fullkomligt det »allmän-europeiska» långa a-ljudet eller det nordsvenska.

§ 24. *ɑ* (*ꞷ*) motsvarar regelbundet rspr:s korta **a**, där detta i målet icke företrädes av *a* (§ 17), *ɛ* (§ 45 a), *ə* (§ 50), u (§§ 88 c, 93 a), *ɑ* (§ 100 b), *o* (§ 104), *a* (§ 112 a), *ɵ* (§ 119 b). Ex.

[1]) Sv. dial. **gnag** 'oupphörligt smågräl' Rz s. 204.
[2]) Nyno. **jagla** 'tygge møisomt, vrøvle', shet. **jagl** 'tviste', eng. dial. **jaggle** 'trætte' Torp.
[3]) Att skyffla omkring säden i torkstugan med. Jfr sv. dial. **kara** 'hopskrapa' Rz s. 309; nyno. **kara** 'skovl' Torp.
[4]) Älvd. *kasugg*.
[5]) Sv. dial. **katig** 'stridig' Rz s. 313.
[6]) Som vill visa sig bättre än han är. Att jämföra är kanske sv. dial. **kav** 'alldeles, mycket' Rz s. 315.
[7]) Se Nor. Dalm. II, s. 140 f.
[8]) Häls. **paraktug** 'illparig' Wennberg.
[9]) Sv. dial. **rat** 'skräp, avfall' Rz s. 526.
[10]) Sv. dial. **ravla** 'storskrävla, prata dumheter'. Jfr sv. dial. **ravel** 'prat, något som är dåligt' Rz s. 520.
[11]) Fvno. **taða** 'gras paa gjødsla eng'.
[12]) Häls. **vafla** 'trassla hop, blanda om vartannat' Wennberg.

àbór m. aborre
àka f. hacka
arg adj. arg
àrmas v. harmas
àrva f. harv
àra m. harr
àska f. aska
at konj. att
bark m. bark
barm f.[a] barm
dàldra v. dallra
dànsa v. dansa
dànska m. dansk
dàska v. daska
dràga v. dragga
fast (Nb.) adv. fort
gàldra v. gallra
gràla adv. »granneliga» särdeles
kàlmöra propr. Kallmora (by)
kàsta v. kasta
kàsa m. kassa
kat m. katt
knàka v. knacka, klappa kläder
kǫast m. blomkvast, bukett
laks m. lax
làpa v. lappa
las n. lass
làska v. laska (sy ihop ovanläder ock bakstycke på skor)
màgǫs propr. Maggås (by)
ràka m. hund(racka)
rap adj. rapp, rask
rasp f. rasp
sàkta adv. sakta, nog, säkert
sàksóg n. saxhugg[1]
skaft n. skaft
skàrpsínt adj. långsynt
stàkmǫra propr. Stackmora (by)
sǫart adj. svart
spar m. sparv
stàka v. stacka, lägga upp i högar
λlag m. slagg
λlàrva f. slarva, trasa
tag m. tagg
tàpa v. tappa
tòltrást m. talltrast
ǫàga f. vagga
ǫarm adj. varm
ǫátn n. vatten
* *ɷn* pron. han
ɷ̀na[b] propr. Anna
ɷnd (Sk.)[2] f. hand
ɷ̀ndəs[c] propr. Anders
bɷnd[d] n. band
blɷ̀nda[e] v. blanda
frɷm[f] adv. fram
gɷ̀mblər[g] adj. pl. gamla

a) mask. Sk. b) — Vg. c) *àndəs* Åb. d) = ÅbHol. e) = Mg. f) = StmNb. g) *gàmblər* Tvl.

1) Ojämnt märke, som saxen lemnar efter sig vid fårklippning.
2) I den övriga delen av socknen användes i samma betydelse ordet *nèvı*.

gæn̦[a] n. garn
gràn̦æsmǫ́r f. »grannasmor»[1]
kæm̦b[b] m. kam
knàgut adj. n. knaggligt[2]
làm̦bər[c] m. lam
mæk̦[d] m. mask
màrgɪt propr. Margreta
pàn̦æ[e] f. panna
spæn̦ m. »spann» skrin
stæm̦ (Sk.) adj. stam (stammande)
tæn̦[f] f. tand.

§ 25. *a* (*æ*) motsvarar rspr. a i ändelser:
a) hos fem. ock neutr. subst. i sg. i vissa kasus, t. ex.

	gàta f. (o)best. nom. sg.	gata(n)
	ʝʂàrʝʂa f. (o)best. nom. sg.	kyrka(n)
	ǫ̀ga n. (o)best. nom. dat. ock ack. sg.	öga(t)
*	*sʝʂàn̦æ* f. (o)best. nom. sg.	stjärna(n);

b) hos adjektiven i ack. plur. m., t. ex. *lǫ̀ŋ̦ga* 'långa';
c) hos värben i inf. ock 3 plur. pres., t. ex. *bìdʝa* v. '(att) bygga', (de)' bygga', *trà̦ɪvas* v. '(att) trivas', (de) 'trivas', *rìn̦æ* v. '(att) rinna', (de) 'rinna'.

Anm. *a* (*æ*) saknas i vissa ställningar hos inf. ock 3 plur. pres., t. ex. *ɪ-ska-àn̦dər-drá̦ɪa* 'jag skall sätta medar under släden'; jfr: *ɪ-bɪ-tǫ̀n̦dʝɪn-ta-àn̦dra* 'jag blir tvungen att sätta på medar'; *dam-bruk-là̦ɪ-sɪ non-gàɫkáɫ* 'de bruka leja sig någon vallare'; *fɪrɪ-mìsmorn bìfér-dam bort-ɪ-bǘdar* 'före midsommaren beföra de bort i fäbodarna'; *upɪ-tàʝʂe sɪt-ɪen-mǫ́g ta-enʝ-kàɫla-upǫ́, mas-dam-kǫ̀ka* 'uppe i taket sitter en kvist att hänga kittlarna på, medan de koka'.

§ 26. *a* (*æ*) förekommer vidare i en del böjningsändelser, som sakna direkt motsvarighet i rspr., t. ex.

àsta m. (o)best. ack. plur.	hästar(na)
ʝʂàka m. obest. ack. sg.	kälke
ɪàr̦ka propr. m. dat.	åt Erik
kùl̦umæ f. best. dat. plur.	åt flickorna
stu̦ræn m. obest. ack. sg.	stor
lǫ̀ŋ̦ga f. » » »	lång
mà̦ɪnæ f. » »	min.

§ 27. *a* motsvarar rspr:s långa a:
a) framför kn i: *sàk̦næ* v. 'sakna', *ǫ̀k̦næ* v. 'vakna';

---

a) = Vg. b) = Hol. c) *làm̦bər* Sbk, *làm̦bɪr* Sk.
d) = Mg. e) = Åb. f) *ton̦* Slb.

---

1) Benämning på skogsfrun. 2) Ånysv.: knaggot Gloss.

b) framför ll ← rl i: *fàḷın* adj. 'farlig', *kaḷ* m. 'gift karl'.
Märk även utan motsvarighet i rspr. *pàḷın* adj. 'elak'[1].

Anm. Kanske hör *fàḷa* m. 'far (lilla?)' hit.

§ 28. *a* (*œ*) motsvarar rspr:s av fsv. **a** uppkomna **å** i:

aṭ adv. åter, tillbaka[2]
laṭ v. låta[3]
o̯àṛta f. vårta
* *stœṇd* n. stånd
stœ̀ṇda v. stå(nda).

Märk *œ* för rspr:s å-ljud i det inlånade *kœ̀ṇtǫ́r* n. 'kontor'.

§ 29. *a* (*œ*) motsvarar rspr. ä:

a) i förbindelsen *i̯a* (*i̯œ*), t. ex.

bi̯àḷa f. »bjällra»[4]
bi̯aṛt adj. bjärt
fi̯aḷ n. fjäll
fi̯àskun adj. fjäskig, senfärdig
i̯àpa gårdsn. Jeppa
i̯àṛpa m. järpe
i̯àṛpǫ́sṇ propr. Järpåsen (fäbod)
spi̯aḷd n. spjäll
* *i̯œṃt* adv. jämt
i̯œ́mən adj. jämn
i̯œṇ[a] n. järn
i̯œ̀ṇa m. hjärna
i̯œ̀ŋka v. jämka
spi̯œ̀ṇœ v. spjärna;

Märk ä-vokal i *i̯ǟmra* v. 'jämra', *i̯ǟta* m. 'jätte' ock *i̯àṛta* n. 'järta'.

b) i förbindelsen *dȷa* (*dȷœ*), t. ex.

dȷaṛv adj. djärv
dȷàspa v. gäspa
dȷàsta (Sk.) v. gästa
dȷàstbǫ́ n. »gästabud» bröllop
* *dȷœ̀ṇœ* adv. gärna;

c) i förbindelsen (*s*)*ȷ̧a* ([*s*]*ȷ̧œ*), t. ex.

sȷ̧àḷa f. skälla
sȷ̧àpa f. skäppa
ȷ̧aḳs m. käke
ȷ̧àḷdər m. källare
ȷ̧aṛv adj. kärv
ȷ̧àṛva m. kärve
* *sȷ̧œ̀ṇœ* f. stjärna
ȷ̧œ̀ṇa m. tjärn;

Märk även *si̯àḷda* adv. '»sällan» långsamt'[5].

Anm. Angående *i̯aḷd* m. 'eld' m. fl. ord, i vilka *i̯a* motsvarar rspr:s **e** ock **ä** se §§ 68, 69.

---

a) = Stm., *i̯oṇ* Hol. (yngre gener.).

---

1) ← 'parlig; jfr illparig, nyno. fulparug 'fuld av smaasvik'; par 'kvik' (mest i daarlig bet.) Torp.
2) Fsv. atter, ater.
3) Fsv. lata.
4) Köttväxt under halsen på getter.
5) Fsv. siældan.

d) i följande enstaka ord:

alft m. hälft[1]
brad f. brädd[2]
glàfsa v. gläfsa[3]
skràdər m. skräddare[4]
oakst m. växt[5]
* *glœnsa* (Slb.) v. glänsa
mœllor f. best. pl. mässling[6].

Märk *a* för rspr. e (ä) i slutstavelsen av det inlånade *kàpal* n. 'kapell'.

§ 30. *a* (*æ*) märkes vidare i *gar* 'gjord'[7] i sammans., t. ex. *fargár* part., adj. 'förgjord', *tàgda* pret. 'teg', *takt* sup. 'tigit', *fnœtra* v. 'fnittra', *mœsa* m. 'misse, katt'.

§ 31. *a* (*æ*) märkes i bl. a. följande ord, som icke ha direkt motsvarighet i rspr:

àda f. öra på en gryta o. d.[8]
œndlàdın m. best. nyvuxet gräs på slagen äng[9]
bàtnœ v. bli bättre, läkas[10]
dœmbas v. fäkta ock gå på[11]
dàntbit (Vg.) m. mat, som man får av en snål person nästan mot dennes vilja[12]
fnœla v. fjälla[13]
gad (Sk.) m. spår efter älg l. hare[14]
grœmsa v. lägga sig i andras angelägenheter[15]
knœg m. liten upphöjning i marken[16]
koàla v. bubbla[17]
mœksa v. mäkta[18]
ràfta m. sparre[19]
ràpla v. prata smörja[20]

---

1) Jfr Orsam. *alv* adj. 'halv'; fsv. halft.
2) Nyno. bradd 'kant, rand, bred' Aas.
3) Sv. dial. glaffsa 'sluka i sig' Rz s. 196.
4) Fvno. skraddari.
5) Fsv. vaxter.
6) Ånysv. masla Gloss.
7) Fgutn. gar.
8) Fvno. hadda.
9) Fsv. anlaþi.
10) Fsv. batna.
11) Jfr sv. dial. damba 'springa, så att det dammar omkring' Rz s. 88.
12) Jfr änysv. dant 'förtal, klander' Gloss.
13) Sv. dial. fnalla 'sakta riva av, ränsa' Rz s. 156.
14) Nyno. gadd 'spor' Aas.
15) Sv. dial. grams 'äta begärligt' Rz s. 209.
16) Sv. dial. knagg 'liten kulle' Rz s. 332. Jfr rspr. knagglig.
17) Se Bugge i Nor. Dalm. II, s. 105 not 8.
18) Sv. dial. maksa Rz s. 424.
19) Varpå taket i en stugbyggnad vilar; sv. dial. rafft Rz s. 520; fvno. raptr 'stokk, raft'.
20) Nyno. rapla 'plapre' Ross.

skómpər adj. snäll[1]
stàrva v. tröttna[2]
* *àlgáлla* propr. Hällvasslan[3]
kòmbáv propr. tjärn n. om Hornbärga
kùlsárv propr. ängsnamn

e.

§ 32. *e* förekommer mig i allmänhet vara något längre bakåt bildat än rspr:s långa **e** ock ha en större uttalslatitud än motsvarande ljud i rspr., varför jag stundom för samma ord i Hansjö har antecknat än *e* ock än *e*. Samma växling av *e* ock *e* förekommer även i andra byar.

e förekommer i de ojämförligt flästa fallen som långt. Som kort förekommer det i förstavelsen **be-** ock i kortstaviga ord, där ljudet dock tenderar att övergå till *e*, samt i **t**-former av adj. ock värb med långt **e** i stammen.

§ 33. Långt *e* motsvarar regelb. rspr:s långa **e**, som är uppkommet av äldre **ei**, där detta icke motsvaras av *ie* (§ 68), t. ex.

ben[a] n. ben
bet[b] pret bet
brèdas v. breda sig, ta upp stort rum
deg[c] m. deg
dèla v. dela
dèras pron. deras
djet[d] f. get
èdsórın adj. edsvuren
èda f. hed, mark beväxt med tallskog
éda propr. Heden(s by)
el adj. hel
es[e] adj. hes
èsumn[f] adj. ensam
et adj. het
feg adj. feg, som kommer att dö snart
fel[g] n. fel
flèrər pron. flera
klènvólıg adj. klen, dålig
lèda[h] v. leda

a) Även *ben* Hs. b) Även *bet* Hs. c) Även *deg* HsMg. d) Även *djet* Hs. e) *es* Sk. f) *èsomn* Mg., *àsumın* Sk. g) *fel* Stm., jfr *fèlskùtın* Hs. h) *lèda* Stm.

1) Häls. **skammper** 'snäll, välartad' Rz s. 579.
2) Sv. dial. **starva** 'arbeta med besvär' Rz s. 670; fvno. **starfa** 'arbeida, stræva'.
3) Sista sammansättningsleden är *gaл* f. 'bäck'.

lèta v. leta
mer[a] adv. komp. mer
red-åv v. avreda
ren[b] adj. ren
rep n. rep
seg[c] adj. seg
sen[d] adj. sen
sten[e] m. sten
steg pret. steg
stèfsa v. steka
sfsed[f] f. sked
oet pres. vet.

Märk *ed*[g] pron. 'det', i svagton *e*(*d*), samt *toer* räkn. 'två'[1].

§ 34. *e* står för rspr:s korta e i några ord framför *m*, t. ex. *em*[h] adv. 'hem', *èmæ* adv. 'hemma', *rem*[i] f. 'rem', ock framför g i *snègla* samt i följande ord, i vilka akcentförflyttning ägt rum: *djèmensæm* adj. 'gemensam', *règål* adj. 'rejäl', *mètål* s. 'metall'.

§ 35. *e* (*e*) motsvarar rspr. a i några ord:

ber[j] adj. bar[2]
èrı[k] m. hare
oèpa m. valp[3]
oèrum pron. dat. sg. m. ock andra böjda former av *oen* 'varje'[4].

Anm. Noreen Dalm. II, s. 74, hänvisar för *èrı* 'hare' till isl. **heri**. Kanske kan dock *e* förklaras såsom uppkommet genom vokalassimilation: **hari** → *èrı* liksom **fari(t)** → *fèrı*. På samma sätt skulle Moram:s (Noret) *æri*, a. a. s. 75, kunna förklaras som *færı*, a. a. s. 45. Ett stöd för denna utveckling av **hari** till **heri** kan kanske sökas i det förhållandet, att **bar** (dalm. *ber* l. *bęr*, isl. **berr**), vars *e* i dalm. ock isl. måste ha uppkommit av ʀ-omljud eller stå i avljudsförhållande till **a** i **bar**[5], i Norets varietet av Moram. har *e* (*ber*), under det att **hare** i detta bymål har vokalen *æ* (*ærı*), liksom **farit** (*færı*).

§ 36. *e* motsvarar vidare rspr. a ock u i några ursprungligen kortstaviga supiner av starka värb, där *e* uppkommit genom vokalassimilation med slutstavelsens *ı*, t. ex.

fèrı[l] sup. farit
gnèıı sup. gnagit
mèlı[m] sup. malit
oèrı[n] sup. varit
* *bèrı*[o] sup. burit
skèrı[p] sup. skurit

---

[a]) Även *mer* Hs. [b]) Även *ren* Hs. [c]) Även *seg* Hs. [d]) Även *sen* HsSbk. [e]) Även *sten* Hs., *stęn* Sk. [f]) Även *sfsed* HsMg. [g]) Även *ed* Hs. [h]) Även *em* Hs. [i]) Även *rem* HsTvl. [j]) Även *ber* Hs. [k]) *èrı* Tvl. [l]) Även *fèrı* Hs., *fàrı* Sk. [m]) Även *mèlı* Hs., *mèle* Olj., *màlı* Sk. [n]) Även *oè*(*rı*) Hs. [o]) Även *bèrı*, *bèrı* Hs., *bàrı* Sk. [p]) Även *skèrı*, *skèrı* Hs., *skàrı* Sk.

---

[1]) Fvno. **tueir**.
[2] Fvno. **berr**.
[3]) Fvno .**hvelpr**; fsv. **hwælper**.
[4]) Fvno. **hueriom** av **huerr**.
[5]) Nor. Altisl. gr. § 68, anm. 1.

§ 37. *ẹ* (*ẹ̀*) står för rspr. i uti orden:

gẹ̀vı[a] sup. givit[1]

kẹ̀tıl[b] m. kittel[2]

skrẹ̀va v. skriva[3]

tẹ̀nꝏ f. tina[4].

§ 38. *ẹ* (*ẹ̀*) företräder rspr. ä:

a) framför konsonant, efter vilken j i målet har bortfallit, t. ex.

ẹ̀sa f. hässja

ẹ̀va f. häva, lyfta[5]

fẹ̀ra f. färja

fẹ̀ra v. färja

kǫẹ̀va[c] v. kväva[6]

krẹ̀va v. kräva[7]

ǫẹ̀la[d] v. välja

ǫẹ̀nꝏ v. vänja

sẹ̀la[e] v. sälja

sǫẹ̀rı propr. Sverge;

Hit hör även *stẹ̀da* s. 'städ'. Jfr fsv. **städhiastokker** 'stock, som tjänar som underlag för ett städ'.

Märk utan motsvarighet i rspr.: *ẹ̀ra* f. 'räfsa'[8], *kẹ̀va* (Åb.) v. 'skumma'[9].

Anm. Märk *ẹ* i *sẹ̀lda* pret. 'sålde' av *sẹ̀la*.

b) i en del andra ord, vilkas *e* går tillbaka på samno. ĕ eller ǣ, t. ex.

blẹ̀sa[f] f. bläs

ẹr n. ärr

kẹ̀lıgg[g] f. käring, gift kvinna

kǫẹ̀do[h] v. kväda, sjunga

lẹ́dər[i] n. läder

lẹ̀so v. läsa

nẹs[j] n. näs

nẹt[k] n. nät

nẹ̀vı[l] m. näve

ǫẹ́dər[m] n. väder

ǫẹg[n] m. väg

ǫẹv[o] m. väv

sẹg[p] imp. säg

sǫẹ̀go[q] v. svälja

ʇşẹ̀lı m. tjäle.

---

[a]) Även *gẹ̀vı*, *gẹ̀vı* Hs., *gẹ̀vı* Sk. [b]) *kẹ̀tıl* Sk. [c]) Även *kǫẹ̀va* Hs. [d]) Även *ǫẹ̀la* Hs. [e]) Även *sẹ̀la* Hs. [f]) Även *blẹ̀sa* Hs. [g]) Även *kẹ̀lıgg* Hs. [h]) Även *kǫẹ̀do* Kb. [i]) Även *lẹ́dər* Hs. [j]) Även *nẹs* Hs. [k]) Även *nẹt* Hs. [l]) Även *nẹ̀vı* Hs. [m]) Även *ǫẹ́dər* Hs. [n]) Även *ǫẹg* Hs. [o]) Även *ǫẹv* Hs. [p]) Även *sẹg* Hs. [q]) Även *sǫẹ̀go* Hs.

---

[1]) Jfr fsv. part. pret. **giefuin**; isl. **gefenn**.

[2]) Fsv. **kätil, ketil**; isl. **ketill**.

[3]) Jfr fsv. part. pret. **skrefuadher**.

[4]) Sv. dial. **tena** l. **tina** 'kar l. tunna med lock' Rz s. 734; fvno. **teina** 'teina, korg fletta av teinar'.

[5]) Fsv. **häfia**.

[6]) Fsv. **qväfia**.

[7]) Fsv. **kräfia**.

[8]) Moram. *ẹrıa*.

[9]) Älvd. *kẹ̀va*; jfr fvno. **kefja** 'doppa ned under ytan'.

Märk *gjȅro* v. 'göra'[1].

Märk utan motsvarighet i rspr.: *blȅso*[a] v. 'ha bråttom, fara oförsiktigt fram'[2], *ȅvıl*[b] m. 'stång att bära hö på'[3], *rȅka*[c] f. 'skovel'[4].

§ 39. *ẹ* motsvarar rspr. ö:

a) i de fall, där detta återgår på samno. *ø̄*, t. ex.

bẹ́kər[d] f. pl. böcker	*flẹ̀da* v. flöda
bẹn[e] f. bön	*glẹd* s. glöd
bẹ̀va[f] v. behöva	*grẹ́n* adj. grön
blẹ̀da[g] v. blöda	*lẹda* v. löda
brẹ́drər m. pl. bröder	*mẹ̀ta* v. möta
dẹ̀mœ[h] v. dömma	*prẹ̀va* v. pröva
djẹ̀da v. göda	*rẹ́tər* f. pl. rötter
ẹ̀gər adj. m. m. höger	*sẹt* adj. söt
ẹ̀nœ[i] f. höna	*sẹ̀ʃʂa* v. söka
ẹ̀ta v. höta	*sẹ̀va* v. söva
fẹ̀da v. föda	*snẹ̀ra* n. snöre
fẹ̀ra v. föra	*stẹ̀ra*[k] komp. större
fẹ̀ra n. före	*stẹst* superl. störst;
fẹ́tər[j] m. pl. fötter	

Märk dat. *dẹ* 'det'.[5]

Märk *ẹ*, som utvecklats ur ett en gång i målet befintligt ȫ, i följande ord, som i rspr. ha annan rotvokal:

ẹv f. älv[6]	*sʃʂẹmt* adj. n. skumt[10]
mẹ̀ra f. myr[7]	*ʃʂẹ́dər* n. tjuder[11]
rẹ̀mœs v. rymmas[8]	*ʃʂẹr*[l] f. tjära[12].
smẹ̀las v. smula sig[9]	

---

a) *blȅso* Sk. b) *ȅvıl* Sk. c) *rȅka* Sk. d) Även *bẹ̊kər* Hs e) Även *bẹ̊n* Hs. f) Även *bẹ̊va* Hs. g) Även *blẹ̊da* Hs h) Även *dẹ̊mœ* Hs. i) Även *ẹ̊nœ* Hs. j) *fọ̀tər* Sbk. k) *stạr* Sk l) Även *ʃʂẹ̊r* Hs.

---

1) Fvno. gera.

2) Nyno. blessa 'slænge fra sig' Ross; jfr sv. dial. bläsig 'ivrig' Rz s. 42.

3) Häls. hävel Wennberg; fvno. hefill.

4) Häls. reku Wennberg; nyno. reka Aas.

5) Älvd. *dyæ;* Moram. *dø̣*.

6) Våmh. *ø̣v*.

7) Moram. *mø̣ra;* Älvd. *mø̣r*.

8) Moram. *rø̣ma;* Älvd. *ryæ̣ma*.

9) Sv. dial. smöljäs Rz s. 634.

10) Orem. *sʃʂø̣mt*.

11) Moram. *tsø̣dar*.

12) Orem. *ʃʂø̣r;* Leks. tjör Säve.

b) i några ord, där ö är av olika ursprung:

bènœ f. böna
bre n. bröd
e(t)[a] n. hö
el n. öl
èra[b] n. öre
fèsa v. fösa
gret[c] m. gröt
mıed[d] m. »mjöd», honung
mıel[e] n. mjöl
ned f. nöd
nèdun adj. nödig
sem m. söm
smer n. smör
stèpa v. stöpa
strem[f] m. ström
strèmıŋg m. strömming
ʄşel[g] m. »köl», myrslog
ʄşèpa[h] v. köpa
ʄşet[i] n. kött.

I *fèsa* ock *stèpa* skulle man i stället för *e* väntat *a*, i hela övre dalmålet den regelbundna motsvarigheten till fvno. **ey** (**øy**), som återfinns i dessa ords isländska eller norska former: nyno. **føysa** 'fösa' ock isl. **steypa** 'stöpa'. Även i det övriga dalm. finnas av ordet **fösa** mig veterligen blott former, som återgå på ett äldre **føsa**, t. ex. Älvd. *fyøsa*. Av **stöpa** finns dock i Älvd. den ljudlagsenliga formen *stapa* i betydelsen 'knåda degen'. Om *stèpa* antar jag, att det är inlånat från rspr., ock att **ö** då ersatts med den i målet vanligaste ljudmotsvarigheten *e*. Av **hö** finnas i dalm. blott former, som återgå på gammalt **hø̄**, t. ex. Älvd. ock Moram. *ø*, under det att i andra svenska ock norska dialekter blott återfinnas former, som återgå på gammalt **høy**, isl. **hey**. Dalm:s former torde icke kunna förklaras som riksspråkslån. Skulle växtnamnet *àmèʄş* 'kungsljus' möjligen vara sammansatt med **hö** (det sammanställes med tvekan av Nor. Dalm. II, s. 88 med **hö-mjölke**), så skulle man alltså i detta ord ha **hö** i den form, som det ljudlagsenligt borde ha i målet. Att märka är dock, att samma ord i Älvd. har form med *ø̈* (*ømøʄşa*) i stället för med *æ* ock i Våmh. heter *ıamøʄşı*.

Även orden *bènœ*, *bre*, *gret*, *nèdun*, *sem*, *strem* ock *ʄşèpa* ha *e* i strid mot målets ljudregler. Enligt dessa motsvaras nämligen ett isl. **au** i målet av *ø*, t. ex. *rød* 'röd', ock i överensstämmelse härmed skulle man alltså vänta sig ett **bònœ* (nyno. **bauna**), **brø* (isl. **brauð**), **grøt* (isl. **grautr**), **køpa* (isl. **kaupa**),

---

[a]) I övriga byar blott *e* (utan *t*). [b]) Även *àra* Hs. [c]) Även *grat* Hs. [d]) Även *mıad* Hs. [e]) Även *mıal* Hs. [f]) Även *stram* Hs. [g]) Även *ʄşal* Hs. [h]) Även *ʄşàpa* Hs. [i]) Även *ʄşat* Hs.

'nǫdun (isl. nauðigr), *'sǫm* (isl. saumr) ock *'strǫm* (isl. straumr). Dylika former saknas mig veterligt i hela dalm. utom av bröd, som i Älvd. jämte *brǫð* (nyare form) även har den ålderdomligare formen *brǫð* (← brauð). *e̜* för väntat ö i *bre̜* beror säkerligen på lån från rspr., vilket är så mycket naturligare, som ju bröd är en vanlig handelsvara. Att även *ȷ̧sèpa*, vilket ord ju mäst har använts i handelsboden, till sin form påvärkats av rspr., är nog säkert. Så är säkerligen även fallet med *èra* (isl. eyrer).

Anm. I ordet *fre̜* n. 'frö' är *e̜* icke uppkommet genom delabialisering av ö, utan torde vara ursprungligt, att dömma av Älvd. *frıe̜* ock Moram. *fre̜r* samt Leks. fre Säve. Angående uppkomsten av *e̜* se Bugge hos Nor. Dalm. II, s. 54 f.

§ 40. Kort *e* (växlande med *ǝ*) förekommer motsvarande:

a) rspr:s korta e:

1) i stamstavelser, där detta icke i målet representeras av *e̜* (§ 34) eller *ı̜* (§ 54), t. ex.

bret̲ adj. n. brett — *let̲* adj. n. lett, tråkigt
et̲ adj. n. hett — *lèsın* adj. ledsen
fet̲ adj. n. fett — *snet̲*[a] adj. n. snett;

Märk även *lèt̲a* pret. 'letade'.

2) i förstavelsen *be-*, där denna i målet icke uppträder som *bı-* (§ 54 b), t. ex.

bedrá̜ v. bedraga, förföra — *besǫ̀l̲ın*[b] adj. besvärlig
bedrǫ̀vlın adj. bedrövlig — *bel̲ūta* v. besluta
bedȷ̀ìvın adj. begiven — *betród̲* part. pret. betrodd;

b) rspr:s korta ö i böjda former av ord, som i målet ha *e̜* i stammen, t. ex. *fèd̲ast* sup. pass. 'fötts', *mèt̲a*[c] pret. 'mötte', *set̲* adj. n. 'sött'.

§ 41. *e̜* märkes vidare i en mängd ord, som sakna motsvarighet i rspr., t. ex. (jfr § 33:)

bènœ v. sikta[1] — *gèvlas* v. skreva med benen[3]
dȷ̀ètas v. vara retsam[2] — *knèȷ̧sas* v.[4]

a) Även *snæt̲* Hs. b) Även *bìsǫ̀l̲ın* Hs. c) Även *mæ̀t̲a* Hs.

1) Fvno. beina 'retta'; nyno. beina 'jævne, rette, sætte i ret stilling' Aas.
2) Nyno. geita seg 'drille' Ross; jfr Älvd. *dzìe̜tug* 'retsam'.
3) Nyno. geivlast 'blive skjævt; kaste sig, vride sig' Ross.
4) Se tillbaka ock slänga med huvudet (om hästar); nyno. kneikja 'skyde overkroppen bagud, medens midtryggen drages ind' Ross.

lèva v. lemna[1]
mèsår m. talgoxe[2]
rèsn s. humleranka[3]
(jfr § 39:)
beg m. ryggsäck av skinn[7]
bèglas v. glo, se snett[8]
bétər[a] f. pl. medikamenter[9]
betş-áv v. balka av[10]
dèpa v. stjälpa omkull[11]
djèla v. ha ett barn i skötet[12]
fèrlíd m. höftled[13]
fıèra f. ängs- eller slogmark, som går ned till sjö[14]
glèta v. skvalpa i vatten[15]

smek adj. inställsam[4]
snèda f. brunstig tacka[5]
soèpa m. utväxt[6];

mèjşa v. knåda (t. ex. ost)[16]
mùléga f. plåt att torka kött o. a. på[17]
rèda v. röra[18]
rèda f. stång[19]
sjşer adj. kort ock tvär av sig[20]
tèva[b] v. stampa, gnugga[21]
tràıλlég adj. händig i att snickra[22]
jşèva v. bli överis på vatten[23]

---

a) *blèso* Sk. b) Även *tèva* Hs.

---

1) Fvno. leifa; nyno. leiva. 2) Älvd. *mıęsąð*; jfr rspr. mes.
3) Älvd. *rıęsn*. 4) Jfr nyno. smeik 'indsmigrelse' Aas.
5) Älvd. *snıęda*.
6) På ett träd på bägge sidor om ett ställe, där barken är avskalad; jfr nyno. sveip 'slyngning eller vridning i ved' Ross.
7) Älvd. *bǫg*; fsv. bælgher 'svällande, uppblåst hud'.
8) Älvd. *bǫglas*. 9) Sing. *bǫt*. Jfr *bǫk* f., pl. *békər*.
10) Dal. bökja 'göra eller laga bås i fähus' Rz s. 21.
11) Älvd. *dǫpa*; sv. dial. dälpa 'vända upp ock ned' Rz s. 112.
12) Fvno. gøla 'freista aa gjera nøgd'.
13) Jfr fvno. før 'dugelig til', sv. dial. för 'i stånd, havande förmåga i motsats mot ofärdig' Rz s. 130.
14) Moram. fjöru 'strandbrädd' Rz s. 141; nyno. fjøra 'ebbe, strandbred' Aas.; fvno. fjara 'strandbrädd'.
15) Älvd. *glyæta* 'röra (uti ngt)'; sv. dial. glöta 'röra i vatten, plaska i vatten' Rz s. 204.
16) Älvd. *myæjşa*; fsv. mökia; isl. mykja 'göra mjuk'; nyno. møykja 'bløtgjøre' Torp.
17) Fsv. mulløgh 'tvättfat'; sv. dial. mullöga 'runt tvättfat av koppar, långpanna' Rz s. 447; nyno. mullaug 'vaskefat' Aas.
18) Jfr fvno. hrøði 'rörelse'. 19) Soll. ock Orem. *rǫda*.
20) Jfr rspr. skör, sv. dial. skör 'som lätt brister' Rz s. 617.
21) vid filtning; Älvd. *tyæba*; nyno. tøva 'valke, sammenfilte' Aas.
22) Jfr slög Leks. 'som kan slöjda' Rz s. 618; nyno. sløg 'behendig, flink, nem' Aas.
23) Nyno. kjøva 'svulme op av frost (om vandet)' Aas.

ẹs propr. Högbed (by)
gẹ̀vlu propr. Gevle (fäbod)
grẹ̀mıngȷ propr. egendom i Hansjö
kàṭskẹ́r[a] propr. Kattskär (bärg)
lẹ̀va propr. Lövet (gård).

ɛ.

§ 42. *ɛ* överensstämmer till sin kvalitet fullkomligt med det i nordsvenska dialekter vanliga *ɛ́*-ljudet. Ibland kan det dock närma sig *æ*. Såsom i det föregående påpekats, råder någon vacklan i bruket av *e* ock *ɛ* på grund av den ringa skillnaden i bildning ock ljudeffekt mellan det rätt långt bakåt bildade *e* samt *ɛ*.

ɛ förekommer växlande med *e* som långt (varom i det föregående), eljest blott som kort.

§ 43. Kort *ɛ* motsvarar regelbundet rspr:s korta ä, t. ex.

bɛḵ m. bäck
bɛṉḵ m. bänk
bɛṣt superl. bäst
bɛ́ṭər komp. bättre
brẹ̀dlɛ́ṭ adj. bredlätt
brɛ̀ṭa v. »brätta» (skidor)[1]
dɛ̀ṉgȷa v. dänga, slå
drɛḻ-nı́ḍ v. »drälla ned», digna omkull[2]
drɛ̀ṉtʂa v. dränka
ɛ̀gȷa f. hägg
ɛ̀fta v. »häfta», hindra[3]
ɛ̀ftın adj. häftig
ɛg n. ägg
ɛ̀ḻa v. hälla
ɛḻd adv. häller
ɛ̀ḻsa v. hälsa
ɛ̀ḻva räkn. älva
ɛ̀ḻa f. häll, avsats på spismuren
ɛ̀ṉgȷa v. hänga
ɛ́ṗəl n. äpple
ɛṣt m. häst
fɛṃ räkn. fäm.
fɛ̀ṣɛṉg f. »fässing», madrass
fɛ̀ṣta v. fästa
flɛḵ m. fläck, kort stund
flɛ̀ṃta v. flämta
frɛṃst superl. främst
frɛ̀ṣta v. fresta
grɛ̀ḍɯr (Sk.) f. pl. kaffegrädde
ȷɛ̀ṃra v. jämra
kɛ̀ḻda f. källa
klɛ̀ṃœ v. klämma
klɛ̀fta v. klämta

[a]) Även *kàṭskɛ́r* Hs.

[1]) Böja upp spetsen av skidorna.
[2]) Änysv. drälla 'falla ned' Gloss.
[3]) Änysv. häfta 'hejda' Gloss.

lèdja v. lägga
lens adj. läns, utan tillgångar
lep m. läpp
lesp adj. som läspar
mènısfşa f. människa
mèsa f. högmässa
nèbmœ̂ıs m. näbbmus
nèfsa v. näpsa
nèkonsbút m. näckros
nàmdkál m. nämdeman
net adj. nätt
prest m. präst
rèfsa v. räfsa
rènœ v. ränna (på skidor)
rèt-sı v. rätta sig, bli bättre
sek m. säck
sèmskbráka f. sämskskinnsbyxa
sènfşa v. sänka
segg f. säng
skèla v. skälla
skèmœs v. skämmas
skǫèta v. skvätta, stänka
sǫèla v. svälla, bulna
sǫènska v. »svenska» (tala riksspråk)
sprèkla f. namn på en spräcklig ko
stèndja v. stänga (en gärdesgård)
stèta f. brant backe[1]
ƛènda f. slända
ƛèpa v. släppa
tènda v. tända
tènfşa v. tänka
tep-át v. täppa till, stänga
ǫéstər adv. väster.

sǫemn m. 'sömn' utgår från en grundform med stamvokalen e liksom fvno. svefn, vilket framgår av dess form i Älvd. *sųąmąn*.

§ 44. *e* motsvarar rspr:s långa ä i orden: *mèla* f. 'märla', *rèknıgg* s. 'räkning'.

§ 45. *a* förekommer motsvarande:

a) rspr. a uti orden:
fàlı sup. fallit
kǫan f. kvarn[2]
lasa v. lassa[3]
plànta f. planta
sàta pret. satte[5]
sat sup. satt
ǫàmǫl[a] n. vadmal
ǫan pron. m. varje[4];

b) rspr. i uti orden:
beld m. plogbill
den pron. m. din

[a]) *ǫalmǫl* Sk. (enl. Nor.)

[1]) Den djupaste delen av en backe.
[2]) Fsv. qværn.
[3]) Fvno. hlessa; nyno. lessa Aas; sv. dial. lässa Torp.
[4]) Fsv. hwer.
[5]) Fvno. setta; fgutn. setti; fsv. sätte.

djàta v. gitta[1]
men pron. m. min[2]
nòsénd adv. någonsin[3]
plàga v. pligga
sàn pron. m. sin[4]
snet gårdsnamn Snitt
oegg m. vinge[5];

c) rspr. u resp. å i följande supinformer: *àdjı* 'huggit', *àldı* 'hållit'.

Märk supinformerna *fàndjı* 'fått' ock *gàndjı* 'gått'.

d) rspr. ö i en del ord, t. ex.

béndrər m. pl. bönder
bıen m. björn
brest n. bröst
djàsta propr. m. Gösta
àıa v. höja
ànsjsa v. önska
fèda pret. födde
fénstər n. fönster
grènska f. grönska
ìnfédıgg m. inföding
ıens propr. m. Jöns
mıèlmər m. mjölnare.

Märk utan motsvarighet i rspr. *djèska* f. 'gödsel'[6].

Från former med ö utgå följande två ord, som ha **y** i rspr.: *àksa* f. 'yxa'[7], *sjsèmnıgg* f. 'skymning'[8].

Märk utan motsvarighet i rspr. *nıemn* f. 'höft'[9].

§ 46. *e* förekommer i Hansjö, Kyrkbyn, Nederbärga, Oljonsby, Viborg, Torrvål, Maggås ock Sundbäck i följande ändelser, där Vångsgärde, Stenbärg, Slättbärg, Stackmora, Mickelvål, Kallholn, Kallmora ock Skattungbyn konsekvent ha *ı*:

a) i dat. sg. av starka mask., t. ex. *àste*[a] 'åt (en) häst', *àstem*[b] 'åt hästen', *oàıem*[c] dat. 'vägen';

b) i best. nom. ock ack. sg. av alla fem. utom dem på *-a*, t. ex.

bùrde[d] bördan
nóle[e] nålen
séndje[f] sängen
tsíre[g] kon;

c) i dat. sg. ock best. nom. ock ack. pl. av neutra, t. ex.

[a]) *àstı* Slb. m. fl. [b]) *àstım* Slb. m. fl. [c]) *oàıım* Slb. m. fl. [d]) *bùrdı* Slb. m. fl. [e]) *nólı* Slb. m. fl. [f]) *séndjı* Slb. m. fl. [g]) *tsírı* Slb. m. fl.

1) Fsv. gäta.
2) Fsv. ock fgutn. men.
3) Jfr fsv. sen 'gång'.
4) Fsv. ock fgutn. sen.
5) Fvno. vængr; sv. dial. vänge Torp.
6) Älvd. *dzyæska*.
7) Fsv. öx; Älvd. *økse*.
8) Jfr Orem. *sjsomt* 'skumt'.
9) Nyno. mjømn Ross.

bǫ̀rdɐ[a] dat. bord(et) — *dàɪ̯ʃʂɐ*[e] dat. dike(t)
bǫ́rdɐ[b] borden — *dàɪ̯ʃʂɐ*[e] dikena
tą̀ʃʂɐ[c] dat. tak(et) — *są̀tɐ*[f] dat. säte(t)
tą́ʃʂɐ[d] taken — *są̀tɐ*[f] sätena;

d) i 2:dra plur. i presens imper. ock pret. av långstaviga värb, t. ex.

kàʂtɐ[g] (I) kasten — *bɪ̯ọ̀dɐ*[i] (I) bjuden
kàʂtədɐ[h] (I) kastaden — *ɫlùpɐ*[j] (I) sluppen.

Anm. 1. Kyrkbyn har liksom Hansjö m. fl. byar *ɐ* i alla ovan uppräknade fall utom i best. dat. sing. av starka mask., där *ɐ* övergått till *ɵ*, t. ex. *bą̀tɵm* dat. 'båten', *gą̀rdɵm* dat. 'gården', *kàɩ̯vɵm* 'åt kalven'.

Anm. 2. En mellanställning mellan e- ock i-målen intages av Holen ock Åbärga, som följa i-målen i alla ovan anförda fall (Åbärga dock med mera öppet *ɪ* [*ɪ̞*]) utom i best. dat. sg. av starka mask., som där ändas på *-ɐm*, t. ex.

nǫ́lɪ Hol. nålen — *sádɪ̞* Åb. säden
ʃʂírɪ Hol. kon — *tą̀ʃʂɪ̞* Åb. dat. taket
bǫ́rdɪ Hol. borden — *bǫ́rdɪ̞* Åb. borden
kaʂtɪ Hol (I) kasten — *àʂtɐm* Åb. åt hästen
àʂtɐm Hol. åt hästen — *rìɖʝɐm* Åb. dat. ryggen.
sáŋɖʝɪ̞ Åb. sängen

Anm. 3. Om *ɐ* som »reducerad» vokal i Åbärga, Nederbärga och Kallmora samt i vissa fall Skattungbyn se §§ 49, 50.

Anm. 4. Om *ɐ* i vissa ändelser i Oljonsby, Viborg, Torrvål, Maggås ock Sundbäck se § 64.

§ 47. *ɐ* märkes vidare i bl. a. följande ord, som saknas i rspr.: jfr § 43:)

bèḷa v. kunna[1] — *ɐns-ą́* v. ge akt på[4]
àksa v. ge stickord[2] — *ą́ggər* s. ostmask[5]
ą́ḷər pron. annan[3] — *àsʃʂa* n. rund smörask av trä[6]

---

a) *bǫ̀rdɪ* Slb. m. fl. b) *bǫ́rdɪ* Slb. m. fl. c) *tą̀ʃʂɪ* Slb. m. fl.
d) *tą́ʃʂɪ* Slb. m. fl. e) *dàɪ̯ʃʂɪ* Slb. m. fl. f) *są̀tɪ* Slb. m. fl.
g) *kàʂtɪ* Slb. m. fl. h) *kàʂtədɪ* Slb. m. fl. i) *bɪ̯ọ̀dɪ* Slb. m. fl.
j) *ɫlùpɪ* Slb. m. fl.

---

1) Nyno. bella 'formaae' Aas.

2) Sv. dial. äkksa 'gräla' Rz s. 845; jyll. ekse 'kommandere, tumle med en' Feilb.

3) Jfr rspr. eljest 'annars'.

4) Sv. dial. änsa 'bliva varse, märka' Rz s. 847.

5) Rspr. fläskänger; häls. ängrer 'små maskar (i kött, ost o. d.) Wennberg.

6) Sv. dial. äskja 'litet skrin med draglock' Rz s. 849; fvno. eski 'øskja, pynteskrin'.

fèna n. Equisetum fluviatile[1]
fèstigg m. fargalt[2]
knèta v. knysta[3]
krèjsa f. en slags trappstege[4]
mèndja f. murbruk[5]
nèga v. stånga[6]
rènœ v. skumma (mjölk)[7]
sèldra f. sälg[8]
skoèla v. ge eko[9]
snèta v. snudda[10]
snòdémbas v. kasta snöboll[11]
stèkun adj. kort[12]
tèska v. slå, plaska i vatten[13]
treg m. vidjelänk[14]
oel adj. högljudd, gäll[15]
oel n. konstvävt täcke[16]

(vidare:)
bègœna f. best. bjuggand[17]
bièkla v. fumla[18]
fèsa f. toffel[19]
grens m. tal, omnämnande[20]
ièsklin adj. hemsk
ièllas v. gnata[21]
plèndja op. v.[22]

1) Jfr fvno. fen 'blautmyr'; sv. dial. fänä n. 'starr, sjögräs' Rz s. 135.
2) Jfr sv. dial. fast 'osnöpt' Rz s. 131.
3) Sv. dial. knätta 'giva något litet ljud från sig' Rz s. 339; nyno. knetta 'knye' Aas.
4) Användes vid hässjning ock snesning av säd; nyno. krekkje 'stol, stillas' Torp; jfr sv. dial. krakk 'flyttbart långsäte' Rz s. 349.
5) Jfr nysv. mänga, fsv. mængja 'blanda'.
6) Älvd. *nèga*.
7) Sv. dial. ränna Rz s. 534.
8) Sv. dial. sälder, sälde Rz s. 556.
9) Sv. dial. skvälla 'skalla, genljuda' Rz s. 614.
10) Nyno. snerta 'streife' Ross; jfr sv. snärta.
11) Jfr rspr. damma på ngn.
12) Sv. dial. stäkkig Rz s. 666; jfr änysv. stäkka 'förkorta' Gloss.
13) Da. dial. tæsk 'slaae, prygle'.
14) Varmed kreaturen bindas i båset; Älvd. trägg Rz s. 759.
15) Älvd. *uel*; fvno. hvellr 'klingande, ljomande'.
16) Fvno. vesl 'eit slags yverplagg'.
17) Skördetid; jfr Älvd. *beg* 'korn'.
18) Ragla, fara hit ock dit, krångla.
19) Bestående av en strumpfot, som på undersidan är beklädd med skinn.
20) I frasen *i-a-árt-non gréns-um-e* 'jag har hört talas något om det.
21) Älvd. *iekllas*.
22) I frasen *e-plèndjər-mi* 'jag har ont'.

àsjṣósn̥ propr. Högståsen, Åskåsen (på Generalstabens nyaste kartblad)[1]

àm̱ərǫsn̥ propr. Emmeråsen (fäbod)

àtbɪ̯ár propr. Hättbärg (fäbod)

fàm̱asbáj̱ṣən propr. bäck i Hansjö

kròkmasjṣit̲ən propr. egendom i Hansjö

skràp̱bu̱d propr. myrslog.

ə.

§ 48. *ə* är i Orsam. ett ljud, som i fråga om bildningssätt ock ljudeffekt icke är fullt identiskt med rspr. ə i **gosse, hästen** eller **sitter**. Det är en mellantungvokal med artikulationsstället längre bakåt beläget än vid rspr. ə, ungefär vid gränsen mellan palatum ock velum. Avståndet mellan tungan ock gommen är större än vid rspr:s ə, varför vokalen närmast kan betecknas som medelhög. Artikulationen är jämförelsevis slapp, dock ej i så hög grad som vid rspr. ə. Labialiseringen är något trängre än hos rspr. ə, vilket väl förutom tungartikulationen bidrager till att ljudet i Orsam. har en mer utpräglad ö-klang än motsvarande ljud i rspr.

§ 49. *ə* förekommer renast i Hansjö, där det brukas av alla generationer. ö-färgen är här ej alltid så fullt utpräglad, dock mer än i rspr. ə. Av befolkningen själv uppfattas det som ett ö-ljud. Jag har vidare funnit *ə* i Kyrkbyn (delvis) ock hos den äldre generationen i Stackmora samt i Mickelväl. I Digerbärgsbyarna är ö-färgen övervägande, ock ljudet visar här benägenhet att sammanfalla med den av gammalt **u** uppkomna ändelsevokalen *ɵ*, med vilken jag ofta har betecknat det. I Kyrkbyn ock Holen ersättes *ə* av den äldre generationen vanligen med det åt ö starkt närmade, men dock u-haltiga ljud (av befolkningen själv uppfattat som u-ljud), vars vanligaste funktion är att (jämte *ʉ*) representera rspr. **u**. Jag har ofta i uppteckningarna använt *ə*, men tecknar det här *ɷ*. Hos den

[1]) Ordet är väl sammansatt av *àsjṣa* 'smörask' ock *ǫs* 'ås'. Enligt Rygh (Norske Gaardnavne Inl. s. 42) förekommer **eske** 'lidet kar' nyare ortnamn. Enligt uppgift av H. Geijer kallas den högre belägna delen av fäboden *upǫ-lùjṣa* 'på locket', under det att den lägre belägna delen benämnes *nɪdǫ-bót̲n̥* 'på botten'.

yngre generationen i Holen liksom i Stackmora har ə undanträngts av den y-aktiga variant av u-ljudet, som ofta uppträder hos kvinnorna ock den yngre generationen i vissa delar av Orsa ock här tecknas *y*. Jag har vidare både i Slättbärg ock Kallholn funnit ə ersatt av ett u-ljud, här grovt betecknat u. Med Kallholn ha u-aktiga ljud som ersättning för ə nått sin östliga gräns. I de öster därom belägna byarna ersättes ə av e-aktiga ljud: i Nederbärga, Björken, Åbärga ock Kallmora av *e* ock i Skattungbyn av ett åt i-hållet något förskjutet e-ljud, här tecknat *ɪ*, eller, särskilt framför l ock n, *e* eller *e*.

§ 50. ə står aldrig i stavelser med helstark intensitet, ej häller i absolut slutljud, i vilken ställning rspr. ə motsvaras av *e*, *ɪ* ock *a*. Det representerar rspr. a ock e ock förekommer endast framför d, l, n, r ock s. Det förekommer i följande fall

a) i substantivböjningen:

1) i best. nom. ock ack. sg. av mask. samt best. dat. sg. av starka fem. subst., t. ex.

bɪ̨ánən[a] björnen	*ǫárɡ̑jən*[f] vargen
brúnən[b] brunnen	*ǫáɪən*[g] vägen
bútʂən bocken	* *bǿjʂən* dat. boken
grɶnən[c] grannen	*grávən* dat. graven
knǿɪvən[d] kniven	*nǿlən*[h] dat. nålen
kávən[e] kalven	*sángjən*[i] dat. sängen;

Anm. Om sonantiskt *n* i stället för -ən i ovannämnda fall se längre fram § 186.

2) i obest. nom. pl. av mask. ock obest. nom. ock ack. pl. av fem. subst. (utom de svagt böjda), t. ex.

brẹ́drər[j] bröder	*prèstər*[n] präster
àstər[k] hästar	*àrər*[o] härrar
fǖlər[l] fålar	* *bẹ́kər*[p] böcker
grɶnər[m] grannar	*nǿlər*[q] nålar

---

a) *bɪ̨ánən* Mg., *bɪ̨ányn* Stm., *bɪ̨ánen* Åb. Sk. b) *brúnən* Sbk. c) *grɶnon* Olj. d) *knǿɪvɪn* Hol. e) = Tvl, *kávan* Sk. Km. f) *ǫárɡ̑jyn* Stm., *ǫárɡ̑jen* Sk. h) *nǿlən* Olj. i) *sángjen* Sk. j) *brẹ́drɪr* Hol. k) = Stm., *àstər* Olj. Vib. Mg., *àstur* Stm. Kallh., *àster* Km., *àstɪr* Sk. l) *fǖlɪr* Sk. m) *grɶnər* Mg., *grɶnɪr* Sk. n) *prèstər* Olj. o) *àryr* Stm., *àrer* Åb. p) *bẹ́kər* Olj. q) *nǿlər* Olj., *nǿlɪr* Sk.

rétər rötter	*tsínər*[a] kor
skàidər skidor	*ánər*[b] öar;

3) i best. gen. sg. av svaga fem. subst. på *-a* ock i gen. sg. av fem. egennamn, t. ex. *kúlunər* 'kullans', *kàtronər* 'Katarinas';

b) i adjektiv- ock pronominal-böjningen:

1) i nom. pl. m. ock f., i ack. pl. f. samt i dat. sg. f. av adj. i obest. form ock en del adjektiviskt böjda pronomina, t. ex.

gàmblər[c] gamla	*nògər* några
stùrər[d] stora	*sùmər*[g] somliga
* *lìllər*[e] åt (en) liten	* *dàinər*[h] åt din (f.)
* *màinər*[f] mina	*ìsər* åt den här (f);

2) i komparativändelsen *-ər(a)* ock superlativändelsen *-əst*, t. ex.

djàlər(a)[i] gällare	*ràikər(a)*[n] rikare
djòpər(a)[j] djupare	* *ègəst*[o] högst
ègər(a)[k] högre	*fìnəst*[p] finast
íŋgər[l] yngre	*ràikəst*[q] rikast
láŋgər[m] längre	*oàrməst*[r] varmast;

3) i vissa adjektiviskt böjda pronomina i nom. sg. mask., t. ex.

ìkən poss. pron. eder	*ùkən*[t] interr. pron. vilken
ìndjən[s] ingen	*òdərn* den andre

samt i *ìkər* pers. pron. ack. 'eder';

c) i värbböjningen:

1) i pres. sg. av svaga värb efter I, II ock III konjugationen. t. ex.

---

[a]) *tsínər* Olj., *tsínur* Kallh., *tsínɪr* Sk. [b]) *ánur* Hol. [c]) = Mvl., *gàmblər* Olj., *gàmbler* Tvl. [d]) *stùrər* Mg., *stùrər* NbKm., *stùrɪr* Sk. [e]) *lìllɪr* Sk., *lìllən* Mg., *lìllun* Åb. [f]) *màinər* Olj., *màinur* Hol., *màinar* Km., *màinɪr* Sk. [g]) *sỳmyr* Stn., *sùmar* Åb. [h]) *dan* Mg. Slb. Åb., *dàinɪr* Sk. [i]) *djàlura* Kallh. [j]) *djòpər* Mg., *djòpar* Km., *djòpɪr* Sk. [k]) *ègura* Hol. [l]) *íŋgər* Olj., *íŋgur* Hol., *íŋgɪr* Sk. [m]) *láŋgər* Olj., *láŋgur* Hol., *láŋgar* Km., *lágar* Åb., *láŋgɪr* Sk. [n]) *ràikəra* Olj., *ràikɪr* Sk. [o]) *ègəst* Olj., *ègust* Hol. [p]) *fìnəst* Olj., *fìnast* Km., *fìnɪst* Sk. [q]) *ràikəst* Olj., *ràikast* Km. [r]) *oàrmɪst* Sk. [s]) *ìndjən* Olj. [t]) *ùkan* Sk.

bà̤ᵹdər[a] väntar | *kàsᵹtər*[e] kastar
àn̤gjər[b] hänger | *rœ̀ᵹnər*[f] rägnar
flè̤dər[c] flödar | *skrè̤vər*[g] skriver
kàᵹtər[d] springer | *tsè̤pər*[h] köper;

2) i pres. part. ock gerundiva former, t. ex.

gò̤əndəs gående | *tàgənd* som bör tagas[1]
lì̤vəndəs levande | *ḁ̀kənd* åkande;

3) i pret. av långstaviga värb efter I svaga konj., t. ex.

kàsᵹtəd[i] kastade | *snìftəd*[l] snyftade
krìggəd[j] skyndade | *tàpəd*[m] tappade
mò̤ləd[k] målade | *ọ̀rkəd* orkade;

4) i pres. ock pret. pass., t. ex.

mìn̤əsum[n] (vi) minnas | *sọ̀ᵹtəs* svettas
sìn̤əs synes | *tàpəst* tappades;

d) i avledningsändelsen *-ər*, motsv. rspr. -are, t. ex.

bàgər[o] m. bagare | *skrà̤dər*[q] m. skräddare
klùkər[p] m. klockare | *tsàldər*[r] m. källare;

e) i ord, med grundform på *-ən*, *-əl* ock *-ər*, t. ex.

nœ́mən[s] n. namn | * *dígər*[z] adj. diger, fet
ọœ́gən[t] m. vagn | *è̤gər* adj. höger
* *ágəl*[u] n. hagel | *ètər*[å] prep. efter
fúgəl[v] m. fågel | *è̤vər*[ä] prep. över
gá̤vəl[w] m. gavel | *fén̤stər*[ö] n. fönster
nœ́gəl[x] m. nagel | *frœ́mtər*[aa] adv. fram
tá̤gəl[y] n. tagel | *fé̤dər* n. foder

---

a) *bàᵹdur* Stm. b) *àn̤gjər* Åb. c) = Mg. d) *kàᵹtər* Mg. e) *kàster* Km., *kàsᵹtɪr* Sk. f) *rœ̀ᵹner* Åb. g) = Stm. h) *tsè̤per* Km., *tsè̤pɪr* Sk. i) *kàsᵹtəd* Olj., *kàsᵹted* Km., *kàstɪd* Sk. j) *krìged* Åb. k) *mò̤lud* Slb., *mò̤lɪd* Sk. l) *snìftəd* Sbk. m) *tàped* Åb. n) *mìn̤əsom* Mg. o) *bàgər* Mg., *bàgɪr* Sk. p) *klùkər* Olj., *klùkər* Km., *klùkɪr* Sk. q) *skrà̤der* Km., *skrà̤d-ɪr* Sk. r) *tsàlɪr* Sk. s) *nœ̀mn* Sk. t) *ọœ̀gn* f. Sk. u) = Olj., *ágel* Sk. v) = Stm., *fúgɪl* Hol., *fùgəl* Sbk., *fúgəl* Mg., *fùgel* Sk. w) *gá̤vel* Sk. x) *nœ́gel* Sk. y) *tá̤gel* Sk. z) = Mg., *dígɪr* Sk. å) = StmTvl.; *àtər* Mg. ä) = Mvl, *évər* Åb. ö) = Stm., *fén̤stər* Sbk. aa) *frœ́mtər* Åb.

---

1) T. ex. i frasen: *ɪsn̤-gráᵹsn̤ ɪ-tàgənd* 'den här grisen bör slaktas'.

mọ́gər[a] adj. mager
nọ́rter[b] adv. åt norr
nạ́vər[c] n. näver
pạ́dər[d] propr. m. Petter
sìstər[e] f. syster
stị́vər[f] m. styver
súkər[g] n. socker
sạ́kər[h] adj. säker
tímbər[i] n. timmer
ọítər[j] m. vinter;

f) i några ord framför s i slutstavelse, t. ex. *ọ̀ndəs*[k] propr. m. 'Anders', *ǻləst* adv. 'eljest', *ı-ọ̀ rəs*[l] 'i våras'.

Anm. Om förekomsten av *ɑ* i Kyrkbyn i ändelsen i best. dat. sg. av starka mask., där alla andra byar ha *ɐ* eller *ı*, se § 46 Anm. 1.

ı.

§ 51. *ı* överensstämmer som långt till sin kvalitet i det närmaste med rspr. i, men närmar sig något *ɛ*[1]. Som kort är det ännu något längre bakåt bildat ock närmar sig ännu mer *ɛ*. Jag har dock i allmänhet använt samma beteckning för både långt ock kort i, nämligen *ı*.

§ 52. Långt (halvlångt) *ı* motsvarar rspr:s långa i i en del ord, där detta icke företrädes av *aị* (se § 123), t. ex.

bị v. bliva
bị n. bi
dị[m] pron. dig
dịt adv. dit
fịl f. fil
fịla v. fila
fıləri̯ n. fylleri
fịn adj. fin, vacker
flı̀no v. flina
flı̀sa f. flisa
frị adj. fri
frı̀a v. fria
farbị́ prep. förbi
ị adv. prep. i
ı̀la v. ila, gå kalla ilningar
klı̀vı sup. klivit, klättrat
krıg n. krig
lı̀ta v. lita
lı̀tn adj. liten
mı[n] pron. mig
mı̀ɟa f. midja
mıl s. mil

---

a) *mọ́gər* Olj. b) *nọ́rtər* Mg., *nọ́rtır* Sk. c) *nạ́vır* Sk. d) *pạ́dər* Nb., *pạ́dır* Sk. e) *sìstɑr* Hol., *sìster* Åb.Km., *sìstır* Sk. f) = Stm., *stị́vər* Mg., *stị́vɐr* Bj. g) *súkər* Vib., *súker* Åb. h) = Mvl, *sạ́ker* Åb. i) *tímbər* Olj., *tímbɑr* Hol., *tímbır* Sk. j) *ọíter* Åb., *ọítır* Sk. k) *ọ̀ndəs* Mg., *ạ̀ndɐs* Åb., *ọ̀ndıs* Sk. l) *ı-ọ̀ rəs* Mg. m) *dẹ* MgTvlSbk. n) *mẹ* MgTvl.

1) I Viborg har jag funnit denna dragning åt *ɛ* synnerligen utpräglad, varför jag där ofta använt *ɛ*.

mi̱la f. mila
ni̱ pron. ni
ni̱ga v. niga
ni̱a räkn. nio
pi̱ko v. pika, kittla
pi̱pa[a] f. pipa
ri̱dɩ sup. ridit
sɩ̱ pron.[b] sig
sɩ̱l s. sil
si̱la v. sila
ski̱nɩ[c] sup. skinit
skri̱a v. skria
ƛi̱pa[d] v. slipa
ƛi̱tɩ[e] sup. slitit
tɩ̱d f. tid
ti̱a räkn. tio
ʄʂɩ̱l s. kil
ϱɩ̱ pron. vi
ϱi̱dɩ sup. vridit
ϱi̱ɩa f. vidja.

Rspr:s långa i brukar, när det motsvaras av äldre långt i, i målet representeras äv aɩ̱ (se § 123). Ett undantag härifrån gör dock gammalt långt i, när det står framför vokal eller l eller är slutljudande. Några av de ovan uppförda orden med gammalt långt i uti inljud få väl antagas vara rikssprâkslån.

§ 53. ɩ̱ (i̱) motsvarar rspr:s korta i uti några ord, t. ex.

bi̱tɩga adv. bittida
fi̱ɩor m. fiol.
gli̱mo v. glimma
ni̱tɩ[f] räkn. nittio
si̱lɩn propr. Siljan
tɩ̱l[g] adv. till
ʄʂi̱lɩŋg m. killing.

Formen tɩl 'till' förekommer blott i adverbial ställning, t. ex. ɩ̱en-gøŋg-tí̱l 'en gång till'; eljest står ta, t. ex. ta-frís̱ 'till freds'.

§ 54. ɩ̱ motsvarar:

1) rspr:s långa eller korta e, när detta är uppkommet ur äldre i, t. ex.

akspi̱t m. hackspett[1]
ꝏndli̱t n. »anlete», kind
bi̱da v. bedja
bɩ̱k n. beck
bi̱ko v. becka
bi̱lat n. beläte
bi̱tɩ m. bete, ögontand
bi̱tum pret. (vi) beto
bri̱si̱la f. bresilja[2]
drɩ̱v n. drev
frɩ̱d m. fred
frɩ̱d-sɩ v. freda sig
farsi̱gla v. försegla
farti̱nꝏ v. förtenna
gnɩ̱t f. gnet
grɩ̱p f. grepe

a) pi̱pa Sk. b) se̱ MgTvlVib. c) ski̱nɩ Sk. d) ƛi̱pa Vib. e) = Sk. f) ni̱tɩ Sk. g) tɩ̱l Vib.

1) Ånysv. hackspijt Tamm Et. ordb. s. 270.
2) Mlat. brisillum Tamm a. a. s. 58.

kǫįd m. (kved) mage
kǫ̀įdun adj. havande
lį n. led (i en gärdesgård)
lįd m. led
lìdun[a] adj. ledig
lįn adj. len, ohärdad (om ägg)
lìnǫédər n. lenväder
lìvo[b] v. leva
mį[c] prep. med
nįd adv. ned
pìlár m. pelare
pìporǫ́t f. pepparrot
rìpa f. repa (i träd)
rìva f. reva
sįd m. sed
sígəl n. segel
sìlı m. del av en sele
sìnœ f. sena
smįd m. smed
smìįa f. smedja
spįk n. speck
spįl n. spel
spìlo[d] v. spela
spįt n. brödspett
stįg n. steg
stìʄşı m. stege
strįk n. streck
strìʄşı m. streke
sǫįd m. sved
sǫ̀įdo v. svedja
tį n. tenn
tígəl n. tegel
trį räkn. tre
tùŋspįnı m. tungspene
tǫ̀įko v. tveka
ǫįd m. ved
ǫ̀įka[e] f. vecka
ǫ̀ìlad sup. velat
ǫįt n. vett
ǫ̀įto v. veta
àlvįt n. helvete;

2) rspr:s korta e i några ord, där detta står i obetonade förstavelser, t. ex.

bìándın adj. behändig
bìgrávnıgg f. begravning
bìsǫálın adj. besvärlig
bìsʄşélıg adj. beskedlig
bìtálo v. betala
djìsél m. gesäll
djìvár n. gevär
prìdıko v. predika
rìdjéro v. regera.

Anm. I allmänhet har förstavelsen be formen *be-*. Se § 40 a 2.

§ 55. *į* motsvarar rspr:s långa **y** i följande fall:

1) i enstaviga ord, där *į* är slutljudande eller står framför slutljudande **l** eller **r**, t. ex.

bį m. by
blį n. bly
brį-sı-úm v. bry sig om
knį v. kny, säga emot
nį(r) adj. ny
dįr adj. dyr
sįl m. syl
(*rùg*)*sʄşíl* m. (råg)skyl

---

a) *lìdun* Sk. b) *lìvo* TvlSk. c) *mį* Vib. d) *spìlo* TvlSk. e) *ǫ̀įka* TvlSk.

samt i de från rspr. troligen inlånade orden *stıv* adj. 'styv', *tıg* n. 'tyg';

Märk *flıt* adj. 'odryg'[1].

I följande enstaviga ord, som i rspr. ha en delvis annan form, är ı uppkommet av långt **y**: *ır* prep. 'ur'[2], *tşır* f. 'ko'[3], *lır* f. 'lever'[4].

2) i några ord framför intervokaliskt **r**:

bòŋstírun adj. bångstyrig	*sìra* f. syra, fukt
fìra räkn. fyra	*stìra* v. styra,
ìra v. hyra	

samt i en del andra flerstaviga ord:

bìta v. byta	*sìta* v. syta, vårda barn
bìtıŋg m. byting	*skrìta* v. skryta
dìka v. dyka	*smìga* v. smyga
grın n. gryn	*spìur* f. pl. spyor
grìta f. gryta	*stìbårn* n. styvbarn
lìda v. lyda, lyssna	*stívər* m. styver.
lìsa v. lysa	

Enligt de ljudregler, som gälla för målet, skall gammalt långt **y** med ovan i mom. 1 angivna undantag övergå till *aı* (se § 125) ock gammalt **iu** till (ı)o, varför i de under mom. 2 uppförda orden en särskild förklaringsgrund måste sökas för ı, där detta icke står framför *r*. I *bìta*, *lìda*, *sìta* ock *skrìta* är väl ı analogiskt infört från pret.- ock supinformerna *bìta*, *bıt*, *lìda*, *lıt*, *sìta*, *sıt*, *skrìta*, *skrıt*, där ı är den regelbundna motsvarigheten till rspr:s korta **y**. Ordet *stìbårn* är säkert inlånat från rspr., varvid ı substituerats för **y**. I målet förekommer nämligen jämte *stìbårn* även det likabetydande ålderdomligare *stşòkrip*. Även i *fìra* är ı inkommet genom lån från riksspråket, vilket framgår av den i Älvd. jämte *fyra* förekommande ljudlagsenliga formen *fıuærar*. I *grın* för väntat *gron*[5] har ı ävenledes införts genom ljudsubstitution för **y**. Gryn är ju en handelsvara, ock sådana få naturligtvis lätt av rspr. påvärkade former. Den ljudlagsenliga formen *gron* är dock bevarad i Orsam., nämligen i betydelsen av 'mat beredd av säd, gryn-

---

1) Sv. dial. **flyt** 'odryg, snart försvinnande' Rz s. 151.

2) Fvno. **ýr**; Älvd. *yr*.

3) Fvno. **lifr**; Älvd. *lyr*.

4) Fvno. **kýr**; Älvd. *tşyr*.

5) Fvno. **grjón**.

ock mjölmat'. Samma skillnad som i Orsa råder även i Ore mellan *gryn* ock *grǫn*. Ordet *grìta* 'gryta' har även i de andra daladialekterna blott odiftongerade former, t. ex. Älvd. *gryta*, Orem. *gryta* o. s. v., ock får väl antagas vara ett riksspråkslån för det äldre **kittel**. I *spìur* är *ı̨* ljudlagsenligt, i det att långt **y** (i likhet med **i**) framför vokal icke alltid övergår till *aı̨*. Som stöd härför kan anföras ett ord, som saknar motsvarighet i det nutida rspr., nämligen *ʃʂìa* 'liten inhägnad för boskap, fägata'[1].

§ 56. *ı̨* (*ı̨*) motsvarar rspr:s ur **y** uppkomna **ö**,

1) som står framför konsonant, efter vilken **j** i målet bortfallit, t. ex.

bìra v. börja	*rìdnıgg* s. röjning
dìla v. dölja	*sìa* f. sölja, spänne
fìa v. följa	*sìra* v. sörja
flǫ̀tmíla f. flottmölja[2]	*smìra* v. smörja
klìva v. klövja	*smìrǫǫ́n* n. smörjhorn
klıv f. klövjebörda	*stìda* v. stödja
rìda v. rödja	*ʃʂìla* v. skölja,

2) samt i några andra ord, t. ex. *fìrı* prep. adv. 'före'[3], *ìgla* f. 'ögla'.

Märk även följande ord med *ı̨* av **y**,

a) i vilka rspr. har **y** kvar:

ìvıl m. hyvel	*mìʃʂın* adj. »mycken», stor av sig
ìvla v. hyvla	*nìʃʂıl* m. nyckel
lìsʃʂítıl m. »ledskyttel»	*tǫ̀rdívəl* m. torndyvel;
mìʃʂı adv. mycket	

b) i vilka rspr. har annan vokal än **y**: *krítər* n. 'kreatur'[4], *sívar* s. best. pl. 'solven i väven'[5].

§ 57. *ı̨* motsvarar rspr. **ä**:

1) i några ord, där *ı̨* motsvaras av samno. **ē**:

[1]) Orem. *ʃʂya*; sv. dial. **kvia** l. **kya** Rz s. 371; änysv. **kya**, **kyja** 'fålla, hage'.

[2]) Maträtt, bestående av bröd brutet i flott; Rättv. **flötmölja** Säve; Uppl. **mylja** Skutt. s. 135.

[3]) Kan i Orsam. liksom i Moram. ock Älvd. gå tillbaka på fsv. **firi**; jfr Moram. *fıre*, Älvd. *fırı*.

[4]) Älvd. *krytyr*.

[5]) Älvd. *syver*.

fli̭ta f. fläta	*knɪ̭* n. knä
grɪ̭t pret. grät	*lɪ̭t* pret. lät;

Märk även *blɪ̭s* pret. 'blåste', *ɪ̭(k)* pron. 'jag' ock utan motsvarighet i rspr. *ɪ̭̀la* f. 'rimfrost'.[1]

2) samt i några andra ord:

gnɪ̭̀la v. gnälla	*ȯsbli̭k* propr. Orsbleck (by)
ɪ̭̀pɪn[a] adj. »häpen», rädd[2]	*ʃlɪ̭̏dɪ*[b] m. släde.
ɪ̭(r) pres. är[3]	

§ 58. *ɪ̭* (*ɪ̰*) märkes vidare i en del ord utan motsvarighet i rspr., t. ex. (jfr §§ 52—54:)

bɪ̭̀la m. farbror, morbror[4]	*glɪ̰̏no* v. glänsa[12]
bɪ̭̏tɪl m. munlag på betsel[5]	*glɪ̭̀sa* v. småle[13]
dɪ̭̀sa m. bröstvårta[6]	*grɪ̭̏pon*[e] n. dörrhandtag[14]
drɪ̭- (av *drȧ̭ta*, fvno. dríta)[7], t. ex. *drɪ̭̀kǫka* f. kolort[8], *drɪ̭̀stǿl* n. del av stallet[9]	*ɪ̀tʂɪn* adj. angelägen[15]
	knɪ̰̏ko v. stöta[16]
	krɪ̭̀a v. envist begära[17]
drɪ̭̏tug[d] adj. smutsig[10]	*krɪ̭̀ạkər* s. lakrits[18]
drɪ̭̀vlɪgg m. stor spik[11]	*plɪ̭̀ta* f. liten blemma[19]

a) *ɪ̏pɪn* Sk. b) *ʃlɪ̏dɪ* Sk. c) *bɪ̏tul* Sk. d) *drɪ̏tun* Sk. e) *grɪ̏pon* Sk.

1) Bjursås (Dal.) hila Magnevill; häls. hila Wennberg; fvno. héla.
2) Nyno. hippen Ross. 3) Fgutn. ir.
4) Älvd. *bɪle;* estsv. *bɪl* Danell Nuckömː s. 108.
5) Fvno. bitull; Uppl. bitul; Dal. (Gagnef) *betuln* Hesselman i och y s. 96.
6) Jfr sv. dial. disa 'dia' Rz s. 737.
7) Första led i en mängd sammansättningar.
8) Användes även som skällsord. 9) Där hästen står.
10) Nyno. driten 'skidden' Aas.
11) Gästr. *drevlig* Hesselman i och y s. 146.
12) Nyno. glina 'glindse' Aas.
13) Sv. dial. glisa 'glindra' Rz s. 199; nyno. glisa 'fnise, lee haanligt' Aas.
14) Dal. (Djura) *dərgrepanæ* best. Hesselman a. a. s. 64.
15) Jfr da. hige 'trakta efter'.
16) Med knäna vid gång; nyno. kneka Aas.
17) Fsv. kria 'skria, ropa'; sv. dial. kria 'begära, fordra' Rz s. 352; nyno. kri 'kræve, begære' Aas.
18) Lty. triakel. 19) Sv. dial. plita Rz s. 506.

ri̥po v. rapa[1]	*ti̥vlıgg* m. tumme[6]
stri̥ko op. v. vara dragigt[2]	*ọi̥gla* v. vackla[7]
sjṣi̥mo[a] op. v. glimma[3]	*ọi̥go* v. fara hit ock dit[8]
sọi̥ıı m. vidja[4]	*ọi̥nœs* v. snålas[9]
sọi̥po v. gå[5]	*ọi̥so* v. viska[10];

(jfr § 55:)

di̥vléra v. nojsas, gräla[11]	*sni̥vla* v. snava[15]
gri̥vla v. krypa[12]	*sjṣır* n. tjockmjölk[16]
i̥rát n. 'oätet'[13]	*ti̥ra* propr. f. Tyra[17];
skrıp adj. odryg[14]	

(jfr § 56, 1.:)

djètıgbi̥la f. getingbo[18]	*dri̥nœ* v. småråma[19]

[a]) *sjṣi̥mo* Sk.

[1]) Finl. **repa** Rz s. 529. [2]) Jfr rspr. **streke**.

[3]) Lysa (t. ex. om stjärnskott eller norrsken); Orem. *sjṣımo;* Svärdsjö *dæ ʃe̥ma* 'det kornblixtrade' Hesselman a. a. s. 70.

[4]) Att bära hö på; sv. dial. **svige, svege** Rz s. 704; fvno. **svigi** 'vidja'.

[5]) Med svajande gång; brådska utan att ändå uträtta något; nyno. **svipa** 'ile avsted' Aas.

[6]) Älvd. ock Moram. *tıvlıgg.*

[7]) Vara ostadig; Orem. *wıgła;* nyno. **vigla** 'vakle lidt' Ross.

[8]) Jfr finl. dial. **vigå-lös** 'rankig, utan hållning, som slänger hit ock dit' Rz s. 826.

[9]) Fvno. **vilnast** 'gjera seg von um'; sv. dial. **velnas** 'ställa sig in' Rz s. 807.

[10]) Älvd. *uıso;* nyno. **kvisa** Ross.

[11]) Bjurs. **dyvlerá** 'häftigt ock energiskt orda' Magnevill; Häls. **dyvla** l. **divla** 'tvista, träta' Wennberg.

[12]) Ligga ock sparka; Orem. *gryvła;* Älvd. *gryvəł.*

[13]) Grova höstrån, som hästen icke vill äta, utan lemnar kvar i krubban; Älvd. *yratəð;* Hall. **urät**. Ordets betydelse är egentl. 'vad som blir oätet' med **ur** i bet. o-. Jfr **urbota** 'för vilket man icke kan betala bot' Wigforss S. Hallands folkmål s. 153.

[14]) Orem. **skryp**; sv. dial. **skryper** 'knapp, otillräcklig' Rz s. 602.

[15]) Orem. *snyvła.*

[16]) Älvd. *sjṣyr;* fvno. **skyr** 'tjukk; laupi mjølk'.

[17]) Kattnamn. [18]) Orem. *djetıgbyłıa.*

[19]) Om kor; Svärdsjö *dryna* Hesselman a. a. s. 117.

drìsa v. tröska[1]
ìsug adj. ljusgrå[2]
gàrlid m. vårull[3];

(vidare:)

dìpíln propr. tjärn vid Nybodarna
dìvra propr. Dyverån
drìméra propr. åker i Hansjö
ìbɪdjbín propr. i Hansjö[4]
tșíbák propr. gård i Hansjö
sìgós gårdsn. Sigås i Hansjö.

§ 59. Kort ɪ motsvarar regelbundet rspr:s korta i, där detta icke representeras av *e* (§ 45 b), *i* (§ 53) eller *aɪ* (§ 123 b), t. ex.

bìnda v. binda
bístər adj. bister
blɪkst m. blixt
blɪnd adj. blind
blìŋka v. blinka
dɪgən-níd v. digna ned
drìka v. dricka.
djìfta v. gifta
djɪk pret. gick
fɪk pret. fick
fìnœ v. finna
fìnráɪs n. finnskog
fíŋgər n. finger
fɪsk m. fisk
flìnta f. flinta
glìndra v. glindra, glänsa
ìlplíktug adj. illmarig
ìlsfșɪn adj. ilsken
ìmɪl m. himmel
ɪn adv. in
ìnœ v. hinna
ìnœ konj. innan
ìndra v. hindra
ɪnt adv. inte
ìta v. hitta
klìka v. klicka
klìŋka f. dörrklinka, hasp
klìpa v. klippa
klɪsp adj. klipsk
klɪt m. klint
kɔ̀ìtra v. kvittra
lìdʒa v. ligga
lìnda f. linda, äng
mìsnágd adj. missnöjd
mìsta v. mista
nìka v. nicka
rɪŋg m. ring
rɪst m. plogrist
sɪld f. sill
sìmœ v. simma, bada
sìtșa v. sitta
skrìnda f. skrinda
smìtərlɪn adj. smittosam
sprìtșa f. spricka
stìŋga v. stinga, sticka (en gris)

[1]) Ur de sammanbundna kärvarna; nyno. drysja 'drysse, udsprede' Aas.
[2]) Om hästar; sv. dial. svarthyssjog 'smutsgrå' Rz s. 702; Uppl. *grahyʃug* Skutt. s. 135.
[3]) Uppl. ly(j)a, änysv. fårelydja Hesselm. a. a. s. 121.
[4]) Gammalt namn på en del av Hansjö.

sįṣìḻŋg m. skilling
sįṣıṉ n. skinn
so̩ìḵa f. svicka i en båt l. tunna
ƛlìpa v. slippa
tìḏjər m. tiggare
tímbər n. timmer
tıṉḏj n. ting
o̩ıṣt[a] adj. n. visst.

Märk kort *ı* för rspr. långa i uti *bìḇəl* m. 'bibel', *díḡər* adj. 'diger, tjock', *dítər* adv. 'dit'.

§ 60. *ı* motsvarar rspr. e uti orden:

bìṣmǿl n. bessman[1]
blìḵnœ v. »blekna», vissna[2]
kìṣta propr. f. Kerstin[3]
knıḵt m. knekt[4]
nıṣt superl. nederst
rìṃsa f. remsa[5]
sıṯ sup. sett[6]
tríḏn̥[b] räkn. tredje.

§ 61. *ı* motsvarar rspr. -ju i följande ord, i vilka alltså lisom i gutniskan brytning icke har ägt rum: *lŋ̇g* s. '»ljung», bärris', *sìḵa* v. 'sjunka'[7], *sìŋga* v. '»sjunga», giva ett klingande ljud från sig'[8].

Märk även *sıḵ* adj. 'sank'[9].

§ 62. *ı* motsvarar rspr:s korta **y**, t. ex.

bìḏja v. bygga
brìḏjá f. brygga
brıgd adj. brydd
dìṉdja f. dynga
dìṟka v. dyrka
ḏjìṭṣa f. gyttja
ȅromíntadn̥ adj. harmynt
fìḻa v. fylla
ìḻsa f. hylsa
ìḻa f. hylla
íggəl n. yngel
ìŋklın adj. ynklig
ìpa v. yppa
ìṯa f. hytta
knìpla v. knyppla
krìṭṣa f. krycka
lìfta v. lyfta
lìḵas v. lyckas
lìḵta f. lykta
lìṣnœ v. lyssna
lìṣta op. v. lysta, ha lust till
lìṭṣa f. lycka (på tråd)

[a]) *o̩ıṣt* Vib. [b]) *tríḏn̥* Sk.

[1]) Nyno. bismar Aas.
[2]) Nyno. blikna 'blegne, falme' Torp.
[3]) Nyda. Kirsten.
[4]) Nyno. knigt 'bøddelsvend' Torp.
[5]) Nyno. rimsa Ross.
[6]) Sv. dial. sitt Rz s. 572.
[7]) Jfr fgutn. sinker pres. 'sjunker'.
[8]) Jfr fgutn. singis pres. 'sjunges'.
[9]) Älvd. *sıḵ*.

mɩg m. mygg
níktər adj. nykter
nìsta v. nysta
nìstəl m. nystkrona
nɩt adj. n. nytt
pìnta v. pynta, städa
rɩg m. rygg
rɩmd f. rymd
rìtʃa v. rycka
sìfta v. »syfta», sikta
sìskon s. syskon
sìstər f. syster
skrìmta v. skrymta
skrìntʃa f. skynkla
stʃɩg adj. skygg
stʃìlda v. beskylla.

Märk *ìkər* pers. pron. 'eder'[1].

Märk även ɩ (← *y*) i följande ord, där vokalen i nysv. är en annan:

àrbíst s. armborst, pilbåge[2]
bìsa f. bössa[3]
brɩms m. broms[4]
fírtɩ räkn. fyrtio
ɩfst superl. överst[5]
ìmsa v. ömsa, byta om[6]
ìmsum pron. dat. plur. ömse[7]
ìpɩn adj. öppen[8]
lɩmsk adj. lömsk[9]
lígən adj. lugn[10]
lɩgn f. lögn[11]
lìgnœ v. lugna[12]
rìmnœ v. rämna[13]
tɩft f. tolft[14].

§ 63. ɩ motsvarar rspr. ä i orden:

blɩk n. bläck
blìka v. bläcka[15]
blìka f. märke i träd
blìkór m. bläckhorn
lɩt adj. lätt[16]
mìla prep. mellan[17]
tɩt adj. tät[18]
tʃìnœ f. smörkärna[19]
gìstər adj. vänster
vìksla v. växla.

[1]) Fvno. ykk(a)r.
[2]) Fsv. armbyrst.
[3]) Fsv. byssa.
[4]) Fsv. brims ock bryms; Älvd. *bryms*.
[5]) Jfr fsv. yverster.
[6]) Fsv. ymsa.
[7]) Fsv. ymsir nom. pl.
[8]) Fsv. ypin.
[9]) Fvno. lymskr.
[10]) Isl. lygn.
[11]) Älvd. *lyggn*.
[12]) Fvno. lygna 'göra stilla, bliva stilla'.
[13]) Uppl. *rymna* Hesselman i ock y s. 142.
[14]) Älvd. *tyft;* fsv. ock isl. tylft.
[15]) Göra ljusa märken på träd genom barkens borthuggande för att utmärka väg; fsv. blika 'vara l. varda synlig l. blottad'; jfr nyno. blik 'mærke paa træ' Aas.
[16]) Got. leihts.
[17]) Sv. dial. millum Rz s. 438; nyno. millom Aas.
[18]) Jfr mhty. dihte.
[19]) Fsv. kirna.

Märk även utan motsvarighet i rspr. *lìta* n. 'lyftvärk i en skvaltkvarn'[1], *tìta* m. 'tätmjölk'[2].

§ 64. *ı* förekommer i Hansjö, Kyrkbyn, Stenbärg, Holen, Vångsgärde, Slättbärg, Stackmora, Kallmora, Nederbärga (delvis) ock Skattungbyn i följande ändelser, där Oljonsbyn, Viborg, Torrvål, Sundbäck ock Maggås ha *e*:

1) i nom. av kortstaviga svaga mask., t. ex. *ȁgı*[a] m. 'hage', *fȕlı*[b] m. 'fåle', *spȁdı*[c] m. 'spade', *stȉjşı*[d] m. 'stege';
2) i fem. nomina propr. på *-ı*: *kàrı*[e] 'Karin', *kìstı*[f] 'Kerstin';
3) i tiotalen fr. o. m. 30 t. o. m. 90, t. ex.
trátı[g] trättio — *sákstı*[i] sextio
fámtı[h] femtio — *nítı*[j] nittio;
4) i adj. på *-ın*, vare sig de äro kort- eller långstaviga, t. ex.
dùktın[k] adj. duktig — *rìktın*[m] adj. riktig
frȕsın[l] adj. frusen — *ròlın*[n] adj. rolig;
5) i 2:a pl. pres. ind., imper. ock pret. av kortstaviga värb, t. ex. *tȁlı*[o] pres. 'talen', *bȉtı*[p] pret. 'beten';
6) i tvåstaviga sup. av alla starka värb, vare sig de äro kort- eller långstaviga, t. ex.
bȅrı[q] sup. burit — *kàmı*[u] sup. kommit
bȉtı[r] sup. bitit — *skȕtı*[v] sup. skjutit
bȕdı[s] sup. bjudit — *λlùpı*[x] sup. sluppit
gàngjı[t] sup. gått — *àtşı*[y] sup. åkt.

I Åbärga står i ovannämnda fall ett mycket öppet i (*e*), t. ex. *fȕlı* 'fåle', *nı-tȁlı* 'I talen'.

Anm. 1. Samma motsats mellan *ı* ock *e* (*a*) återkommer i ovannämda byars former för mig, dig ock sig. Se § 52.

---

a) *ȁga* OljMg. b) *fȕle* OljMgVibSbkTvl. c) *spȁde* Mg., *spàda* Tvl. d) *stȉjşa* MgVib. e) *kàre* OljTvlMg. f) *kìste* TvlMg. g) *tráte* OljTvlMg. h) *fámte* OljMg. i) *sákste* OljMg. j) *níte* OljMg. k) *dùktan* OljMgSbk. l) *frȕsan* Mg., *frȕsan* Vib. m) *rìktan* Vib. n) *ròlen* OljMg. o) *tȁle* OljMg. p) *bȉte* OljMg. q) *bȅre* Mg. r) *bȉte* OljMg. s) *bȕde* Vib. t) *gàngja* Olj. u) *kȁme* Sbk., *kȁme* Tvl. v) *skȕte* OljTvlMg. x) *λlùpe* Olj. y) *àtşa* Vib.

---

1) Jfr sv. dial. lätta 'vänstra handtaget på en svensk plog' Rz s. 422.

2) Jfr *tıt* 'tät'.

Anm. 2. En av mina meddelare i Nederbärga hade e-former i ovanstående fall, t. ex. *fùlen* 'fålen', *stìʃʂen* 'stegen', *kàre* 'Karin', *gàŋdʒe* 'gått'.

§ 65. *ı* förekommer slutligen i t. ex. följande ord, som sakna motsvarighet i rspr.: (jfr § 59:)

díkəl n. sumpigt ställe[1]
dìmba v. ryka[2]
fìpla v. trassla[3]
fìllas v. trassla sig[4]
fìʃʂa m. liten kärve[5]
gnìsa v. bråka[6]
grıst adj. gles[7]
ìla f. hylla[8]
ìsn pron. den här[9]
krıŋt adv. ofta[10]
krıp m. barn[11]
lìmnœ v. vakna till liv[12]
nìsta v. göra i ordning matsäck[13]
prìŋgla f. grodyngel[14]
rìŋdʒa f. litet ämbar[15]
stìla v. giva djuren foder[16]
stìmba f. dimma[17]
stìnœ v. slita, draga[18]
stìŋgəl m. tistel[19]
strìta v. hoppa[20]
sʃʂìmpa f. skinnförkläde[21]
sọìmbla v. bli yr i huvudet[22]
tìŋdra f. gnista[23]

---

1) Pöl i en myr; Älvd. *dıkal*.
2) Älvd. *dımba;* Häls. dimma Rz s. 88.
3) Älvd. *fıpal*.
4) Älvd. *fıllas;* nyno. fitlast 'gaa kludervornt' Ross.
5) Av lin; Älvd. *fıʃʂa;* sv. dial. fittja 'knippa (av oskäktad hampa l. lin)' Rz s. 140.
6) Finl. gniss 'gni jevnt men smaat, hvine' Torp.
7) Älvd. *grıst*.
8) Älvd. *ıla;* Orem. *hıle;* fvno. hilla 'hylde'.
9) Jfr fsv. þisso (dat. sg. m.); fgutn. þissi (nom. sg. m.); fda. þissæ (plur.); isl. þissa (ack. sg. fem.). Se vidare Kock Sv. Ljudhist. I, s. 7.
10) Sv. dial. kringt Rz s. 355.
11) Älvd. *krıp*.
12) Nyno. livna, limna Torp.
13) Älvd. *nısta;* fvno. ock nyno. nista Aas.
14) Älvd. *prıŋgla*.
15) Nyno. ringja 'mælkekar' Aas.
16) Nyno. stilla Aas.
17) Jfr sv. dial. stimma v. 'ånga' Rz s. 674.
18) Sv. dial. stinn på v. 'draga häftigt' Rz s. 677.
19) Orem. *stıŋgal*.
20) Sv. dial. 'hoppa å stritta' Rz s. 686.
21) Älvd. *sʃʂımpa*.
22) Nyno. svimla 'vakle, svimle, besvime' Ross.
23) Jfr nyno. tindra v. 'gnistre' Aas.

tìna m. pinne i räfsa[1]
ʝsik s. spene[2]
gíldər adj. adv. komp. bättre[3]
gìnœ v. bli sur; vissna[4]
gìnda v. kasta[5]
gìpa f. fjädrande säte[6];

(jfr § 62:)

bìsta v. häckla lin[7]
brìnda v. para sig[8]
dìrkas v. stiga i pris[9]
drìfta v. kasta säden[10]
ǵjìlta f. sugga[11]
fìnœ v. lemna gräset[12]
glìfsa f. stort hål[13]
ìkən poss. pron. m. sg. eder[14]
ìksnœdn adj. brunstig[15]
kriklas-níd v. böja knä[16]
mìklər adj. många[17]
rìnta v. rynka[18]
sìnstu adv. superl. sydligast[19]
stìga s. fulslag[20]
stìplas v. göra kullerbytta[21]
tìta f. faster, moster[22];

(vidare:)

grìgárər namn på myrslog
ìmbus gård i Stackmora
mìlka f. kattnamn
sìndəránǵj Söränget i Stackmora
łìŋk-ín egendom i Hansjö.

---

1) Sv. dial. **tinne** 'pinne' Rz s. 735.
2) Sv. dial. **kikk (kjikk)** spene (hos hyndor, kor) Rz s. 318.
3) Nyno. **vildre** Aas.
4) Älvd. *uinq*; Orem. *wina*.
5) Fvno. **vinda** 'slengja, kasta'.
6) I en kärra; jfr rspr. **vippa** 'fara upp ock ned'.
7) Älvd. *bìpsta*.
8) Om getter ock får; Orem. **brynnda, brönnda**, sv. dial. **brunnda** 'vara brunstig (om bockar)' Rz s. 53.
9) Bli dyrare; nyno. **dyrkast** Aas.
10) För att befria den från agnar; sv. dial. **dryfta, dröfta** Rz ss. 101, 102; nyno. **dryfta** Aas.
11) Sv. dial. **gyllta** 'ung, halvstor sugga, som ännu ej fått grisar' Rz s. 182.
12 Oslaget ett år på en slogäng; jfr fvno. **fyrnast** 'bli gammal', sv. dial. **fynne** 'vissnat gräs från föregående år, som ej avbärgats' Rz s. 160.
13) Nyno. **glyfs(a)** 'aabning' Aas.
14) Fvno. **ykkarr** m. sg. 'eder båda tillhörig'.
15) Om ko l. märr; jfr Älvd. *ypkse* 'brunstig'.
16) Av rädsla; Älvd. *krypkłas*.
17) Fsv. **mykla** plur. nom. 'många'.
18) Älvd. *rypgkta*.
19) Längst åt söder belägen; fsv. **synnærst**; jfr isl. **synztr** adj. i komparativ.
20) Älvd. *stypgað*.
21) Älvd. *stypplas*.
22) Älvd. *typta*; nyno. **tytta** 'et kvindemenneske' Aas.

ɿ.

§ 66. ɿ ingår som beståndsdel i diftongen *aɩ̯*, men finns i självständig ställning blott i Skattungbyn. Så har jag nämligen betecknat det i-aktiga e-ljud, vilket uppträder i Skattungbyn som representant för Hansjömålets *ə* ock som är ett något längre fram bildat *e*, utan att dock kanske fullt nå fram till ɩ:s bildningsläge. Noreen Dalm. II har ett par ord med ɩ i ändelsen från Skattungbyn, men betecknar eljest detta ljud med *ɛ* för Skattungbyn liksom för de andra byarna. Ljudet tyckes mig dock vara något speciellt utmärkande för Skattungemålet. Exempel på förekomsten av ɿ återfinnas i § 50 i de bokstavsbetecknade noterna.

ɩ̯.

§ 67. ɩ̯ motsvarar rspr. j i alla ställningar, t. ex.

ɩ̯a adv. ja
ɩ̯ɶ̀mbla v. jama
ɩ̯ɶmt adv. jämt
ɩ̯àrpa m. järpe
ɩ̯ens propr. m. Jöns
ɩ̯ol n. (vagns)jul
ɩ̯ol f. jul
ɩ̯ord f. jord
ɩ̯úlɩ s. juli
ɩ̯àpa v. jälpa
ɩ̯ǟso v. jäsa
ɩ̯àrta n. järta
ɩ̯òsa gårdsn. Jössa
* *lɩ̯òga* v. ljuga
lɩ̯os n. ljus
* *bɩ̯en* m. björn
bɩ̯ark f. björk
fɩ̯ádər f. fjäder
ɩ-fɩ̯órd i fjor
mɩ̯el n. mjöl
mɩ̯ok adj. mjuk
spɩ̯ald n. spjäll
spɩ̯ɶ̀nɶ v. spjärna
* *èɩ̯a* v. höja
flàɩ̯a v. »flöja»
plàɩ̯a v. plöja
sàɩ̯a v. säga
smàɩ̯a v. »smöja».

Om förekomsten av ɩ̯ i förbindelsen *sɩ̯*, motsvarande rspr:s med sj betecknade ljud, se § 200 a, om förbindelsen *ɩ̯o* efter n, motsvarande rspr. y, se § 73.

§ 68. ɩ̯ förekommer vidare utan motsvarighet i rspr. i uddljud ock efter uddljudande konsonant i ett par tiotal ord, i vilka ɩ̯ jämte följande vokal antingen är en räst av den

diftongering av gammalt långt ē till īe (eller av ō till ȳö), som ännu lever kvar i Älvdalsmalet, eller också är uppkommet genom brytning.

a) Med *i̯* uppkommet genom diftongering har jag antecknat följande säkra fall, där överallt ē stått i uddljud:

i̯èga v. äga[1]
i̯en f. en (buske)[2]
i̯ènuánœ propr. Enån
i̯èta f. krubba för småboskap[3]
i̯étər n. etter[4]
i̯èmta v. »hämta», plocka[5]
i̯en obest. art. m. en
i̯e, f. *i̯at* n. en, ett[6]
i̯ända pron. enda[7]
i̯ésn̥ adv. en gång till[8]
i̯àta v. heta[9]
i̯àrgun adj. ärgig[10]
i̯ark propr. m. Erik[11].
i̯œ̀ŋkum adv. enkom[12].

I de två orden *i̯èrun* adj. 'yr i huvudet'[13], *i̯ètʂa* f. 'eka'[14] är *i̯e* en räst av den diftongering av gammalt ō till ȳö, som återfinns i Alvd.

Anm. 1. Även i ordet *i̯èta* 'krubba' kan man antaga att *i̯e*-diftongen uppstått ur ett långt e, ehuru isl. blott har **eta** med kort **e**. I nyno. mål återfinnas nämligen former med långt **e**, t. ex. **ēte** i Selbygmålet samt **ētu** i Tydalmålet. Det långa **e** i dessa ordformer förklaras av Amund B. Larsen[15] såsom uppkommet genom framljudsförlängning.

Anm. 2. I ovanstående ord uppträder alltså **ie**-diftongen i Orsam. som *i̯e*, när den är lång, ock, när den är kort, som *i̯a* ock som *i̯a* i orden *i̯àrgun* ock *i̯ark*. I ordet *i̯œ̀ŋkum* 'enkom' uppträder den däremot som *i̯œ*. I Älvd. har denna diftong alltid formen *i̯e* l. *ie*.

Anm. 3. Av ovanstående ord förekommer **Järk** i flera mål i det nedre dalm., t. ex. i Rättvik ock Leksand, ävensom i flera sydliga sveamål.

b) Av säkra ex. på *i̯* uppkommet genom brytning anför jag följande:

1) Fvno. **eiga**; Älvd. *i̯ega*. 2) Fvno. **einir**; Älvd. *i̯en*.
3) Fvno. **eta**; Älvd. *i̯eta*. 4) Fvno. **eitr**; Älvd. *íetar*.
5) Fvno. **heimta**; Älvd. *i̯empta*.
6) Fvno. **einn**; Älvd. *i̯en i̯e iat*; Sörml. **jenn jett**.
7) Älvd. *i̯enda*. 8) Älvd. *iesn̥*.
9) Fvno. **heita**; Älvd. *i̯eta*.
10) Jfr. fvno. **eir** 'koppar'; Älvd. *i̯àrgug*; Sörml. **jerg** 'ärg'.
11) Älvd. *iẹrk*; Sörml. **Jerker**. 12) Älvd. *i̯ekum*; Sörml. **jenkom**.
13) Älvd. *yœrum*; Orem. *i̯ørom*. 14) Älvd. *ỳætʂa*; fvno. **eikja**.
15) Maal og Minne 1914, s. 157 f.

bi̯ar n. bärg[1]
bi̯åro v. bära[2]
dji̯åto v. omnämna[3]
i̯agd f. hälg[4]
i̯æn adv. här[5]
i̯åto v. äta[6]
mi̯æst superl. mäst[7]
mi̯ǣsur f. pl. korgar[8]
si̯ågla f. järn, som kringför löparen i en kvarn[9]
si̯ålda adv. »sällan», långsamt[10].

Märk även *tsag* m. teg, där i̯ med t övergått till affrikatan *ts*. Jfr Älvd. *ti̯ag*. Se angående detta ord likasom ovanstående ord med brytnings-i̯ Nor. Ark. I, s. 171.

Anm. 1. I alla de ord, i vilka jag antagit som säkert att brytning föreligger, är diftongen **iá** eller någon utveckling av denna, såsom i de kortstaviga värben *bi̯åro*, *dji̯åto* ock *i̯åto*, i vilka a genom tilljämning utvecklat sig till **å**, samt i *i̯agd*, i vilket **å** är den ljudlagsenliga utvecklingen av ett **a**, som stått framför ett antekonsonantiskt **l**, som sedermera bortfallit. Den av Noreen ansatta grundformen skulle nämligen vara ett isl. ***hjálgð**, som ljudlagsenligt i målet måste bli *i̯agd;* jfr *kav* m. 'kalv'. I Älvd. är brytningsdiftongen **iä** utom i *i̯ogd* samt i *i̯ęn*, där *ę* enligt målets ljudregler är utvecklat ur nasalerat *a*.

Anm. 2. I det nedre dalmålet återfinnas även former med brytnings-j, t. ex. Rättv. **jeld** 'hälg'[11], Rättv. ock Leks. **jän** 'här', **jäta** 'äta', varför denna företeelse en gång tyckes ha haft en större geografisk utsträckning än nu.

§ 69. I följande två ord, vilkas j Noreen a. a. s. 169 ff. antar vara uppkommet genom brytning, anser jag möjlighet finnas för att antaga j såsom uppkommet genom diftongering av gammalt långt e: *i̯ald* m. eld (jfr Sörml. *i̯el*, Älvd. *i̯ald*), *i̯ålok* adj. elak (jfr Sörml. **jelak**, Älvd. *i̯ælok*). Tar man blott hänsyn till diftongens kvalitet i de båda orden både i Älvd. ock Orsam., så ligger det nära till hands att antaga, att denna är uppkommen genom brytning, då den ju har precis samma form som brytningsdiftongen, nämligen i Orsam. *i̯a* (*i̯a*), i Älvd. *i̯a*, *i̯æ*. Vad som emellertid kommit mig att tvivla på

---

1) Fsv. **biærgh**; Älvd. *bi̯ær*.
2) Pres. *bi̯ar*; fsv. **biæra**; Älvd. *bi̯æro*.
3) Fsv. **giæta**; Älvd. *dji̯æto*.
4) Älvd. *i̯ogd*. Se Nor. Ark. I, s. 169 f.
5) Fvno. **hérna**; fsv. **hiær**; Älvd. *i̯ęn*.
6) Fgutn. **ieta**; Älvd. *i̯æto*.
7) Älvd. *mi̯ast*.
8) Som hängas på bägge sidor om klövjesadeln; Älvd. *mi̯åsur*.
9) Älvd. *si̯aglə*.
10) Fsv. **siäldan**.
11) Enligt Skulerud i »Mindeskrift over prof. Sophus Bugge» s. 133.

att här skulle föreligga brytning, är följande. I Uppländskan förekommer överallt, där »långt ie» normalt motsvarar fsv. långt e i t. ex. sten, vid sidan därav ett »kort ie», motsvarande fsv. förkortat e <- ē framför dubbelkonsonant ock konsonantgrupper, t. ex. det allmänt förekommande *jal* 'eld', ock även utanför det område, där ie motsvarar gammalt ē, uppträder *jal* med utveckling av e -> jä i uddljud, som väl antagligen förutsätter en allmän diftongering av e»[2]. På ett annat ställe nämner Hesselman a. a. s. 24 från Södermanland förekomsten av diftong (vanligen *ie*) för långt rspr. e, som motsvarar fsv. ē (<- æi), t. ex. *bien*, ock att vidare je eller ie står för kort e av ursprungligt ē, t. ex. *iel*, *jelak*, *jen*, *jet*, samt att även Upmark i sin dissertation 1869 anger jellak, jemmä, jensam, jenkom, Jerker. Hesselman anför vidare efter G. Ericssons samling, att i Strängnästrakten förekommer ett j-tillägg framför uddljudande e i t. ex. jel(d), jenvis, jerg 'ärg', Jerker. Då alltså jell förekommer både i Uppland ock Södermanland ock jelak i det senare landskapet, ock då j-tillägget i dessa ord för Uppländskans ock Södermanländskans vidkommande förklaras som en räst av den i dessa mål vanliga diftongeringen av e, ligger ju den möjligheten nära till hands, att detsamma kan vara förhållandet med *i* i Orsam:s *iald* ock *iålok*. Därvid uppstår dock en svårighet att förklara, varför diftongens vokal i *iald* ock *iålok* icke är densamma som i den av gammalt långt e uppkomna diftongen, utan densamma som i brytningsdiftongen (detsamma är också förhållandet i Älvd.) För Orsam:s vidkommande bör dock först märkas, att även den av långt e uppkomna diftongen i *iòŋkum* har samma form som brytningsdiftongen. Att *iò* i detta ord icke kan uppfattas som uppkommet genom brytning, framgår av motsvarande Älvdalsform *iekum* med dess ur ēn uppkomna *ie*. Förklaringen till att Orsam. har samma vokal i diftongen i *iald*, *iålok* ock *iòŋkum* som i brytningsdiftongen, skulle kunna tänkas vara den, att e i diftongen *ie* vid den förkortning av e. som inträtt i *jēld, *jēlak[3] ock

[1]) Hesselman i och y s. 10 not 3.

[2]) Hesselman a. a. s. 11.

[3]) Att elak, fastän kortstavigt i det nutida målet, en gång kan ha haft långt e (liksom man för fsv. antar ett ēlaker) ock att detta ē diftongerats till *ie*, är icke omöjligt att antaga. Amund B. Larsen ger

'jēnkom, har övergått till ä, varvid diftongen kommit att sammanfalla med brytningsdiftongen ock deltagit i dennas övergång från jä till ja. Varför har då icke även i orden *i̯ark*, *i̯an* 'en', *i̯àrgun* 'ärgig', *i̯àmta* '»hämta», plocka' ock *i̯àta* 'heta' ä- eller e-vokalen övergått till a, då ju även i dessa ord en förkortning av e inträtt? I *i̯an* har e bibehållits genom inflytande från sådana former, där jē var ljudlagsenligt; jfr fsv. æn, ēn, æt med utjämning ēn, ēn, ĕt. I *i̯àmta* kan associationen med 'hēm ('jēm) ha värkat bevarandet av e. I de tre återstående orden *i̯ark*, *i̯àrgun* ock *i̯àta* har kanske förkortning av e skett senare än förkortningen av e i 'jēld, 'jēlak ock 'jēnkom, varvid diftongen jĕ (jä) icke kunnat deltaga i den äldre övergången av je (jä) till ja. I 'Jerik kan nämligen slutstavelsens i ha hållit sig rätt länge. I *i̯arg* kan ävenså uppkomsten av tvåkonsonantismen vara jämförelsevis sen, då ju ärg är en nyare avledning av det gamla eir 'koppar'. Vad *i̯àta* slutligen angår, så kan detta ord först i senare tid ha fått sitt t förlängt; jfr rspr. hēta : hetta.

o.

§ 70. *o* motsvarar till kvaliteten i det närmaste rspr:s slutna o (*o*), dock med någon dragning åt *ɵ*; i ändelser är denna förskjutning åt *ɵ* särskilt stark. Labialiseringen är mindre utpräglad än hos rspr. *o*. Ljudet förekommer både långt ock kort, utan att dess kvalitet undergår större förändring, än vad fallet är i rspr. med långt ock kort o (*o*).

§ 71. Långt *o* motsvarar:

a) regelb. rspr:s långa *o*, där detta går tillbaka på äldre o (om undantag se §§ 81, 87, 117), t. ex.

bo̜ v. bo	*bro̜r* m. broder
bo̜k f. bok	*dro̜* pret. drog
bo̜rd n. bord	*fo̜r* pret. for
bò̜ta v. bota, laga	*go̜d* adj. god

i sin uppsats »Om vokalharmoni, vokalbalangse og vokaltiljævning i de norske bygdemaal» s. 21 ff. exempel på hur i ord med två långa stavelser den första förkortas, varvid vokaltilljämning kan förekomma. Danell anför i »Nuckömålet» s. 214 f., att reducering av första sammansättningsled där förekommer.

klo̜ f. klo
kò̜ka v. koka
lò̜a m. loge
mo̜t prep. mot
ò̜grá̜s n. ogräs
ò̜mé̜glın adj. omöjlig[1]
ro̜ v. ro
rò̜lın adj. rolig
ro̜t f. rot
sko̜g m. skog
skò̜la m. skola
so̜l f. sol
sò̜pa v. sopa
sto̜d pret. stod
sʃʂò̜rta f. skjorta
ɭlo̜ pret. slog
to̜ pret. tog
-vò̜lın pret. part. vorden[2];

Märk även *gno̜g* pret. 'gnagde', *gro̜v* pret. 'grävde', *mo̜l* pret. 'malde'.

b) rspr:s korta *o*

1) framför **m**, t. ex.

bo̜m m. bom
bò̜mú̜l f. bomull
do̜m m. dom
dò̜mər m. dommare
go̜m m. gom
lo̜m m. lom
lò̜má̜rd adj. lomhörd
to̜m adj. tom;

Undantag: *blò̜ma* f. blomma.

2) framför **st** i ett par ord: *ò̜sta* v. 'hosta', *pro̜st* m. 'prost';

3) samt i orden: *fò̜trá̜l* n. 'fodral', *mò̜fá̜* m. 'morfar', *o̜* pron. 'hon';

c) rspr:s korta **å** i *go̜v* n. 'golv'. *ko̜v* s. '»kolv», grindspjäla'.

§ 72. *o̜* står vidare för rspr. **u**:

a) efter *ı*, *dȷ* ock *ʃʂ*, t. ex.

bıò̜da v. bjuda
bıo̜s propr. Bjus (by)
dȷo̜p adj. djup
dȷó̜pa propr. Djupån
dȷo̜r n. djur
ıo̜l f. jul
ıo̜l n. (vagns)jul
ıo̜r n. juver
lıò̜ga v. ljuga
lıo̜s n. ljus
lıò̜ska f. ljumske
lıò̜stra v. ljustra
sıò̜da v. sjuda, koka
sıo̜k adj. sjuk
sʃʂò̜ta v. skjuta
ʃʂo̜v m. tjuv
ʃʂò̜va f. tjuga;

Märk dock *ʃʂù̜gu* räkn. 'tjugu', samt utan motsvarighet i rspr.: *bıò̜run* adj. 'ihärdig, duktig att arbeta'[3], *lıò̜ra* m. 'rököppning i taket'[4], *lıo̜t* adj. 'elak, ful'[5].

---

[1]) Svårhanterlig.
[2]) I sammans. t. ex. *sè̜tvó̜lın* 'sötaktig'.
[3]) Jfr nyno. bjor 'flittig arbeider' Torp.
[4]) Fvno. ljóri.
[5]) Älvd. *lıuæt;* fvno. ljótr.

b) i några enstaka ord:

grǫ̀va f. gruva — *mùldǫ̀tər* m. mullvad[2]
lǫ s. ludd[1] — *rǫm* n. rum[3]
mǫr m. mur — *skǫ̀ma* v. skumma[4].

Märk även *rǫ̀mlın* adj. 'rymlig'.

§ 73. *ǫ* representerar vidare rspr. **y**, där detta motsvarar isl. **iú, ió**, t. ex.

blǫg adj. blyg — *frǫ̀sa* v. frysa
brǫ̀ta v. bryta — *klǫ̀va* v. klyva
drǫ̀pa v. drypa — *krǫ̀pa* v. krypa
flǫ̀ga v. flyga — *rǫ̀ta* v. ryta, råma
flǫ̀ta v. flyta — *strǫ̀ka* v. stryka.

Märk *ǫ* även i orden *grǫ̀pa* 'gröpa, mala grovt'[5], *ƛlǫg* (Sk.) adj. 'slö'[6].

Efter uddljudande **n** kvarstår det i ovan uppräknade ord framför *ǫ* bortfallna *ı̯*: *nı̯ǫ̀pa* v. 'nypa', *nı̯ǫ̀sa* v. 'nysa'. Märk även *n̈ı̯ǫ̀da* v. nita[7].

Är däremot **n** icke absolut uddljudande, bortfaller *ı̯*, t. ex. *knǫ́stər* n. 'stor stenslägga'[8], *snǫ* m. 'snö'[9], *snǫsk* m. 'fnöske'[10].

§ 74. *ǫ* står motsvarande:

a) rspr:s långa **å**:

1) i en del ord, där det i målet utvecklats ur äldre nasalerat långt **a**. I Skattungbyn är nasaleringen ännu bibehållen i många av dessa ord. Ex.

bǫs[a] n. bås[11] — *lǫs*[e] n. lås
fǫ[b] v. få — *màgǫ́s* propr. Maggås (by)
frǫ prep. från[12] — *mǫ* v. må (hjälpverb)
kǫl[c] m. kål — *mǫg*[f] m. måg
kǫt[d] adj. »kåt», yster — *mǫl* n. mål

a) *bǫ̨s* Sk. b) *fǫ̨* Sk. c) *kǫ̨l* Sk. d) *kǫ̨t* Sk. e) *lǫ̨s* Sk. f) *mǫ̨g* Sk.

1) Nyno. lode 'Laad' Aas.
2) Jfr nyno. oter 'odder' Aas.
3) Nyno. rōm 'rum, plads' Aas.
4) Jfr nyno. skom s. 'skum' Aas.
5) Moram. *grı̯ǫpa;* Älvd. *grı̯uæpa;* nyno. grjupa.
6) Moram. *ƛlı̯ǫg.*
7) Fvno. hnióða.
8) Älvd. *knı̯uæster.*
9) Moram. *snı̯ǫ;* fvno. snjór.
10) Moram. *snı̯ǫsk;* fvno. hnióskr.
11) Älvd. *bǫs.*
12) Älvd. *frǫ.*

mǫ̀la v. måla
mǫ̀nœd m. månad
nǫ v. nå
nǫl[a] f. nål
ǫ[b] prep. på
ǫrn[c] pron. vår
ǫs[d] m. ås
smę̀rgǫ́s f. smörgås
snǫl adj. snål
stǫl[e] n. stål;

Märk utan motsvarighet i rspr. *gǫt*[f] f. 'dörrfals'[1]. Märk vidare två ord, som ha annan vokal än å i rspr., men som i målet utgå från former med långt nasalerat a: *nǫr*, fråg. adv. 'när'[2], *nǫt*[g] f. 'natt'[3]. Likaledes ha vi *ǫ* ur gammalt långt nasalerat a i *mǫ̀ta* m. 'mått'[4].

2) i några enstaka ord: *fǫr* f. 'plogfåra'[5], *ǫ̀gas* v. 'hågas, ha håg för ngt, ta sig till med ngt';

b) rspr:s korta å:

1) framför antekonsonantiskt i målet bortfallet l, t. ex. *fǫk* n. 'folk', *gǫv* n. 'golv', *kǫv* m. '»kolv», grindspjäla';

Andra ex. på *ǫ* framför bortfallet l + konsonant äro följande ord, som icke ha motsvarighet i rspr.: *ǫk* m. 'smörkärna'[6], *ǫ̀mœ* f. 'lövmask'[7], *skǫ̀mœ* f. 'fruktskida'[8].

2) i ordet *fàn̨stərpǫ́st* m. 'fönsterpost'.

§ 75. *ǫ* motsvarar rspr:s ö i orden: *nǫt* n. 'nötkreatur'[9], *snǫd* adj. '»snöd», naken'[10], *spǫ* n. 'spö'.

Märk utan motsvarighet i rspr. *gnǫ̀la* v. jämra sig[11].

Av dessa ord torde åtminstone *nǫt* ock *snǫd* ha *ǫ*, som går tillbaka på äldre au, såsom de från isl. ock flera daladialekter

a) *nǫ̨l* Sk. b) *ǫ̨* Sk. c) *ǫ̨rn* Sk. d) *ǫ̨s* Sk. e) *stǫ̨l* Sk. f) *gǫ̨t* Sk. g) *nǫ̨t* Sk.

1) Älvd. *gǫt;* fvno. gátt. 2) Fsv. nar.
3) Älvd. *nǫ̨t;* jfr fvno. náttar gen. sg. av nǫ́tt.
4) Fvno. máti. 5) Fvno. for.
6) Sv. dial. hålk 'urhålkat kärl' Rz s. 277.
7) Sv. dial. *ǣlm;* nyno. ölma 'kaalorm' Aas.
8) Nyno. skolm 'frugtbælg, frøhus' Aas.
9) Fvno. naut; Älvd. *nǫt.*
10) Älvd. *snǫ̨ə;* fvno. snauðr 'snaud, fatig'.
11) Nyno. gnaula 'klynke' Torp; sv. dial. gnöla 'jämra sig smått'. Att märka är dock, att i sv. dial. förekomma sådana former som gnjol ock gnåla, vilka bådas motsvarighet i målet skulle vara *gnǫ̀la* Rz s. 206.

hämtade formerna visa. Den regelbundna motsvarigheten till isl. **au** är i målet eljest *ǫ*. Jfr *ǫ̀ga* 'öga', isl. **auga**; *rǫd* 'röd', isl. **rauðr**. Att märka är dock, att i grannmålen isl. **au** motsvaras av i Moram. *o̜*, t. ex, *o̜ga* 'öga', samt i Älvd. ock Orem. av *ǫ*: *ǫga*. Kanske är *o̜* i Orsam:s *no̜t* ock *sno̜d* en lemning av ett förhållande, som en gång varit regel där liksom i grannmålen. Härmed kan jämföras, att i Häls. enligt H. Geijer[1] ett liknande förhållande äger rum, i det att i några få ord, bland dem just **sno** ← **snaud**, gammalt **au** uppträder som **o** i stället för väntat öppet ö, liksom även på andra ställen i Hälsingland träffas spridda exempel på **o** ← **au** ävensom i Östra Dalarnes bärgslagsmål. I Rättvik skola också enligt Geijer finnas flera liknande exempel på **o** ← **au** vid sidan av sådana med ö. Till ovanstående två exempel på *o̜* ← **au** i Orsam. kan kanske läggas ännu ett, nämligen sockennamnet *òsa* 'Orsa'. Enligt Noreen[2] skulle detta härledas ur ett ***or-ǿse**, d. v. s. Or(älvens) mynning, ock detta **or** skulle motsvara isl. **aurr**, fsv. **ør** 'grus'. Att märka är nu, att **Ore**, av vilket älven har sitt namn, på Orsam. heter *ǫr*, men i andra omgivande mål har former med *o̜* l. *ǫ*, vilket styrker härledningen. I ordet *spo̜* 'spö' torde vokalen återgå på äldre *o̜*, enligt vad Älvdalsformen *spu̯æð* ger vid handen.

§ 76. Kort *o* förekommer i några ord som motsvarighet till rspr:s korta **o**. Dess förekomst är dock ännu mer inskränkt än i rspr., i det att det korta *o* i målet stundom förlängts (se § 71 b), dels diftongerats (se § 81), dels övergått till u (se § 92). Exemplen äro därför ganska fåtaliga: *tròd̲a* pret. 'trodde', *trot̲* sup. 'trott' samt andra pret.- ock sup.-former av på samma sätt böjda värb; vidare t. ex.

bòn̲da m. bonde	*klòs̲a* f. klossa
gos̲ n. gods	*ósdág*[a] m. onsdag.

§ 77. *o*, uppkommet ur långt nasalerat **a** (jfr § 73 a), förekommer motsvarande rspr:s korta **å** i räkneorden 13—19, t. ex. *tràto*[b] 'trätton', *fàm̲to*[c] 'fämton', samt i ordet *tóḻḻ*[d] m. 'tåtel' motsvarande långt **å**.

---

[a]) *ǫ́sdág* Sk. [b]) *tràt̲o̜* Sk. [c]) *fàm̲to̜* Sk. [d]) *tǫ́ḻḻ* Sk.

[1]) Sverige VI: 3 s. 165. [2]) Vårt spr. III, s. 96.

§ 78. *o* förekommer i följande böjningsändelser:

a) best. ack. sg. av svaga fem. på *-a*, t. ex. *flùgo* ack. 'flugan', *kùlo* ack. 'flickan';

b) best. nom. ock ack. plur. av svaga fem., t. ex. *flùgor* 'flugorna', *kùlor* 'flickorna', *bùrdor* (av *bùrda* f.) 'bördorna'; Märk även *ògor* best. nom. ock ack. plur. av *ògα* n. 'öga'.

c) nom. ock ack. plur. neutr. av adjektivens obest. form ock nom. sg. fem. samt nom. ock ack. pl. neutr. av en del adjektiviskt böjda pronomina, t. ex.

ràıko nom. ock ack. pl. neutr. rika

stùro nom. ock ack. pl. neutr. stora

ìso nom. sg. fem. den här

òro[a] nom. sg. fem. vår

nȍgo nom. ock ack. pl. neutr. några.

§ 79. *o* förekommer vidare i bl. a. följande ord, som sakna motsvarighet i rspr.:

(jfr § 71:)

bòlbin m. best. 'bolbyn'[1]

flo f.[2]

flòda m. lugnvatten[3]

gòdas v. kyssas[4]

kòta v. kugga, bobina garn[5]

mor f. skog[6]

ògum adj. ängslig[7]

ol m. kulle[8]

óln propr. Holen (by)

sòla v. slunga[9]

to n. blår[10]

tòrakbáldn m. best. åskviggen[11]

(jfr § 73:)

flot f. stor myr[12]

knok m. knoge, fotknöl[13]

---

a) *òro* Sk.

1) Ställe där man bor året om; jfr sv. dial. bol 'gård med tillhörande jord' Rz s. 45.

2) Varvtals upplagd hög t. ex. av hö; sv. dial flo Rz s. 153.

3) I en å eller bäck; sv. dial. flo 'langsom flytende parti i en ellers strid elv' Torp.

4) Jfr *dja-gòdαn* '»ge en god», kyssa'.,

5) Älvd. *kùæta*.

6) Älvd. *muær*.

7) Jfr nyno. oge 'frygt, ave' Aas.

8) Älvd. *uæl;* fvno. holl 'hól, laag jordhaug'.

9) Älvd. *sùæla*.

10) Älvd. *tuæ*.

11) Jfr rspr. tordön.

12) Älvd., Moram. fliot 'myr' Rz s. 151.

13) Jfr Älvd. *knıuækal*, nyno. knjuke 'knoke' Torp.

tro̯g m. snösko[1]
tro̯sk m. vattenklöver[2]
bòsa adj. brunstig[3]
dròsa v. vara lat[4]
(vidare:)
gòtbin propr. en del av Hansjö
ìòsamér propr. myr i Orsa
tòvəràndj propr. kölslog Orsa
tròtól propr. äng i Åbärga.

o̯.

§ 80. Med *o̯* har jag betecknat det konsonantiska o-ljud, som i målet förekommer för rspr:s uddljudande ock postkonsonantiska v. Efter Noreens föredöme har jag valt detta tecken för Orsamålet, ock vid jämförelse med motsvarande ljud i Oremålet har jag funnit Orsamålets ifrågavarande ljud mera vokaliskt än Oremålets. Ex.

o̯àɨla v. vila
o̯arg m. varg
o̯as adj. vass
o̯eg m. väg
o̯ɨ pron. vi
o̯ar f. vår
o̯ànœ v. vänja
ko̯àɨga f. kviga
ko̯en f. kvarn
so̯àɨda v. svida
to̯ìŋga v. tvinga
to̯ar adj. tvär, brant
to̯a v. två, tvätta.

Anm. 1. *o̯* saknas i *orn* pron. 'vår'[5].
Anm. 2. *o̯* står utan motsvarighet i rspr. i *ko̯àda* f. 'kåda'[6].

§ 81. *o̯* förekommer därjämte i diftongen *o̯ə* (*o̯ɵ* i Skattungbyn), vilken motsvarar rspr. o (*o*), å eller ö, i en del ord, där *o̯ə* går tillbaka på gammalt o. Ex.

o̯əl[a] n. hål[7]
o̯ən[b] n. horn[8]

[a]) *o̯ɵl* Sk. [b]) *o̯ɵn* Sk.

[1]) ÖDal. trioga Rz s. 752; Häls. trög Wennberg.
[2]) ÖDal. trioska Rz s. 752.
[3]) Om so; Orem. båssa, Rättv. bölsä Säve; jfr sv. dial. bål, bol 'brunstig (om suggor ock kor)' bölsas 'vara brunstig (om suggor)' Rz s. 70.
[4]) Vara lat ock liknöjd; sv. dial drossa, dråsa, drösa 'vara senfärdig, göra något trögt' Rz s. 102; jfr nyno. dròs 'tung, lat person' Torp.
[5]) Jfr fvno. ock fgutn. dat. m. ock n. ōrum, ōru.
[6]) Fsv. kvāþa.
[7]) Älvd. *ųæl*; Moram. (*h*)*o̯l*.
[8]) Älvd. *ųæn*; Moram. *o̯on*, *von*.

ǫǝṇd[a] adj. ond[1]
ǫǝrd[b] n. ord[2]
ǫǝ̀ṛgur f. pl. orgel
ǫǝ̀ṛka[c] v. orka[3]
ǫǝṛm m. orm[4]
ǫǝ̀ṛa m. orre[5]
ǫǝṣ pron. oss[6]
ǫǝṣt m. ost[7]
àẓkǫǝ́ṇ m. ekorre[8]
gǫǝṭ adj. n. (av *gǫd*) gott
ìgəlkǫǝ́ṭ m. igelkott
kǫǝl n. kol[9]
kǫǝṇ n. korn[10]
kǫǝṛp m. korp[11]
kǫǝ̀ṣta v. kosta[12]
skǫǝ̀ṛpnɑ v. skorpna, tjockna (om deg)[13]
skǫǝṛv m. skorv, skorpa, s. blir på sår
skǫǝ̀ṛvun adj. skorvig
tǫǝ̏lo v. tåla[14]
tǫǝṛ adj. torr[15]
tǫǝṣ v. töras[16]
tǫǝṣk m. »torsk», groda[17]
tǫǝ̀ṣtun adj. törstig.

ǫǝ märkes vidare med samma ursprung i några ord utan motsvarighet i rspr., t. ex. *ǫǝṛv* n. 'lieskaft'[18], *kǫǝṭ* m. 'gris'[19], *tǫǝṛp* s. 'grand, smolk'[20].

§ 82. Denna diftongering är tydligen en parallellföreteelse till Älvdalsmålets diftongering av gammalt **o** till **úö**. Denna diftongering träffar både långt ock kort fsv. **o**. Den är i Orsam. icke så konsekvent genomförd som i Älvd. Så t. ex. heter **bord** på Älvd. *bụærd* mot Orsam:s *bǫrd*, **bok** heter *bụæk* mot Orsam:s *bǫk*. Andra exempel på diftongering av gammalt **o** i Älvd., som saknas i Orsam., äro:

a) *ǫǝṇd* Sk. b) *ǫǝrd* Sk. c) *ǫǝ̀ṛka* Sk.

1) Älvd. *ụæṇd*.
2) Älvd. *ụærd*; Moram. *ǫrd*.
3) Älvd. *ụæṛka*; Moram. *oṛka*.
4) Älvd. *ụæṛm*; Moram. *ǫǫṛm*.
5) Älvd. *ụæṛa*; Moram. *voṛa*.
6) Älvd. *ụæṣ*; Moram. *ǫoṣ*.
7) Älvd. *ụæṣt*; Moram. *voṣt*.
8) Fsv. **ikorn**. Älvd. *aẓkụæṇ*; Moram. *aẓkǫoṇ*, *ǫkvoṇ*.
9) Älvd. *kụæl*; Moram. *kol*.
10) Älvd. *kụæṇ*; Moram. *kǫoṇ*, *kvoṇ*.
11) Älvd. *kụæṛp*; Moram. *kǫoṛp*, *koṛp*.
12) Älvd. *kụæṣta*.
13) Älvd. *skụæṛpna*.
14) Älvd. *tụælo*; Moram. *tolo*.
15) Älvd. *tụæṛ*; Moram. *tǫoṛ*, *toṛ*.
16) Älvd. *tụæroṣ*; Moram. *toros*.
17) Älvd. *tụæṣk*.
18) Älvd. *ụæṛv*; Moram. vorv.
19) Älvd. *kụæṭ*; Moram. *kǫoṭ*.
20) Älvd. *tụæṛp* 'boss, skräp'.

Älvd.	Orsam.	
fuæt	*fǫt*	m. fot
guæð	*gǫd*	adj. god[1]
guæs	*gǫs*	n. gods
guæv	*gǫv*	n. golv
uæ	*ǫ*	m. ho
uæl	*ǫl*	m. 'hol' (kulle)
kluæ	*klǫ*	f. klo
kluæsa	*klǫ̀sa*	f. klossa (padda)
kuæka	*kǫ̀ka*	f. jordkoka
luæt	*lǫt*	adj. ful, stygg
uæla	*ǫ̀la*	v. odla
uæsdag	*ǫ́sdág* l. *ǫ́sdág* (Sk.)	m. onsdag
ruælın	*rǫ̀lın*	adj. trygg, säker
skuæ	*skǫ*	m. sko
tuæ	*tǫ*	pret. tog.

§ 83. Det är egendomligt att se, hur spår av denna diftongering träffas utom de nu nämnda målen, dock allt mer sporadiskt, ju mer man avlägsnar sig från Älvd:s område. Troligen har denna diftongering, åtminstone i vissa ord, varit mycket utbredd. I Moram. är dess förekomst ännu mera inskränkt än i Orsam. Så t. ex. heter **ord** på Moram. *ǫrd*, **hål** *ǫl*, **kol** *kǫl*, **tåla** *tolo*, vilka ord i Orsam. ha diftongerade former. Många exempel på diftongerade former finnas dock i Moram., t. ex. *ǫorm* 'orm', *ǫon* 'horn', *ǫos* 'oss' m. fl. De österut ock mot Rättvik belägna byarna ha i några ord *v* i stället för *ǫ*, vilket sammanhänger med att dessa bymål i likhet med Rättviksmålet ha v, där de nordligare målen ha konsonantisk **o** l. **w**. Så heter **ost** i Nusnäs ock Risa *vost*, **orre** i Risa *vora;* **lieskaft** heter i Bärgkarlås *vorv*. I Ore är diftongeringen genomförd blott i ett fåtal ord[2]. I Rättvik uppträder i ett par ord **v** som ett minne av denna diftongering: *vos* 'oss' ock *voræ* 'orre'.

Formen **voss** återfinnes i många svenska allmogemål. Den vanliga förklaringen, att **v** till följd av analogibildning från **vi** har överförts till **oss**, tyckes mig icke vidare sannolik. Det förefaller mig, som om **v** i **voss** i många svenska ock kanske

[a]) *gǫөt* Sk.

---

[1]) Märk dock i Orsam. *gǫөt*[a] n. gott.

[2]) Se min uppsats om Oremålets ställning inom dalmålet i Sv. Lm. 1907, s. 68.

även danska dialekter skulle kunna förklaras som en rest av gammal diftongering.

Vad först skånskan angår, så förekommer i denna på flera håll voss, såsom i Åsbo[1] ock S. Luggude[2] samt i Frosta, Färs, Torna, Bara, Oxie, Skytts ock Vemmenhögs härad[3]. Billing liksom Olséni förklarar v här uppkommet genom analogibildning efter *vi* 'vi' ock *vaur* 'vår'. Såsom stöd härför skulle kunna anföras, att enligt nämnda författare o i Åsbom. ock S. Luggudem. i närvarande tid icke diftongeras, vilket framgår av sådana former som *fod* 'fot' ock *bo* 'bo' i S. Luggudem. ock *orm* 'orm', *ost* 'ost' i Åsbom. Dock har jag vid en undersökning, som jag företog våren 1915 bland elever på Hvilans folkhögskola, tyckt mig märka rätt tydliga ansatser till diftongering av långt *o* hos en yngling från Åsbo härad; dock föreföll mig denna diftongering ej vara så utpräglad som hos ynglingar från Bara, Frosta ock Vemmenhögs härad, men den var i alla fall tillräckligt tydlig för att en icke-skåning skulle märka den. Från Bara h:d har jag antecknat många fullt tydliga fall av diftongering av gammalt ō, t. ex. *jaur* 'jord', *trau* 'tro', *kraugrygad* 'krokryggig', *raus* 'ros'[4], ävenså några sådana ord från Frosta ock Vemmenhögs h:d. Lundell[5] omnämner, att i vissa delar av Skåne (Vomb) uppträder en diftong *au* för gammalt ō, t. ex. *staur* 'stor', *gau* 'god'. Lundell anför, att en liknande företeelse uppträder även i Blekinge. Härav ock av vad jag ovan anfört kan alltså slutas, att diftongering av gammalt ō har en ganska stor utbredning i Skåne ock även utanför detta landskap. Då nu voss förekommer i stora delar av Skåne, ock däribland just i de delar, där gammalt ō diftongeras, menar jag, att man för Skånemålen liksom för Rättviksmålet kan förklara v i voss som uppkommet av diftongering. Kanske har den enklitiska ställning, oss så ofta har, bidragit till att diftongens första beståndsdel u blivit konsonantisk. Möjligt är ju även, att v i vi har såsom en sekundär faktor bidragit till uppkomsten av v.

Även i många danska dialekter uppträder voss. Enligt Feilberg[6] är wos el. wås den allmänna nordjutska formen. I Sönderjylland är formen vos eller vås. Enligt meddelande från doktor M. Kristensen »synes os uden v- el. w-lyd kun at fore-

---

1) Billing, Åsbomålets ljudlära, § 213, 1.

2) Olséni, S. Luggudemålets ljudlära, § 195.

3) Enligt egna undersökningar.

4) Jag använder för denna diftong samma beteckning som Lundell i Sv. Lm. I, s. 130 för Skånemål.

5) Sv. Lm. I, s. 130.

6) Feilberg, Ordbog II, s. 762.

komme i en del av Vendsyssel og på Aerø». Enligt M. Kristensen ock V. Bennike[1] uppträder i hela det nuv. Jylland gammalt långt icke slutljudande **o** som en diftong (u·ə eller ɛ·ə). Denna diftong övergår vid förkortning till **wo** eller **vo** framför bevarad konsonant[2], t. ex. **kuᵊn** 'korn', **kwongwol** 'korngulv'; **kuᵊn** 'kone', pl. **kwonnər**; **suᵊl** 'sol' — **swollbræn** 'solbrændt'; **huᵊs** 'hose' — **vosəl** 'strump'. På samma sätt ha, vid förkortning av diftongen, **wo** eller **vo** uppstått i **wost, vost** 'ost', **worm, vorm** 'orm', **kwot, kvot** 'kort (spelkort)'. Bland dessa ord, vilkas **w** eller **v** är en rest av gammal diftongering, upptar icke Kristensen ock Bennike de i så gott som hela Jylland vanliga formerna av **oss** med uddljudande **v** eller **w**. Att detta ord dock för åtminstone en del av jutskan måste förklaras på detta sätt, framgår av språkskicket i det öst- ock mittjutska gränsområdet mellan Nord- ock Sönderjylland från linjen Vejle—Føvling till Kolding—Rødding[3]. Här har icke något ursprungligt **w** bevarats framför självljud i rent uddljud; däremot finns **w** i några ord, där **wo** har uppstått ur äldre **uo**, såsom **wost, worm, wole** 'Ole', **woni** 'orne' i motsats mot **vask, våd** m. fl. Att **oss** i denna trakt har formen **wos** har jag tillsammans med d:r Kristensen varit i tillfälle att konstatera i Askov, ock i ock med detta är det klart, att **w** i **wos** i denna trakt har uppstått genom förkortning av äldre diftong. Härigenom blir det också sannolikt, att **v-** l. **w**-formerna för jutskan i allmänhet böra förklaras på detta sätt. Att här söka förklaring till **v** eller **w** genom att antaga en analogibildning från **vi** ock **vor** tyckes mig vara att gå över ån efter vatten, även om denna förklaring skulle vara den riktiga för målen öster om Lilla Bält. Att Vendsyssel har **os**-form behöver icke tala däremot, då det kan ha varit trakter, där **o** i **os** icke av gammalt varit långt eller undergått förlängning. Rydquist[4] påpekar, att ett likartat v, men inskjutet mellan begynnelsekonsonanten ock den följande vokalen, är gammalt i södra Jylland, såsom man kan se av sådana former i Flensborgs stadsrätt som **gwoth** 'god' ock **gwodz** 'gods'. Till dessa båda exempel på denna företeelse i den äldre danskan kan jag lägga flera belägg på uddljudande v i oss[5].

[1]) Kort over de danske Folkemaal, Kort n:r 13.

[2]) Bennike ock Kristensen a. a. s. 35.

[3]) Benn. o. Kristensen a. a. s. 89; jfr även Kort n:r 45.

[4]) Sv. spr. lagar II, s. 474. R. förklarar här »v-anslaget» i voss i svenska ock danska dialekter såsom ett »folkartat förslag, ett slags utgjutning av o eller u». Denna förklaring, som jag ej uppmärksammade, förrän jag själv fått min bevisning i denna punkt färdig, tyckes icke ha uppmärksammats eller godtagits av senare forskare.

[5]) Kalkar, Ordbog IV, s. 805.

t. ex. **woss** i bibelöversättningen 1550 ock i Den danske Rimkrønike samt **vos** i Herm. Weigeres Ræffue Bog 1555.

u.

§ 84. Orsam:s **u**-ljud skiljer sig både som långt ock kort från rspr:s båda **u**-ljud. Fyra olika kvaliteter av **u**-ljud kunna urskiljas, vilka jag för översiktlighetens skull behandlar tillsammans. I vissa delar av Orsa närmar sig **u**-ljudet rspr:s spetsiga **u** i t. ex. **hus** så starkt, att det lämpligen bör betecknas som *u*. Detta *u* har jag funnit renast i Åbärga, ävensom sporadiskt i andra byar. I Skattungbyn står **u** tämligen nära norskt **u**, varför jag också betecknar det som *ɯ*. Jag har även i andra byar, t. ex. Hansjö, Holen, Sundbäck ock Maggås sporadiskt funnit *ɯ* eller en stark förskjutning av **u** i den riktningen. I Digerbärgsbyarna ävensom Hansjö ock Holen har dock i allmänhet **u** utvecklat sig i två andra riktningar: dels med dragning åt **y**, här tecknat *y*, dels med dragning åt **ö**, här tecknat *ɷ*. I Hansjö ock väl även i Holen kunna dessa båda kvaliteter av **u**, den **y**- ock den ö-haltiga, förekomma hos samma person, utan att bestämda regler för förekomsten av den ena eller andra kvaliteten kunna spåras, ja, samma persons **u**-ljud tyckes kunna skifta i samma ord. Uttalslatituden hos **u** kan således här vara mycket stor. Jag använder därför för Hansjö ock även stundom för andra byar i sådana fall, då jag icke med säkerhet kan avgöra **u**-ljudets kvalitet i de särskilda fallen, en grov beteckning av **u** : u, varmed jag alltså betecknar *u* eller en förskjutning av detta än åt *ɯ* samt än åt **y**- ock ö-hållet. I Digerbärgsbyarna, särskilt Viborg, tyckes *y* förekomma huvudsakligen endast hos kvinnorna ock *ɷ* huvudsakligen endast hos männen. I Stackmora tyckes *y* vara det vanliga **u**-ljudet hos den yngre generationen, fast det även här kan förekomma även hos äldre personer. Det förekommer här både i stam ock ändelse, liksom fallet är med *ɷ* i Hansjö ock Holen. I Stackmora har *y* en stor användning liksom *ɷ* i Holen, därigenom att det kan stå för ändelse-ə (av äldre **a** ock **e**). I Mickelvål har jag funnit *y* i stammen ock *ɷ* i ändelsen. Över huvud taget tyckes bruket av *y*, som väl har sin ursprungliga förekomstort i Digerbärgsbyarna, hos den yngre generatio-

nen i största delen av socknen (utom i Skattungbyn ock närmast väster därom belägna byar) vara statt i rask utbredning.

Jag har icke funnit någon mera betydande olikhet mellan långt ock kort u, varför jag ansett mig kunna använda samma tecken i båda fallen.

§ 85. Jag övergår nu till en närmare beskrivning av *u*, *y* ock *ŭ*.

Såsom ovan anmärkts, är *u* ej fullt överensstämmande med rspr:s långa u, varken till bildning eller ljudeffekt. Det har oftast en större eller mindre dragning åt *ʉ* eller *ɯ*, vilket tyckes vara mäst utpräglat vid kort u[1].

För den y-aktiga varianten av u-ljudet har jag valt tecknet *y*, d. v. s. tecknet för ett spetsigt u (*u*), försett med en y-släng. Utgångspunkten för *y* är ett *u*, men i jämförelse med rspr:s långa u-ljud bildas det med främre ock mellersta delen av tungan något mera framskjuten ock höjd, varav följer en tillnärmelse till y i klangen[2]; tungspetsen är dock aldrig riktad uppåt. Främsta delen av tungan är starkt spänd. I enlighet med H. Geijers för mig uttalade uppfattning påminner ljudet något om förträngda vokaler. Labialiseringen är mindre starkt framträdande än hos rspr. y, vilket väl sammanhänger med målets allmänna tendens att undvika åtminstone starkt labialiserade vokaler; så saknas ju i målet både spetsigt y ock ö, vilka ersättas av svagare labialiserade eller helt delabialiserade vokaler. Som en följd av den svagare labialiseringen hos *y* kan dess y-klang stundom modifieras en smula i riktning mot i.

Det ö-aktiga u-ljudet har här betecknats med *ŭ*. Utgångspunkten för *ŭ* torde vara *u*, men detta är förskjutet något i riktning mot ö, vilket antydes genom den lilla bågen över *u*. I Viborg är denna förskjutning så stor, att *ŭ* där mycket starkt närmar sig ett öppet ö. Jämfört med *u* bildas *ŭ* med ett något vidare pass mellan tunga ock gom, varav följer den ö-aktiga biklang, som karakteriserar detta ljud. Labialiseringen är svagare än vid *u*. I ändelser närmar sig *ŭ* i klangen *ə*, från

[1]) Noreen använder vanligen *u* som beteckning för kort u, under det att han betecknar långt u med *u*.

[2]) Orsamålstalande individer vilja dock ej erkänna detta ljud som y, vilket ju f. ö. alldeles saknas i målet.

vilket det många gånger knappast kan skiljas. I Holen, där denna företeelse är särskilt utpräglad, uppfattas dock en sådan ändelsevokal (även då den står för äldre a ock e) som ett u-ljud.

§ 86. Långt (eller halvlångt) u förekommer såsom motsvarighet till:

a) rspr:s långa u:

1) där detta har utvecklats ur kort u, i vilket fall målets u vanligen är halvlångt, t. ex.

dụ̀go v. duga	*ʈʂụ̀gu*[e] räkn. tjugu
dụ̀vɪn adj. duven	* *brụ̀tɪ* sup. brutit
flụ̀ga[a] f. fluga	*bụ̀dɪ* sup. bjudit
frụ̀sɪn[b] adj. frusen	*drụ̀pɪ* sup. drupit
mụ̀lɪn adj. mulen	*flụ̀ɪ* sup. flugit
smụ̀la f. smula	*klụ̀vɪ* sup. kluvit
snụ̀va[c] f. snuva	*skụ̀tɪ*[f] sup. skjutit
stụ̀ga[d] f. stuga	*stụ̀lɪ* sup. stulit;

2) i en del ord, väl inlånade från rspr., t. ex.

bruk[g] n. bruk	*krụ̀ka*[i] f. kruka
brụ̀ka v. bruka	*krụ̀sa*[j] v. krusa
djụ̀ta v. gjuta	*krụ̀sun* adj, krusig, brokig
fʝun n. fjun	*krut* n. krut
fru f. fru	*skruv* m. skruv
ful[h] adj. »ful i mun», illfundig	*spruta* v. spruta
grus n. grus	*ƛụ̀ta* v. sluta
grụ̀v-sɪ v. gruva sig	*trụ̀ga* v. truga;

Att dessa ord icke alla äro inhemska i målet, framgår av att de ha u i stället för *aɪ*, som enligt en för målet gällande ljudregel motsvarar rspr:s långa u, där detta utgår från äldre långt u. Av skruv finns den äldre ljudlagsenliga formen *skraɪv*, men i betydelsen 'rökgångarna i skorstenen'. I Älvd. är skillnaden densamma mellan *skruv* ock *skrauv*. Till låneorden får väl även föras *prụ̀ta* v. 'pruta', där u dock återgår på kort u.

a) *flẙga* ~ *flạ̀ga* Vib. b) *frẙsen* ~ *frạ̀sen* Vib., *frụ̀sɪn* Sk. c) *snẙva* ~ *snạ̀va* Vib., *snụ̀va* Mg. d) *stẙga* ~ *stạ̀ga* Vib., *stụ̀ga* Sk. e) *ʈʂẙgy* ~ *ʈʂạ̀gu* Vib., *ʈʂụ̀gu* Sk. f) *skụ̀tɪ* Sk. g) best. nom. *bruʈʂ* Åb., best. dat. *brẙʈʂe* ~ *brạ̀ʈʂe* Vib. h) *fyl* ~ *fạl* Vib. i) *krẙka* ~ *krạ̀ka* Vib. j) Även *krụ̀sa* Hs.

Märk *du* pron. 'du', där u har hållit sig, därför att u så ofta är obetonat ock kort.

b) rspr:s korta u i några ord:

frùkost m. frukost
kùmın s. kummin
lù*ka* f. lucka
Märk *gnùko* v. 'gnugga'.
pùsta v. pusta
pùtál m. butelj
ù*gla* f. uggla.

§ 87. u motsvarar rspr:s långa o (o) i några få ord, som i fsv. ha långt o, men av vilka några i fvno. uppträda med u:

bru[a] f. bro[1]
bu n. bo[2]
bud[b] f. bod, fäbod[3]
ıùga[c] propr. m. Johan
kur n. kor
nug adv. nog
sku pres. 3 pl. skola
stur[d] adj. stor
òvobúnad s. huvudbonad[4].

§ 88. u (u) står vidare för:

a) rspr:s långa å i en del ord, som, där de förekomma i fsv., ha former med o eller o växlande med u, t. ex.

bùı m. båge[5]
bùra f. äldre nysv. bora, bura[6]
dùno v. dåna[7]
flùko v. änysv. flåkas[8]
fúgəl[e] m. fågel[9]
fùlı[f] m. fåle
knùpo v. knåpa
kùnugg m. konung[10]
kùto v. kåta
lu*v* n. lov[11]
lù*vı*[g] m. låge[12]
lù*vo*[h] v. låga[13]
pùto v. påta, knåpa

a) *bry* ~ *bru* Vib., *bru* Sk. b) *byd* Vib. c) *ıỳga* ~ *ıùga* Vib. d) *stur* Sk. e) *fýgəl* Vib., *fùgel* Sk. f) *fỳle* Vib., *fỳlı* Mvl, *fùlı* Sk. g) *lùvı* Sk. h) *lùvo* Sk.

1) Fvno. brú.
2) Fvno. bú.
3) Fvno. búþ.
4) Fvno. búnaþr 'klädnad'.
5) Fsv. bughi.
6) Hål i fjölen på ett avträde; fsv. bora (bura) 'litet hål'; nyno. bora 'et smalt hul' Aas.
7) Å. nysv. dona; fvno. duna.
8) Fara fram ock tillbaka under oväsen; flåkas i änysv. 'galnas, tokas' Gloss.
9) Fsv. fughl.
10) Fsv. kununger.
11) Fsv. luf.
12) Fsv. lughi.
13) Fsv. lugha.

rug[a] m. råg[1],
spùnın m. best. spånaden[2]
sun[b] m. son[3]
trug n. tråg[4]
tug n. tåg, rep[5]
tśug n. tjog[6]
ug m. håg[7]
ùlzonsbį propr. Oljonsby
ùsur f. pl. 'hosor'[8]
ùvo prep. ovanför;

b) rspr:s korta av o uppkomna å i några ord, där i fsv. även former med u uppträda, t. ex.

brùtos v. brottas[9]
bùro[c] v. borra
glùpo v. »gloppa», falla (om våt snö)[10]
kùmo[d] v. komma[11]
luk n. lock[12]
mùko v. mocka gödsel
mùsı[e] m. mossa[13]
skrùvlın adj. skrovlig
spùrı m. sporre[14]
sùmor[f] m. sommar[15]
up n. hopp[16]
ùpos v. hoppas;

c) rspr:s a i: *flùdra* v. 'fladdra', *gnùpos* (Sk.) v. 'gnabbas';

d) rspr:s ö i: *grùpı* m. 'gröpe'[17], *sud* adv. 'söder'[18], *sịu* m. 'sjö' samt i pret. plur. av II klassens starka värb. t. ex. *krùpum* '(vi) kröpo', *skùtum* '(vi) sköto'.

§ 89. Vidare märkes u i: *sùla*[g] f. 'svala'[19], *ùkən* inter. pron. 'vilken'[20].

§ 90. u (u̯) märkes slutligen i t. ex. följande ord, som sakna motsvarighet i rspr.:

a) *rag* Vib. b) *syn* Mvl. c) *bùro* Sk. d) *kỳmo* ~ *kåmo* Vib., *kỳmo* SbkMgStm., *kåmo* Hol., *kùmo*Sk. e) *mùsı* Sk. f) *sỳmor* Stm., *sùmor* Sk. g) *sỳla* Vib., *sỳla* Mvl.

1) Fsv. rugher.
2) Fsv. spuni.
3) Fsv. sun.
4) Fda. trugh.
5) Fsv. tugh.
6) Fsv. tiugh.
7) Fsv. hugher.
8) Kortbyxor av tyg, som höra till den manliga Orsadräkten; fsv. husa.
9) Fsv. brutas.
10) Sv. dial. glåpa 'snöa ock rägna mycket på en gång' Rz s. 202.
11) Fsv. kuma.
12) Fsv. luk.
13) Fsv. musi.
14) Fsv. spuri.
15) Fsv. sumar.
16) Fsv. hup.
17) Jfr nyno. grupa 'grovmale' Aas.
18) Fsv. suþer.
19) Nor. Aschw. Gr. § 72.
20) Fsv. hulkin.

(jfr § 86:)
brụ̀mı m. hanblomma på björk[1]
flụ̀run adj. lockig[2]
klụ̀vın m. best. slagbommen[3]
knụ̀vo v. trycka[4]
pıuk m. spets[5]
skụ̀ta f. redskap[6]
tụ̀run adj. dåsig[7]

(jfr § 88:)
blụ̀ko v. väsnas[8]
bụ̀go v. bukta sig[9]
dụ̀ko v. knuffa, stöta[10]
glụ̀dra v. skratta[11]
kụ̀vın[b] m. best. liten kammare[12]
rụ̀ko v.[13]
skrụ̀mo v. frysa till[14]
ụ̀pstụ̀p s. svallis[15]

(vidare:)
grụ̀nubıár[c] propr. Grunubärg (fäb.)
kụ̀ruld propr. höjd i Oljonsbyn
sụ̀lugård propr. egendom i Hansjö
up propr. egendom i Hansjö[16].

[a]) *klụ̀vın* Sk. [b]) *kụ̀vın* Sk [c]) *grụ̀nybıár* Vib., *grụ̀nuubıár* Sbk.

[1]) Nyno. **brum** 'løv, knopper paa træerne' Aas.
[2]) Tovig i håret; sv. dial. **flurig** 'okammad, lurvig' Rz s. 154.
[3]) På en vävstol.
[4]) Nyno. **knuva** 'knuge, trykke' Aas.
[5]) Älvd. *pıuk* 'topp på hatt l. mössa, spets'; sv. dial. **pjuk** 'liten kulle' Rz s. 504.
[6]) Med vilket barken skalas av träden; jfr **skuta** i sammans. i sv. dial., t. ex. **kakskuta** 'spade, varmed bröd inskjutas i ugnen' Rz s. 302.
[7]) Omorgnad; jfr. Häls. **tura** 'slita ont, försvaga, utmatta'; Skån. **u(d)turen** 'medtagen, kraftlös' Rz s. 764.
[8]) Hoppa ock springa; sv. dial. **blåkka** 'gå på med makt ock våld', **blåka** 'göra ngt med häftighet ock ansträngning' Rz s. 41; nyno. **bloka** 'tumle, larme' Aas.
[9]) Jfr rspr. **båge**.
[10]) Sv. dial. **doka**, **dåka** 'med häftighet slå, stöta till Rz s. 92.
[11]) Med ett gurglande ljud; tjuta (om räven); häls. **gläddra** 'gurgla' Wennberg.
[12]) Bakom förstugan; sv. dial. **kove**, **kåve** 'litet rum utan eldstad, vanligen beläget innanför stugan' Rz s. 315; fvno. **kovi** 'kammer, litet værelse'.
[13]) Förgäves söka frambringa ljud(?); nyno. **roka** 'ramse, snakke monotont og indholdsfattigt' Ross.
[14]) Så att en tunn isskorpa bildas; jfr sv. dial. **skrum-** l. **skråmmis** 'isskorpa' Rz s. 601.
[15]) Häls. **oppståp** Wennberg.
[16]) Jfr *up* n. 'hopp'.

§ 91. u står som allmän motsvarighet till rspr:s korta u (undantag anföras §§ 86 b, 119 d). Ex.

blùṉda[a] v. blunda
bruṉ[b] m. brunn
bùḻdra v. bullra
bùḻa m. bulle
bùṉda pret. 3 pl. bundo
bùg̱nœ v. bugna
drùm̱bla v. drumla
drùʈʂɪ[c] sup. druckit
dúḇəl adj. dubbel
dùga v. dugga
dùḵtɪn[d] adj. duktig
dum̱ adj. dum
dùm̱ba m. dumbe (dövstum person)
fuḻ[e] adj. full
glug[f] m. glugg
grùm̱blun adj. grumlig
gùḇa[g] m. gubbe
gùḵu[h] s. gucku (göken)
guḻ n. guld
gùm̱sa[i] m. gumse
kuḏ[j] m. kudde
kùḻa[k] f. kulla (flicka)
kùṉœ v. kunna
kùṟa v. kurra, spinna (om en katt)
lùfsa v. lufsa
luft f. luft
lùfta v. lukta
lug m. lugg
lùg̱ga f. lunga
lùg̱ga v. ljunga
muḻd f. mull
muṉ[1] m. mun
nùm̱bra f. nummer[1]
pùḻsa v. pulsa
rùga v. rucka
rùḻa m. rulle
rùm̱pa f. rumpa, svans
sɪ̯úṯɪ räkn. sjuttio
sɪ̯ùg̱ga[m] v. sjunga
skùḻda[n] pret. skulle
smùḻtərbé̱r n. smultron
spùṉɪ sup. spunnit
stus̱k adj. stursk
sùḵa v. sucka
sùṉœ (i sammans.) sunnan-
sùṉbáḵ propr. Sundbäck (by)
sùṯo[o] räkn. sjutton
ƛlùpɪ[p] sup. sluppit
trup̱ m. trupp, hop
tùga v. tugga
tùṉœ f. tunna
tug̱g adj. tung
to̯ùṉdɟɪn adj. tvungen
uḏ m. udde
uḻ[q] f. ull
uḻd n. hull

---

[a]) *blù̈ṉda* Sbk. [b]) *bryṉ* Vib. [c]) *drỳʈʂɪ* ~ *drɑ̀ʈʂa* Vib. [d]) *dù̈ḵtan* Sbk, *dù̈ḵtɪn* Sk. [e]) *fyḻ* ~ *fɑḻ* Vib., *fuḻ* Åb. [f]) *glɑg* Vib. [g]) *gỳḇa* VibSbkTvlMg. [h]) *gỳḵy* Mg. [i]) *gỳm̱sa* ~ *gɑ̀m̱sa* Vib. [j]) *kyḏ* Kb. [k]) *kù̈ḻa* Åb., *kỳḻa* StmMvl, *kɑ̀ḻa* Hol., *kù̈ḻa* Sk. [l]) *myṉ* ~ *mɑṉ* Vib. [m]) *sɪ̯ỳg̱ga* Vib. [n]) *skù̈ḻda* Sk. [o]) *sɑ̀ṯo* Mg., *sỳṯo* Vib. [p]) *ƛlupɪ* Stm. [q]) *yḻ* Mg.

[1]) Även formen *nùm̱bər* förekommer.

ùmbəl m. humle
und m. hund
uŋg[a] adj. ung
upǿ[b] prep. uppå.

Märk *skum*[c] pres. 1 pl. '(vi) skola'.

§ 92. u motsvarar vidare rspr:s korta å (o) i en del ord, i vilka fsv. jämte o ofta har u, t. ex.

brud m. brodd[1]
buk[d] m. bock[2]
bùka v. bocka[3]
dùka f. docka[4]
dùmnœ v. domna[5]
dùktər[e] m, doktor
dùpa v. doppa[6]
flùka v. plocka[7]
klùka f. klocka[8]
klùkər[f] m. klockare[9]
knup m. knopp
knùtrun adj. knottrig
krup m. kropp[10]
kunst f. konst[11]
kunt m. näverkont
kup m. kopp[12]
kùpor f. pl. best. kopporna
kurk m. kork
làgum adv. lagom
lùka v. locka
lùpa f. loppa
mùra v. morra[13]
nùpa v. noppa, plocka av
rúmən m. fiskrom[14]
skùra v. skorra
spùta v. spotta[15]
stuk[g] m. stock[16]
stùpa v. stoppa[17]
sùka[h] f. »socka», strumpa
súkər[i] n. socker[18]
sùmər[j] pron. pl. somliga[19]
sùpa f. soppa[20]
λlùknœ v. slockna[21]
trul[k] n. troll[22]
um prep. ock konj. om[23]
up[l] adv. opp, upp[24]
ùpa v. hoppa[25].

---

a) *uŋ* Sk. b) *upǿ* Sk. c) *skym* TvlMg. d) *bɯk* MgSk. *bɯk* Vib. e) *dỳktər* Vib. f) *klɯ̀kər* Vib., *klùkər* Sk. g) *stɯk* Åb., *stuk* Sk. h) *sỳka* ~ *sɯ̀ka* Vib. i) *sɯ́kər* Vib., *súkər* Åb. j) *sỳmyr* Stm. k) *trɯl* Vib. l) *up* Stm., *yp* Vib.

1) Fsv. brudder.
2) Fsv. bukker.
3) Fsv. bukka.
4) Fsv. dukka.
5) Fsv. dumna.
6) Fsv. duppa.
7) Fsv. plukka.
8) Fsv. klukka.
9) Fsv. klukkare.
10) Fsv. krupper.
11) Fsv. kunnist.
12) Änysv. kupp.
13) Fsv. murra.
14) Fsv. rughn (romn).
15) Fsv. sputta.
16) Fsv. stukker.
17) Fsv. stuppa.
18) Fsv. sukker.
19) Fsv. sumir.
20) Änysv. suppa.
21) Fsv. slukna.
22) Fsv. trul.
23) Fsv. um.
24) Fsv. up.
25) Fsv. huppa.

§ 93. u motsvarar slutligen:

a) rspr. a i:

èsumn adj. ensam — *sùmu* pron. samme

kùkla v. kackla — *sùmu* adv. samman[1];

pùrvıl m. parvel

b) rspr. e i slutstavelsen i *àksul* m. 'axel', *tşédur* m. 'tjäder';

c) rspr. i uti *dùmba* f. 'dimma'[2];

d) rspr. y uti *brùga*[a] v. 'brygga'[3];

e) rspr. ö i:

bùrda f. börda[4] — *sùndrun* adj. söndrig[8]

murt m. mört[5] — *sùrpa* f. sörpa[9]

sund adv. sönder[6] — *trùska* v. tröska[10]

sùndág m. söndag[7] — *trùsklər* s. pl. tröskel.

Märk utan motsvarighet i rspr.: *bùrtşa* f. 'björklake'[11], *stşùrpa* v. prusta (om brunstiga bockar)[12].

§ 94. u förekommer i följande böjningsändelser, där Oljonsbyn, Viborg, Sundbäck, Torrvål ock Maggås ha *ə*:

a) i substantivböjningen:

1) -u i obest. dat. ock ack. sg. av svaga fem., t. ex.

ònu Anna — *pìpu*[c] pipa

gàtu gata — *stşònu*[d] stjärna

kùlu[b] kulla — *sùlu*[e] svala;

2) -u*n* i best. dat. sg. av svaga fem., t. ex.

gàtun[f] gatan — *stùgun*[h] stugan

grìtun[g] grytan — *tşàrtşun*[i] kyrkan;

a) *brỳga* ~ *brùga* Sbk. b) *kùlu* Åb., *kùlə* Sbk, *kùla* Hol. c) *pìpə* Sbk. d) *stşònə* Mg. e) *sùla* Hol. f) *gàtən* Olj., *gàtun* Sk. g) *grìtun* Åb., *grìtan* Mvl. h) *stùgən* Olj Sbk. i) *tşàrtşun* Åb., *tşàrtşən* Mg.

---

1) T. ex. i uttrycket *rındj-sùmu* 'ringa samman'. Fsv. (Dalal.) suman.

2) Fvno. dumba 'støvsky'.

3) Fvno. ock nyno. brugga.

4) Fsv. burdhe.

5) Fvno. murtr; nyno. murt.

6) Fsv. sunder.

7) Änysv. sundagh.

8) Fsv. sundrogher.

9) Finl. syrpa, surpa Rz s. 653.

10) Fsv. thruska.

11) Sv. dial. börkja Rz s. 29; nyno. byrkja 'birkesaft' Aas.

12) Dal. stjyrpa; Ångerm. skörpa Rz s. 617.

3) -ur i obest. nom. ock ack. pl. av sv. fem., t. ex.

àksur[a] yxor — *sùlur*[d] svalor
gàtur[b] gator — *tsàrtsur*[e] kyrkor;
kùlur[c] kullor

Märk även *ògur*[f] n. pl. ögon.

Anm. Ändelsen -*ur* förekommer utan motsvarighet i rspr. hos några subst., då dessa styras av prep. *àtər* i gammaldags, stående uttryck, t. ex. *oa-atər-mùldur* 'begravas', *oa-atər-màsur* 'vara till kyrkan'.

4) -*um*(*œ*) i dat. pl. obest. ock best. form av alla subst., t. ex.

àstum(*œ*)[g] åt hästar(na) — *bòrdum*(*œ*)[j] dat. bord(en)
sàggum(*œ*)[h] dat. sängar(na) — *sàtum*(*œ*) dat. säten(a)
kùlum(*œ*)[i] åt kullor(na) — *ògum*(*œ*)[k] dat. ögon(en);
àrdum(*œ*) dat. axlar(na)

Anm. Kyrkbyn har utom i ovannämnda fall även u i best. dat sg. av starka mask. subst., t. ex. *ı-bàtum* 'i båten', *kàlum* 'åt karlen'.

b) i adjektivens obest. böjning ock i pronominalböjningen:

1) -*um* i dat. sg. mask. ock dat. pl. i alla genera, t. ex. *lòggum*[l] '(åt en) lång, (åt) långa', *ìsum* '(åt) den här, (åt) dem här', *màınum*[m] '(åt) min', '(åt) mina';

2) -u i dat. sg. neutr., t. ex. *lòggu*[n] dat. '(ett) långt', *màınu*[o] dat. 'mitt';

c) i värbböjningen i 1 plur., t. ex.

brùgum[p] (vi) brygga — *kàstədum*[t] (vi) kastade
kùnum (vi) kunna — *skùldum*[u] (vi) skulle
λìpum[q] (vi) slippa — *sàtum*[v] (vi) sutto
bìtum[r] (vi) beto — *àrdum*[w] (vi) hörde.
fòrum[s] (vi) foro

§ 95. u förekommer i avledningsändelsen -*un*, motsvarande rspr:s -ig, där Holen har sonantiskt *n* (*n̥*), t. ex.

drìtun[x] smutsig — *kàtun* katig, kinkig
glàmun pratsam — *nìtun*[y] nyttig
ıàrgun ärgig — *òstirun*[z] ostyrig

---

[a]) *àksyr* Stm., *àksər* Mg. [b]) *gàtər* Olj. [c]) *kỳlyr* Stm; *kỳlar* Mvl. [d]) *sỳlar* Mvl, *sỳlyr* Stm., *sùlər* Sbk. [e]) *tsàrtsər* Olj. [f]) *ògər* Olj. [g]) *àstəm*(*œ*) SbkOlj. [h]) *sègəm*(*œ*) Olj. [i]) *kùləm*(*œ*) MgVib. [j]) *bòrdəm*(*œ*) Olj. [k]) *ògəm*(*œ*) Olj. [l]) *lòggəm* Olj. [m]) *màınəm* Olj. [n]) *lòggə* Olj., *lòggy* Stm., *lògga* Mvl. [o]) *màınə* Olj. [p]) *brỳgəm* Vib. [q]) *λìpəm* Olj. [r]) *bìtəm* Olj. [s]) *fòrum* Sk. [t]) *kàstədəm* Olj. [u]) *skùldum* Sk. [v]) *sàtəm* Sbk. [w]) *àrdum* Sk. [x]) *drìtən* Mg., *drìtən* Sbk, *drìtun* Sk. [y]) *nìtən* Olj. [z]) *òstirən* Sbk.

skårun[a] skengalen
stẹnun[b] stenig
tọ̀ålun[c] dum
trùṭun[d] stött (på någon).

§ 96. u förekommer någon gång mellan två sammansättningsled utan motsvarighet i rspr., t. ex. *lèsukrip* m. 'läsbarn'.

§ 97. u förekommer slutligen i t. ex. följande ord, som sakna motsvarighet i rspr.: (jfr § 91:)

bùsa m. hund[1]
dùnṭsin adj. skämd[2]
dùska f.[3]
fnùṛa v. surra[4]
fnùṛt(un) adj. tvär, vresig[5]
glùtra v. bli sur[6]
gnùṛka v. draga handkvarnen[7]
klùbun adj. trög, otymplig[8]
kùka v. göra sin nödtorft[9]
kùlta lockord till grisar[10]
lùnər s. pl. stockar[11]
mùga v. äta med munnen full[12]
rùmpa v. rengöra[13]
rùnta v. grymta[14]

a) *skårn̥* Hol. b) *stẹnən* Olj. c) *tọ̀åln̥* Hol. d) *trùṭn̥* Hol.

1) Jfr jyll. **busse** 'en som er tyk av skapning (helst faar); kjælenavn til ko' Torp.

2) En smula ankommen; sv. dial. **dunken** 'unken, möglad' Rz s. 105; nyno. **dunken** 'kvalm, ufrisk' Ross.

3) Kvinna, som är duktig att arbeta; sv. dial. **duska** 'senfärdigt fruntimmer'; jfr sv. dial. **duska** 'springa sakta ock jämnt' Rz s. 107.

4) Sv. dial. **fnurra** 'bliva ond' Rz s. 157.

5) Jfr nyno. **fnurteleg** 'sur og tvær' Ross, sv. dial. **fnärten**, **fnirten**, **fnurpen** 'stött, ond, vresig' Rz s. 157.

6) Ock vasslig (om mjölk); jfr nyno. **gludren** 'klumpet (om sur melk)' Torp.

7) Jfr nyno. **gnurk** 'klemme, knipe', nyno. **gnurk** 'gnier', nyno. **nurka** 'knirke', med vilket ord Torp (s. 464) sammanställer dalm:s **nurk** 'handkvarn'.

8) Jfr sv. dial. **klubb** 'tung, ovig människa' Rz s. 330.

9) Nyno. ock fär. **kukka** Torp; fvno. **kúka**; sv. dial. **kakka** Rz s. 302.

10) Jfr rspr. **griskulting**.

11) Som bilda underlag för milan; sv. dial. **lunn(a)** 'grov stång' Rz s. 415; nyno. **lunn** 'stok til underlag i stabel l. stakk' Aas.

12) Sv. dial. **mugga** 'mumsa' Rz s. 448; nyno. **mugga** 'skrape sammen' Torp.

13) Ett vattendrag vid flottning; jfr nyno. **rupp** 'mørknet, tørraatten ved', **ramp** 'gammel l. raatten træstamme' Torp.

14) Jfr fsv. **rynja** 'buldre', sv. dial. **ryni'** 'gnægge sagte' Torp.

rùsa v. vara oregerlig[1]
rùƛla v. smågnägga[2]
skùrkur l. *skùrvur* f. pl. bannor[3]
snùga v. rycka upp, luva[4]
snùrpun adj. högdragen[5]
ƛlùba v. hantera[6]
trùtun adj. stött[7]
tùla m. trädtopp[8]
tùgəlịós n. månsken[9]
tùra[a] m. kådig furuved[10]
tùsun adj. långsam, oredig[11]
ùskut adj. n. opassande[12]

(jfr § 92:)
klùda v. göra ämnen[13]
klud-oí v. klimpa vid
klùmnœ v. spricka sönder[14]
kùksa v. titta[15]
kùra v. knarra[16]
lùda f. toffel[17]
rùka v. gunga[18]
ùksa v. komma i håg[19]

---

a) *tỳra* Vib.

---

1) Nyno. **runsa** 'rende omkring' Torp, 'larme' Aas.; jfr nyno. **runsla** 'fare om i grasserende vrantenhet' Torp.

2) Om en häst, som vill ha någonting; nyno. **rusla** 'larme dumpt, drøne' Torp.

3) Jfr sv. dial. **skurva** l. **skurka** 'allvarligt förebrå', **skurv** 'hård förebråelse' Rz s. 608.

4) Sv. dial. **snugga** 'rycka upp, i vredesmod hårdraga' Rz s. 649.

5) Nyno. **snurp** 'lidt fornærmet, stødt' Ross; sv. dial. **snarv**, **snärp** 'hård, sträng' Rz s. 649.

6) På ett vårdslöst sätt; sv. dial. **slubba** 'blanda ihop på ett osnyggt sätt, gå vårdslöst' Rz s. 628; nyno. **slubba** 'være skjødesløs med noget' Torp.

7) Förnärmad; nyno. **trunten** 'surmulende, sur og tvær' Ross.

8) Sv. dial. **tull** Rz s. 762.

9) Fvno. **tunglsliós**; jfr sv. dial. **tungel** 'måne', fsv. **tung(e)l**.

10) Sv. dial. **turre** 'kådaktig furuved, som finns i jorden' Rz s. 775.

11) Jfr sv. dial. **tusse** 'oregerlig människa' Rz s. 765, nyno. **tusse** 'tosse, dumrian' Aas.

12) Dåligt, otrevligt. Sv. dial. **huski**, **huskut** 'otrevlig, osnygg' Rz s. 269.

13) Av deg; jfr sv. dial. **klodd** 'klimp, kluns av snö l. lera', sv. dial. **kladda** 'trycka hop, klämma' Rz s. 323.

14) Finl. **klåmn** Rz s. 329; fvno. **klofna**.

15) Sv. dial. **koxa**.

16) Sv. dial. **kurra** 'knarra, knota' Rz s. 347; fsv. **korra**, **kurra**.

17) Bestående av en strumpa, som på undersidan är beklädd med skinn; sv. dial. ock nyno. **lodde** 'haarsokk' Torp.

18) Sv. dial. **råkka** 'flytta litet, röra ngt från dess plats' Rz s. 533.

19) Fsv. **hughsa**, **hoxa** 'tänka'; sv. dial. **hågsa**, **hugsa** 'komma i håg' Rz s. 265.

(vidare:)

bùta propr. f. Brità

gùməsándj propr. äng.

ùnꝏ propr. f. Unån.

a.

§ 98. *a* har ej fullt samma kvalitet som rspr:s långa å, utan är något litet öppnare med dragning åt landsmålsalfabetets *o*, med vilket tecken Noreen betecknat detta ljud i Orsa. Jag har dock föredragit tecknet *a* för att utmärka skillnaden mellan Orsam:s långa ock korta å, vilket senare är betydligt mera öppet. Även har jag härigenom velat utmärka skillnaden mellan det långa å-ljudet i Orsam. ock motsvarande betydligt mer öppna å i Moram., vilket jag betecknat med *o*.

a förekommer blott som långt ock halvlångt.

§ 99. *a* representerar:

a) rspr:s långa å, där detta går tillbaka på äldre långt a. Undantag bilda de fall, där målet har *a* (se § 18), *o* (se § 74 a), *a* (se § 109 d) eller *ø* (se § 117 c). Ex.

blar adj. blå

blàsa v. blåsa

bràárg adj. snarstucken[1]

bràka v. bråka lin

bàdər räkn. båda

bat m. båt

dàlın adj. dålig

dàrnꝏ v. dåna, falla i vanmakt

fla v. flå

fràga v. fråga

fàfág adj. som inte vill göra något

far n. får

grar adj. grå

gràta v. gråta

ı-gár adv. i går

gàta f. gåta

klàda m. klåda

kràka f. kråka

lag adj. låg

lar n. lår

làta v. låta[2]

plàga f. plåga

ra f. vrå

ràka v. råka, träffa

rar adj. rå

skal f. skål

spa v. spå

sa v. så

ʌla v. slå

tra v. trå, längta

ta f. tå

qáln propr. Mickelvål (by)

qar f. vår

qat adj. våt

ar n. hår, år

ard adj. hård[3].

1) Brådarg.

2) Ge ett ljud ifrån sig;

3) Men *àrdıétın* 'hårdäten'.

Märk *lįą* m. 'lie'[1].

b) rspr:s korta å i ett par ord: *kánįąk* s. 'konjak'. *sąld* n. 'såll'.

§ 100. *ą* (*įą*) står vidare för rspr:s a, resp. ä i följande två fall:

a) i ursprungligen kortstaviga ord, där slutstavelsens vokal på grund av stark ändelsebetoning med därav följande vokallängd övergått till å, varefter rotstavelsens vokal genom vokalharmoni övergått till *ą*. Ex.

brą̀ko v. braka
bą̀ko v. baka
dą̀go[a] ack. pl. dagar(na)
fą̀tos v. fattas; sup. *fą̀tost*
gną̀go v. gnaga
gą̀po[b] v. gapa;
sup. *gą̀pod*
klą̀go[c] v. klaga;
sup. *klą̀god*[d]
lą̀go v. laga;
sup. *lą̀god*
lą̀ko v. laka (ur);
sup. *lą̀kod*
lą̀kon[e] n. lakan
mą̀lo v. mala
skrą̀po v. skrapa;
sup. *skrą̀pod*
skǫą̀lo v. skvala;
sup. *skǫą̀lod*
ską̀kǫ v. skaka;
sup. *ską̀kod*
sną̀vo v. snava;
sup. *sną̀vod*
spą̀ro v. spara;
sup. *spą̀rod*
ǫą̀ko v. vaka, slå[2];
sup. *ǫą̀kod*
ą̀go dat. ack. sg. hage;
ack. pl. hagar(na)
* *bįą̀ro* v. bära
grą̀vo v. gräva
įą̀so v. jäsa
įą̀to v. äta
kną̀po v. knäppa[3]
sʃʂą̀lo v. stjäla
sʃʂą̀ro v. skära;

Märk även genom vokalharmoni uppkommet *ą*, motsv. rspr. a, i sådana sammansättningar som *lą̀korúmən* m. 'lakrom', *lą̀vo-skrą́įka* f. 'lavskrika' m. fl.

b) framför antekonsonantiskt bortfallet l, t. ex.

bąk m. balk
kąv m. kalv
tąg m. talg

---

a) *dò̜go* Sk. b) *gò̜po* Sk. c) *klò̜go* Sk. d) *klò̜go* Sk. e) *lò̜kon* Sk.

---

1) Häls., jämtl. ljå Rz s. 396; nyno. ljaa Ross.
2) Om fiskar. 3) Braka (i is).

* *ɪagd* f. helg
ɪàpa v. hjälpa
ʝʂàka m. kälke.

Till stammen skälm hör väl ordet *sʝʂàmas* v. 'ströva omkring för att lyssna och lura på folk'. Jfr även *sʝʂàmándʝ* (§ 101).

Anm. Ordet halv heter *alv*, men borde ljudlagsenligt heta *av*, vilken form blott återfinnes i räkneordet *avtrìda* '(halvtredje) två ock en halv' samt i sammansättningar, t. ex. *àvkáp* m. 'halvkappe', *àvtók* m. 'halvtokig person'.

§ 101. *a* (*a*) förekommer slutligen i bl. a. följande ord, som sakna direkt motsvarighet i rspr.:

(jfr § 99 a:)

bàsna m. passman[1]
flàkun adj. dum[2]
flàlánt adj. jämn ock sank[3]
frar adj. morgnad, utsövd[4]
ɪàma f. tyst person[5]
kràka f. det bakersta[6]
kas-ír-sɪ v. prata smörja[7]
làga f. kullfallet träd[8]
ràlɪn adj. fet ock fuktig[9]
skàka f. buckla[10]
skàrun adj. yster, skengalen[11]
ɫlàtra v. slakta[12]
toàlun adj. dum, lat
oàka v. få kväljningar[13]
àtut adj. n. myggigt[14]

[1]) Älvd. *bosn;* sv. dial. bassm, pasma; pasman, nyno. basma, basm f., basme m. 'avdeling i væv paa 20 traader' Torp.

[2]) Mindre vetande. Jfr ä. nysv. flåkot 'stupidus' Gloss., sv. dial. floka 'enfaldig människa' Rz s. 145.

[3]) Kal (om mark); jfr sv. dial. flår 'flat, platt, grund' Rz s. 154.

[4]) Moram. frår, sv. dial. frå 'bittida mornad, vaken' Rz s. 167.

[5]) Blyg ock tafatt person. Sv. dial. jåma 'tafatt kvinna'; jfr sv. dial. jåma 'vara långsam, trög, tafatt' Rz s. 299.

[6]) Av hästhoven; sv. dial. kråka 'en del av hästhoven' Rz s. 359.

[7]) Säga sådant, som man borde behålla för sig själv; jfr sv. dial. kåsas 'prata tok, gyckla, narras' Rz s. 380.

[8]) Sv. dial. låga 'en i skogen liggande, kullfallen stam' Rz s. 402; fvno. lág 'laag (nedfalle tre)'.

[9]) Om jord; sv. dial. rålig 'råaktig, fuktig' Rz s. 548.

[10]) Jfr nyno. skaak 'slag, støt, knæk' Torp.

[11]) Jfr sv. dial. skakel-skär 'skakelskygg' Rz s. 616, nyno. skjerr 'sky, som lettelig skræmmes' Aas.

[12]) Fvno. slátra; jfr fsv. slatringer 'slakt'.

[13]) Jfr sv. dial. våk(er) 'svag, sjuklig, matt' Rz s. 821, fvno. våkr 'vaak, veik, skral'.

[14]) Jfr nyno. aat 'mygg', fvno. át 'eting, mat' Torp.

(jfr § 100 a:)

blą̀ko v. prata, sladdra[1]
bą̀so[a] v. värma; *bąs-ǫ́* 'gassa'[2]
gją̀to v. omnämna[3]
flą̀ko[b] v. flamma[4]
flą̀so v. skala[5]
fną̀so[c] v. dugga[6]
frą̀to v. släppa väder[7]
fą̀ton[d] n. handtag[8]
glą̀po v. prata smörja[9]
ną̀vor[e] m. navborr, navare[10]
rą̀to v.[11]
skǫą̀to v. skratta[12]
skrą̀vo v. frasa, knarra[13]
ską̀lo v. jämna tänderna[14]
λlą̀po v. prata strunt[15]
ǫą̀so v. falla[16]

(vidare:)

drą̀gotʂɷ̀n propr. Dragatjärn
ʒàkosląd propr. myräng[17]
ką̀poǿngjən propr. Koppången (myr)
ką̀vola propr. del av Hansjö by[18]
stʂą̀mẹ́ngj propr.[19]
ą̀skátʂen (Mg.) Åskaken (sjö)[20].

[a]) *bò̀so* Sk. [b]) *flò̀ko* Sk. [c]) *fnò̀so* Sk. [d]) *fàtın*, ack. *fò̀ton* Sk. [e]) *nò̀vor* Sk.

[1]) Sv. dial. blaka 'slaa, smelde paa, øse ned, overstænke med smuds', nyno. blaka 'flagre, skvaldre' Torp.

[2]) Sv dial. basa 'värma, upphetta' Rz s. 25.

[3]) Fvno. geta; nyno. gita 'nämna, omtala' Torp; sv. dial. gäta 'nämna, omtala' Rz s. 232.

[4]) Plaska; darra, klappa hårt (om hjärtat); sv. rspr. flacka (vara ostadig); av en indogerm. stam *plag eg. 'slå', jfr lat. plāga 'slag' Torp s. 114.

[5]) Sv. dial. flasa Rz s. 152; nyno. flasa Ross.

[6]) Jfr sv. dial. fnas 'smolk, fint stoft, lappri' Rz s. 157.

[7]) Fvno. frata; sv. ock nyno. dial. frata Torp.

[8]) Sv. dial. fattan n. 'handtag, grepe, skaft', Leks. grytfatan Rz.

[9]) Sv dial. glapa 'vara talträngd, lösmunnad' Rz s. 197.

[10]) Fsv. navar.

[11]) I förb. *rąt-ı̨́r* falla av (t. ex. om hår eller ull); jfr nyno. rata 'vrake, kaste bort', ratast 'gaa spildt' Torp; sv. rspr. rata.

[12]) Nyno. skvata 'skrike, om visse fugler, især skjor' Torp.

[13]) Sv. dial. skrava 'knirke, skramle', nyno. skrava 'snakke, prate' Torp.

[14]) På hästar; jfr nyno. skal 'tandsygdom hos hest', nyisl. skjal 'sygdom i munden paa hest, hvori tandkjøttet vokser ut over tænderne' Torp.

[15]) Nyno. slaapa 'tale mundkaat og uhøvisk', sv. dial. slåpa 'prata narri' Torp.

[16]) Falla i mängd, t. ex. om snö; jfr nyno. vase 'en tæt sammenstimlet flok' Aas.

[17]) Vid Unån.

[18]) Väl av *kąv* 'kalv' ock *ǫl* 'kulle'.

[19]) Äng vid Unån. Betyder kanske Skälmänget.

[20]) Dat. *ą̀ską́kom*.

o.

§ 102. *o* har i målet fullständigt samma kvalitet som i rspr. Det förekommer blott som kort, ock dess förekomst är mycket inskränkt i förh. till rspr., till följd av att rspr:s öppna (med o tecknade) å-ljud i målet i de flästa fall motsvaras av *ə* (§§ 117 c, 119 e) samt i en del fall av u (§ 92).

§ 103. *o* motsvarar rspr:s korta å-ljud, då detta är uppkommet av äldre ā. (Undantag se § 119 f.) Ex.

blot adj. n. blått
bròtum adv. bråttom
flòda pret. flådde
grot adj. n. grått
i-ıós adv. i jåns
pòskar s. best. pl. påsk
sòda pret. sådde
oot adj. n. vått
òta räkn. åtta.

§ 104. *o* motsvarar rspr:s a:

a) i slutljud av värb med ursprungligen kort rotstavelse, t. ex.
bȁko v. baka
fȁro v. fara
ıȁto v. äta
kȕmo v. komma;

b) i några ord på *-on* ock *-or* med urspr. kort rotstavelse, motsv. rspr:s på -an ock -ar(e), t. ex. *lȁkon* n. 'lakan', *nȁvor* m. 'navare', *sȕmor* m. 'sommar';

Märk vidare *-on* i: *fȁton* n. 'handtag', *grìpon* n. 'handtag på dörren'.

Märk även *o* i vissa ändelser av kortstaviga maskulina:

dȁgo ack. pl. dagar(na)
ȅro ack. pl. harar(na)
ȁgo ack. sg. ock pl. hage (-ar)
ȁgom best. dat. sg. hagen
ȁgon best. ack. sg. hagen
rèvo[a] (Sk.) ack. pl. rävar(na)[1].

Anm. I den yngre generationens språk i Hansjö tyckes ändelsen *-o* i ack. plur. vara försvunnen så när som i *ȁgo* ock *dȁgo*. I den äldre generationens språk kan man träffa *o* i något enstaka ord, såsom *ȅro*, men eljest har *a* undanträngt *o*. I Skattungbyn, där kortstavigheten är bäst bibehållen, råder även vacklan. Märk t. ex. ack. plur. *smȉda*.

§ 105. *o* förekommer slutligen utan motsvarighet i rspr. mellan de båda leden i sådana sammansatta ord, vilkas första

---

[a]) *rèva* Hs.

[1]) Men *smȉda* ack. pl. 'smeder(na)'.

led utgöres av ett enstavigt, ursprungligen kortstavigt subst., t. ex.

kò̰lokóı̰a f. kolkoja
mṵ̈sofláı̰ s. gungfly (eg. mossfly)
rḛ̀vokúla f. rävkula
sḭ̀lokrǫ́k m. selkrok
ò̰doskál n. vedskjul.

a.

§ 106. *a* bildas längre bakåt än rspr:s ä-ljud framför r och är särskilt i äldre personers tal starkt förskjutet åt landsmålsalfabetets *a*, så att man stundom känner sig frestad att använda detta tecken. I Skattungbyn närmar sig *a* mycket till *æ*. *a* förekommer utan märkbar olikhet i kvaliteten både som långt ock kort.

Anm. Jag utgår vid min beskrivning ovan av *a* från det antagandet, att det ä-ljud, som rspr. använder framför apikoalveolarer, är *a*, såsom fallet är i mitt eget språk. Denna åsikt är ju också den av Lyttkens-Wulff samt Svenska akademiens ordbok i huvudsak antagna, under det att Lundell ock Noreen anse detta ä-ljud vara *æ*[1].

§ 107. *a̰* motsvarar:

a) rspr:s långa ä:

1) i allmänhet framför r, t. ex.

bedjà̰rlın adj. begärlig
kasá̰r s. kasern
là̰ra v. lära
là̰rda pret. lärde
la̰rt sup. lärt
na̰r prep. när, hos
pà̰rur f. pl. (päron) potatis
so̰à̰ra f. svärmor
à̰rnæ v. ärna;

2) i en del ord, som ha samno. långt ä eller äro inlånade, t. ex.

bìlá̰t n. beläte
brà̰da n. bräde
brà̰tʂa v. bräka
fra̰n adj. frän
frà̰sa v. fräsa
frà̰ta v. fräta
farsmá̰da v. försmäda
grà̰la v. gräla
grà̰mæ v. gräma
ga̰v adj. gäv, omtyckt
klà̰da n. pl. kläder
là̰sa v. läsa (en dörr)
là̰ta n. läte
ná̰vər n. näver
pla̰ pres. plägar
skrà̰da v. skräda, sikta
strà̰va v. sträva
sa̰d f. säd
sà̰ta n. säte
ƛlà̰pa v. släpa

[1]) Nor. V. spr. I, s. 514.

tra̤da f. träda — *a̤l* m. häl, klack;
ǫa̤sa v. väsa

Hit hör även *fra̤ga* v. ä. nysv. **fräga** 'fråga'.

Anm. I Skattungbyn heter träd *tra̤*, under det att det i de andra byarna heter *tra̤i̯*.

b) rspr:s korta ä i:

a̤tɪʇʂa f. ättika — *ra̤dɪn* adj. rädd
da̤ld f. däld — *skra̤mœ* v. skrämma
la̤rta n. lärft — *sa̤lda* v. ä. nysv. sälla (sålla)
la̤smœn m. länsman — *ʅla̤kt* f. släkt
na̤i̯ adv. nej — *tra̤tɪ* räkn. trättio.
na̤tər f. pl. nätter

§ 108. *a̤* står vidare för rspr. ö. där detta går tillbaka på samno. **øy**, t. ex.

bla̤ta v. blöta — *na̤ta* v. nöta
dra̤mœ v. drömma — *ra̤ta* v. röta (lin)
da̤va v. bedöva (gm slag) — *ra̤k* m. rök
gla̤mœ[a] v. glömma — *ra̤ʇʂa* v. röka
gla̤msʇʂɪn adj. glömsk — *stèra̤s* f. stenrös[3]
ga̤mœ v. gömma — *a̤* f. ö
ga̤pnœ f. göpen — *a̤ra* v. höra
la̤sa v. lösa[1] — *a̤ra* n. öra
ma̤r adj. mör[2] — *a̤sa* v. ösa.

Märk *da̤r* pres. sg. av *da̤i̯a* 'dö'.

Hit hör till sin bildning även *la̤ka* v. 'leka', som förutsätter ett isl. '**løykva**[4]. Noreen[5] för även hit *ʅla̤ʇʂa* v. 'slicka', för vilket han ansätter en isl. grundform '**sløykja**. Hit hör även *fla̤ta* v. 'flotta timmer'[6].

§ 109. *a̤* representerar vidare:

a) rspr. a:

1) i några enstaka ord:

[a]) *gla̤mœ̨* Sk.

[1]) Släppa ut kreatur på bete; nyno. **løysa** Aas.
[2]) Fvno. **meyrr**.
[3]) Jfr fvno. **hreysi**.
[4]) Nor. Dalm. II, s. 112.
[5]) A. a. s. 168.
[6]) Fvno. **fleyta** 'faa til at flyte'; nyno. **fløyta**; jfr finl. **flötare**.

koa̯r adv. kvar[1] — *àdərλlágər* m. åderslagare[3]
skòmákər m. skomakare[2] — *mı-de-snàrasta* med snaraste;

2) i enstaka stående värbformer på *-ənd* med passiv betydelse, t. ex. *tàgənd(əs)* 'som bör tagas', *sȷʂàrənd* 'som är färdig att skäras (om säd)';

3) i pres. ock imper. sg. ock i pret. av svaga kortstaviga värb av typen *tàlo*, t. ex.

Pres. sg.	Imper. sg.	Pret. sg.	plur.
tàlar[a] 'talar'	*tàla*[b]	*tàlad*[c]	*tàladum*[d]
gàpar 'gapar'	*gàpa*	*gàpad*	*gàpadum*;

Märk pret. konj. *kàma* 'komme', *nàsar* s. 'näsa'[4].

b) rspr. **e** i:

la̯r pres. sg. av *làıa* 'le' — *stàrnω* v. stelna[5]
pádər propr. m. Peder (Petter) — *ȷʂa̯* n. kedja;

c) rspr. **o** (*ǫ*) i *gȷàrda* pret. konj. 'gjorde', *ǫa̯* 'vore';

d) rspr. **u** ock **å** i några sup. av starka värb:

blàsı blåst — *stàdı* stått
gràtı gråtit — *sàtı* suttit
kàmı[e] kommit — *àȷʂı* åkt;
làtı låtit (givit ljud ifrån sig)

samt rspr. **å** i

spàna n. spåna — *sàlda* v. sålla
stra̯ n. strå — *tánər* f. pl. tår;

Märk, att plur. av *klǫ* 'klo' heter *klánər*.

e) rspr. **y** i *màra* f. 'myra'[6];

f) rspr. **ö** i orden

dàrar n. pl. dörr[7] — *fa̯r* adv. förr
fa̯r prep. för — *tàrnbósk* m. törnbuske.

---

a) *tàlar* Sk. b) *tàla* Sk. c) *tàlad* Sk. d) *tàladum* Sk. e) *kàmı* Sk.

---

1) Fsv. qwær.
2) Ock andra yrkesnamn på *-mákər*.
3) Person, som utför åderlåtningar.
4) Jfr fgutn. nas, pl. nasar.
5) Fvno. stirðna; Älvd. *stıe̯na*; Uppl. *stal*, *stıel*. Se Hesselman, i ock y, ss. 208 ock 216.
6) Våmh. *mera;* Moram. *mæra*.
7) Älvd. *dørar;* Moram. *dǫr(ar)*.

§ 110. *a* förekommer vidare i bl. a. följande ord, som saknas i rspr.:
(jfr § 107:)

bi̯àla v. skvallra[1]
bràda tr. v. smälta[2]
dàka f. stor kvinna[3]
da̯l adj. trevlig, snäll[4]
flàma v. släthugga[5]
frùsnámt adj. n. frostlänt[6]
gràsas v. skratta (hårt)[7]
gàrda opers. v. vara mångård
gàta v. vakta kreatur[8]
knàvəl m. elak person[9]
kàta v. hoppa ock leka[10]
lànar pl. av *lœn* s. gångjärn
làvun adj. dum[11]
màla v. mäta[12]
sko̯àla v. bräka högt[13]
sko̯àtʃa v. skrika[14]
sàta v. bry sig om[15]
o̯isál adj. usel[16]
o̯àla v. bräka[17]
av adj. präktig, välgjord[18].

1) Uppträda på ett onaturligt sätt; sv. dial. **bjäla** 'tala om det som bör förtigas, skvallra' Rz. s. 35; da. dial. **biæle** 'vræle, skrige l. hvine høit'.

2) Fvno. **bráða**; nyno. **bræda** Aas.

3) Klumpig ock duktig; sv. dial. **däka, däga** 'flicka, piga' Rz. s. 111.

4) Fsv. **dæl** 'lätt att hava att göra med, förtrolig'; fvno. **dǽll** 'let, medgjørlig'; sv. dial. **däl(l)** 'vänlig, let at omgaaes, hygglig' Torp.

5) Moram. =; Älvd. *flęma*

6) Jfr sv. dial. **frostnäm** 'blottställd för frost' Rz. s. 165; jfr fvno. **nǽmr** 'lärvillig', fsv. **næmber** 'läraktig'.

7) Älvd. *gręsas*; jfr fvno. **grenja** 'utstøte en fæl lyd', nyno. **grenja** 'grine, le haanlig' Aas.

8) Fsv. **gæta** 'vakta, vårda'.

9) Sate, djävul; jfr lty. **knäwel, knevel** 'knebel, vri-kjep o. s. v., som i øfris. og vestfal. brukes i bet. noget svært, kraftig, baade person, dyr og gjenstande' Torp. Sv. dial. **knavel** 'elak sälle' Rz. s. 335.

10) Om djur; jfr fsv. **käte** 'ysterhet, glädje', fvno. **kǽti**.

11) Som går och hänger med huvudet; Älvd. **lävug** 'nötaktig' Rz s. 422; nyno. **læven** 'skjødesløs i arbeide' Aas.

12) Fsv. **mæla**; fvno. **mǽla**; sv. dial. **mäla** Rz s. 454.

13) Om getter; sv. dial. **skväla** 'bräka (om får ock getter)' Rz s. 609; nyno. **skvæla** 'bræke hæst (mest om gjet)' Torp.

14) Jfr rspr. **skväka**, sv. dial. **skväka** 'skrika som späda barn' Rz. s. 611.

15) Rätta sig efter; fsv. **sæta** 'lyda'; sv. dial. **säta** 'lyda, rätta sig efter' Rz s. 717.

16) Jfr fsv. **ōsæ̅l**.

17) Fvno. **vǽla** 'tjuta'; nyno. **væla** 'bræge (om faar)' Aas.

18) Fsv. **hævær**, fvno. **hǽfr** 'brukbar, nyttig'; nyno. **hæv** 'nyttig, ypperlig' Aas.

(jfr § 108:)

blåta v. dunka, slå[1]
båtʂa v. väsnas[2]
dràpa v. hälla, droppa[3]
flàtər f. pl. grädde[4]
fràd-sɩ v. ömkyla sig[5]
klànstras v. klättra[6]
klav adj. sprucken[7]
knàsta n. stenslägga[8]
lànœs v. lura[9]
làpa v. riva av[10]
ra f. tjäderhöna[11]
rà̦sta v. bygga 'röste'[12]
skàta v. skarva[13]
ƛàtʂa n. gröpe[14]
ǫàtulápa f. ställe på is[15]

(vidare:)

blàsdáɀka propr. äng i Hansjö
bàkar propr. gårdsnamn
djávəl propr. Gävle (stad)
ràda propr. bäck, som kommer från *ràsɩún*
àmánœ propr. Emån (i Orsa)
àvatsmér propr. myr n. om Hornbärga.

§ 111. Kort *a* förekommer i ungefär samma fall som långt *a*, t. ex.

drakt f. dräkt
farg m. färg
ɩàrta n. hjärta
làrka f. lärka
mar f. märr
mas konj. »mens», medan
namst superl. närmast
nàsta adv. nästan

---

1) Nyno. **bløyta** 'gøre blød'.

2) Vara stor på sig; jfr nyno. **bøyk** eg. haardnakket person, derav **bøykja** 'tvinge sig frem' Torp.

3) Fvno. **dreypa** 'lata drjupa'; nyno. **drøypa** Aas.

4) Nyno. **fløyte** 'fløde' Aas.; sv. dial. **flöter** Rz s. 152.

5) Nyno. **frøy** 'forfryse', sv. dial. **fröda** 'forkjøle, forfryse', ***freyða** Torp.

6) Jfr nyno. **kløna** 'slaa klørne i', sv. dial. **klöyn**', **klön**' 'fingre paa', **klönner** 'klatre' Torp.

7) Som går lätt att klyva; nyisl. **kleyfr** 'som kan kløves', nyno. **kløyv** 'kløvelig', sv. dial. **klöv** Torp.

8) Jfr nyno. **knøysa** 'trykke sammen ved at knuse' Torp.

9) Smyga sig fram; jfr fvno. **løyna** 'dölja', nyno. **løyna seg** 'skjule sig' Aas.

10) Näver l. bark; fvno. **hleypa** 'faa til at løpe', nyno. **løypa** 'flække, rive av' Torp.

11) Nyno. **røy** Aas.

12) Gavel på ett hus; nyno. **røysta** 'bygge tak' Torp.

13) Fvno. **skeyta**; nyno. **skøyta** Aas.

14) Se Nor. Dalm. II, s. 168, anm. 5.

15) Där vatten tränger upp; jfr nyno. **løype** 'pas el. rende, hvorigjennem noget pleier at styrte frem' Torp.

pràsa v. prässa	*gàrmœ* v. värma
stàrjsa v. stärka, värka (göra ont)	*àrbər* n. härbre
sgàrmœ v. svärma	*àrma* f. ärm
tràta v. träta	*art* f. ärt
jsàra f. kärra	*àrva* v. ärva
gark m. värk	*àra* m. härre.

Märk: *blast* m. 'blåst'[1], *àda* pret. konj. 'hade', *tàa* pret. konj. 'toge'.

* *blàta* pret. blötte	*nat* pret. part. nött
dàa v. dö	*trat* adj. trött.

Märk utan motsvarighet i rspr.: *smàa* v. 'träda en nål på tråden'[2], *àmá(s)* konj. 'så länge som'[3].

* *klàa* v. klia	*làa* v. le
* *biark* f. björk	*mark* adj. mörk
biàrjsən propr. Björken (by)	*jsàrjsa* f. kyrka.

Märk även: *gàrjsa* n. 'virke', *mànər* m. pl. 'morgnar'[4]. Utan motsvarighet i rspr.: *djarg* m. 'spindel'[5], *djàrga* v. 'blåsa i virvlar'[6], *àrjsəndœin* m. best. 'arbetsdag, vardag'[7].

Att *a* i orden *biark* ock *jsàrjsa* är uppkommet genom delabialisering av ö, framgår av Älvdals- ock Moramålsformerna av dessa ord: *byark* Älvd.[8], *biork* Noret[8], men *bierk* Risa[9]; *jyyrjya* Älvd., *yorjya* Noret[8], men *jyerjya* Risa[9]. Så torde väl även vara fallet i *mark* ock *djarg*; jfr *mörk* Älvd., *mørk* Sollerön, *dzørg* Våmhus, *djørg* Noret; på samma sätt har väl *a* uppkommit i *àrjsəndœin*, för vilket ord jag saknar belägg i de andra dalmålen; jfr dock sv. dial. **yrk(j)endag, örkdag**[7]

---

1) Fsv. **blæster**.

2) Fvno. **smeygja**, nyno. **smøygja** 'putte noget gennem', fsv. **smøghia** eg. 'låta smyga eller krypa', sv. dial. **smöga**, **smöja** Torp.

3) Jfr fvno. **ey** 'alltid' ock målets *mas* 'medan'.

4) Älvd. *mȩnær*, Moram. *mænær*.

5) Jfr sv. dial. **dvärgnät** 'spindelväv'. Se Tamm, Etymol. ordb. s. 110.

6) Se Bugges anm. i Nor. Dalm. II, s. 39 not 5.

7) Sv. dial. **yrk(j)endag, örkdag** 'arbetsdag, vardag' Rz s. 489; nyno. **vyrkedag** 'sognedag'; jfr nyno. **vyrk** 'virksom, bestemt til Arbeide' Torp.

8) Där delabialisering av ö icke inträder.

9) Där delabialisering av ö inträder.

m. m. *a* i *gàrjṣa* kan lika väl utgå från ä som från ö; Moram. har här ä (utom Vänjan): *værjṣa* Noret. men *uørjṣa* Vänjan; Älvd. har däremot y: *yrjṣa* (märk även ä i andra daldialekter ock i uppländskan *vartjı* el. *varkı*[1]). *màṉər* kan i Orsam. förklaras ur *myrgnar → *mörnar → *männar, men dess ä-vokal i de andra dalmålen talar väl däremot. Noreen[2] hänvisar dock som förklaring på ä-formerna i Älvd. till isl. myrginn.

§ 112. *a* förekommer i ändelser som motsvarighet till:

a) rspr. a:

1) obest. nom., dat. ock ack. sg. av några fem. subst. (gamla io-stammar), t. ex. *bùṛda* f. 'börda', *àḵsa* f. 'yxa', *ìḻa* f. 'hylla'; Märk *èḻa* f. 'häll, klippa' ock *mèṛa* f. 'myr' m. fl.

2) i räkneordet *èlva* 'älva';

3) i pres. sg. ock i pret. av ursprungligen kortstaviga värb efter I svaga konj. samt i imper. sg. av alla värb efter denna konj., t. ex.

lȍ̤tar pres. sg. lottar	*tȁ̤la* imper. sg. tala
lȍ̤tad pret. lottade	*tȁ̤lad* pret. talade
tȁ̤lar pres. sg. talar	*mȍ̤la* imper. sg. måla;

Anm. Rspr:s slutljudande -e i pret. av värb efter I svaga konj. saknas alltid, t. ex. *mȍ̤ləd* 'målade', *gȁ̤pad* 'gapade'.

4) i avledningsändelsen *-ar*, motsv. rspr. -are, hos ursprungligen kortstaviga subst., t. ex. *kȍ̤lar* m. 'kolare';

Märk, att långstaviga ändas på *-ər*, t. ex. *flȁ̤tər* m. '»flottare», flottkarl'.

b) rspr. e:

1) i obest. nom. sg. av svaga mask. subst. samt i obest. ock best. nom. ock ack. sg. ock i obest. nom. ack. pl. av neutr. subst., som i rspr. ändas på obetonat -e, t. ex.

bòḵa m. backe	*dàıjṣa* n. dike(t), diken
gròṉa m. granne	*èṉḏja* n. äng(en), ängar;

Märk *àṛa* m. 'harr'.

2) i pret. av svaga värb, som i rspr. ändas på -de, -te ock -dde, t. ex. *sèḻda* 'sålde', *tròḏa* 'trodde', *jṣèfta* 'köpte'.

Anm. *a* saknas i vissa ställningar i pret. av ovannämnda värb ävensom i 3 plur. pret. av starka värb, t. ex. *o-lát òḻəstáṣ* 'hon

---

[1]) Hesselman, i och y s. 209, 216.
[2]) Dalm. II, s. 126 f.

letade överallt'; *sa-lágd-œn-sı brìgi* 'sedan lade han sig bredvid'; *kùla sad-áv, mas-dam-djìga, at-o-ad-gàknœd um-mòrgon* 'kullan berättade, medan de gingo, att hon hade vaknat på morgonen'; *dam-djíg flera-dàgo* 'de gingo flera dagar'; *òlər trod-fùlt o-fást, at trùlkélıngjı ad-lukad-bórt-nœ* 'alla trodde fullt ock fast, att troll-käringen hade lockat bort henne'; *ıùga kóm o-kàıta* 'Johan kom (eg. ock sprang) springande'.

c) rspr. o:

1) i räkneorden *nìa* 'nio' ock *tìa* 'tio';

2) i 3 plur. pret. av starka värb, t. ex.

bìta (de) beto	*dòa* (de) dogo
bùnda (de) bundo	*gàva* (de) gåvo.

§ 113. *a* förekommer utan direkt motsvarighet i rspr. i ändelsen *-ar* i best. nom. pl. av alla maskulina subst. samt i best. nom. ock ack. plur. av alla feminina subst. utom de svaga, t. ex.

àstar m. pl. hästarna	*brédrar* m. pl. bröderna
skónar m. pl. skorna	*nòlar* f. pl. nålarna
èrar m. pl. hararna	*ánar* f. pl. öarna
grœnar m. pl. grannarna	*békar* f. pl. böckerna.

§ 114. *a* märkes i bl. a. följande ord, som sakna direkt motsvarighet i rspr.:

gàrma v. bråka lin[1]	*gàrva* v. inringa[6]
gàlla f. betesmark[2]	*àrda* f. skuldra[7]
l*agd* f. dal[3]	
ràklas v. leva snuskigt ock dåligt[4]	*sàba* propr. gårdsnamn
snàrtʃas v.[5]	*àfargård* propr. egendom i Hansjö.

[1]) Jfr nyno. garm 'en klemme hvormed man tilbereder lin' Aas.

[2]) Av *gàta* 'vakta kreatur'.

[3]) Lågt belägen plats; fvno. lægð 'dal'; sv. dial. läjd, lägd 'däld' Rz s. 403.

[4]) Jfr sv. dial. vräk 'dålig människa, odugligt folk', vräkare 'grov, ostädad människa', vräkling 'odugling, dagdrivare' Rz s. 820.

[5]) Lägga öronen bakut ock se ond ut (om hästar); fsv. snärkia 'hopkrympa, rynka', snärkias 'få förvridna anletsdrag'; sv. dial. snärk-(j)a, nyno. snerkja 'snerpe sammen' snerkja, 'svinde ind, trække sig tilbake i sig selv' Torp.

[6]) En björn; fvno. hverfa 'vende, slaa ring om' Torp.; sv. dial. hvärva 'kringgå (ringa) en björn, som ligger i idet' Rz s. 273.

[7]) Fvno. herðr; fsv. härþ.

ø (*ɵ*).

§ 115. *ɵ* motsvarar till sin bildning ock ljudeffekt närmast rspr:s ö i öppen (*ø*), men bildas med ett trängre pass mellan tungan ock gommen, varigenom ljudet får en smula dock knappast hörbar dragning mot u. Det har en ganska vid uttalslatitud, så att det många gånger särskilt som kort ävensom framför r närmar sig *ɞ*, med vilket tecken Noreen på ett par ord när återgivit detta ljud. Jag har dock icke funnit någon konstant skillnad mellan det mera och det mindre öppna ö-ljudet, varför jag har föredragit att använda ett enda tecken. I Skattungbyn förekommer en varietet av *ɵ* med betydligt större dragning åt u, än Orsam:s *ɵ* har, varför det händer, att, när personer från andra delar av socknen skola härma skattungen, de gärna återge dennes ö med ett u-ljud. Främre delen av tungan förefaller mig att vara mera höjd vid *ɵ* än vid *ø*. Läpparna äro enligt H. Geijer något labialiserade, men inrundade.

§ 116. Långt *ɵ* motsvarar rspr. ö, där detta utvecklats ur gammalt au, t. ex.

blɵ̄t[a] adj. blöt
brɵ̄t pret. bröt
bɵ̄d pret. bjöd
bɵ̀ka v. (böka) väsnas ock vara stor av sig[1]
drɵ̄p pret. dröp
dɵ̄v[b] adj. döv
flɵ̄g pret. flög
flɵ̄t pret. flöt
frɵ̄s pret. frös
gɵ̄k[c] m. gök
klɵ̄v m. klöv
krɵ̄p pret. kröp
lɵ̄g pret. ljög
lɵ̄gdág m. lördag
lɵ̄k m. lök
lɵ̀pa v. »löpa», kräla, rinna
lɵ̄s adj. lös
lɵ̄t m. löt, utmark
lɵ̄v n. löv
lɵ̀vi̯aska f. lövjerska, trollkunnig kvinna
nɵ̄p pret. nöp
rɵ̄d[d] adj. röd
rɵ̄t pret. röt, råmade
skɵ̄t[e] pret. sköt

a) *blɵ̄t* Sk. b) *dɵ̄v* Sk. c) *gɵ̄k* Sk. d) *rɵ̄d* Sk
e) *skɵ̄t* Sk.

1) Fvno. bauka 'böka'; sv. dial. bauk 'göra oväsen, åstadkomma något med buller ock bång' Rz s. 78.

stør m. stör
strøk pret. strök
søg pret. sög
søp pret. söp
øga n. öga
øk m. hök
øka v. öka
øst m. höst.

Märk *støp* n. 'stop'[1]. Med annan utveckling *mıøk* f. 'mjölk', *pøsa* m. '»pölsa», gryngröt med flott'.

§ 117. ø (ø) står vidare för

a) rspr. o (ɷ) i orden:

blød m. blod
ı-fıórd i fjor
fódər n. foder
fødra v. hämta hem foder
pløg m. plog
røpa v. ropa, gala
snør s. snor
sókən f. socken
tørn n. torn;

b) rspr:s u i några ord, där fsv. har ŏ:

bød n. bud[2]
bødo v. buda, ge bud, båda
gøl[a] adj. gul[3]
lødın adj. luden[4]
røtın adj. rutten[5];

c) rspr:s långa, resp. korta å i orden:

bø adv. både
dø konj. då
gø[b] v. gå[6]
møln[c] n. moln
nød pron. n. något
nøn propr. Norge
spør n. spår
sø[d] adv. så
søvo v. sova
trødo v. »tråda», knåda
ø[e] adv. ock konj. ock(så), ock
* *bør*[f] m. borr
fløt n. fläskflott
fløtı m. flotte
løp n. lopp, springande[7]
løt m. lott
løto v. lotta
mødun adj. moddig
skøt[g] n. skott
støpa m. stolpe;

Anm. Förekomsten av ø i sådana ord, som i fsv. haft ā (→ å), får väl förklaras så, att å i trycksvag stavelse förkortats ock övergått

a) *gøl* Sk. b) *gø* Sk. c) *møln* Sk. d) *sø* Sk. e) *ø* Sk. f) *bør* Sk. g) *skøt* Sk.

1) Fvno. ock nyno. staup Aas.
2) Fsv. boþ.
3) Fsv. gol.
4) Fsv. loþin.
5) Fsv. rotin.
6) Märk *gøk* imper. '»gack», gå'.
7) *àıtløp* 'utlopp'.

till ett öppnare å-ljud. På detta sätt kan den olika vokalen i *bɵ̜* 'både' ock *bɑ̀dər* 'båda' få sin förklaring. Kocks förklaring[1], att o i boþe, vilken form förekommer i Vml., uppkommit genom påverkan av föregående labiala konsonant, behöver åtminstone icke tillgripas för förklaring av Orsamålsformen. å i gå har i en sådan förbindelse som gåbort förkortats och förändrat kvalitet. Märk även, att då som adverb, d. v. s. i starkt betonad ställning, heter *dɵ̜*, vilken form ljudlagsenligt uppstått av þā (← þan), under det att då som konjunktion heter *dɵ*.

d) rspr. ä i *sʒ̜ɵv*[a] pron. 'själv'.

Om ɵ i diftongen *ɵ̜ɵ* se § 81 f.

§ 118. Märk vidare *ɵ̜* i bl. a. följande ord, som sakna direkt motsvarighet i rspr.:

(jfr § 116:)

dɵ̀vlɪn adj. enformig, tråkig[2]

frɵ̀da f. skinn på mjölk o. d.[3]

frɵ̀dlɪn adj. frodig[4]

lɵp m. målkärl för säd[5]

mɵ̀la[b] v. äta kött o. d.[6]

skɵ̀ta m. stump, flik[7]

ɵ̀ra f. propr. Ore älv[8]

(jfr § 117:)

bɵd m. livstycke[9]

bɵl (Sk.) adj. duktig[10]

bɵs n. avfall av halm eller hö[11]

dɵ̀slǽgd adj. med stora, men omatade ax[12]

flɵ̀ga v. utmärka väg i skogen[13]

---

a) *sʒ̜ɵv* Sk. b) *mɵ̀la* Sk.

---

1) Sv. ljudhist. I, 2, s. 353.

2) Fvno. daufligr 'kedsommelig'; nyno. dauvleg 'kedsommelig' Aas.

3) Fvno. frauð 'fraud, froda, skum'; nyno. fraud 'skum, fraade' Aas.

4) Jfr nyno. fraudig 'frodig, saftrig' Aas.

5) Fvno. laupr 'korg, spann, eit visst smørmaal'.

6) Utan tilltugg; nyno. maula 'æde noget ublandet, æde kjød uden brød' Aas.

7) Fvno. skaut 'hyrna, snipp'.

8) Jfr fvno. aurr 'væta, vaat sand'.

9) Med kjolen förenat, smalt, rött, som hör till Orsakvinnornas nationaldräktv; sv. dial. bå Rz s. 63; Älvd. *buæð*, Moram. *bɵ̜ɽ*.

10) Sv. dial. bål, bol 'utmärkt, djärv, flink, förträfflig' Rz s. 70.

11) Sv. dial. bås, bos, boss Rz s. 71; fsv. bos (boos) i sammansättn. höbos 'höboss'; nyno. bos 'avner, smaat affald af hø eller halm' Aas.

12) Jfr nyno. dos 'kjerneløs korn' Torp.

13) Genom i träden inhuggna märken; Älvd. *flɵ̜ga*; jfr nyno. flŏga 'fraløsnet skive', flaga 'flækkes, løsne om bark' Torp.

gǫr n. var, blodvar[1]
lǫk m. vattenpuss[2]
(vidare:)
bǫrn Born (del av Orsa kyrkby)
dǫvánd myrslog vid Unån
gàdlǫ́k propr. myrslog[5]

sǫd f. köttsoppa[3]
ǫ̀rnœ v. bliva unken[4]

nìrǫ́d äng vid Dödbyn
lå̀dobǫ́r Slådåborg (fäbod).

§ 119. Kort ɵ motsvarar:

a) rspr. ö i ett fåtal ord, t. ex.

fóstn̥ räkn. den förste
rɵt adj. n. rött
sɵ̀rpa f. sörpa
ɵst s. öster;

b) rspr. a:

1) framför ll, ld ock lt, t. ex.

fɵ̀la v. falla
gɵ̀ln m. best. gallan
gɵ̀lskrážka v. gallskrika
kɵ̀la v. kalla
kɵld[a] adj. kall
mɵlt n. malt
pɵl m. pall
skɵl s. skallgång
skɵ̀ldra v. skallra
skɵ̀la m. skalle
stɵl[b] n. stall

sɵlt[c] n. salt
tɵ̀ifɵ́ld adj. tvåfaldig
tɵl m. tall
ǫɵl m. vall
ǫ̀ɵlbɵrmǻsa f. valborgsmässa;
ɵ̀ldrı adv. aldrig
ɵ̀lta v. halta
ɵ̀ltı adv. alltid
ɵ̀ltər n. altare
ɵ̀lər pron. alla;

2) framför gg, ck ock gk i några ord:

dɵg f. dagg[6]
frɵ̀ga v. fradga
lɵg f. lagg[7]

a) *kɵld* Sk. b) *stɵl* Sk. c) *sɵlt* Sk.

1) Sv. dial. går, gor, gorr m. m. Rz s. 225. Fvno. gor 'mavevelling', nyno. gor 'dynd, søle, mavevelling' Torp.

2) Sv. dial. lok 'det som läckt, runnit ut, litet vattenflöde, som uppkommer därigenom, att det läcker t. ex. genom taket eller därigenom att vatten hälles ut' Rz s. 387 f.; nedre dalm. loka 'liten sjö eller göl utan avlopp'.

3) Älvd. *suæð*; fsv. söþ.

4) Fvno. orna 'verta varm'; Moram. *ǫrn̨a;* sv. dial. orna 'bli unken' Rz s. 489.

5) Av lǫk; se ovan.

6) Fsv. dog; fvno. dǫgg.

7) Fvno. lǫgg.

* *blø̱k* adj. black
bø̀k̲a m. backe
drø̱k pret. drack
tø̀k̲a v. tacka
3) i några enstaka ord:
kø̱p s. kapp
trø̱st m. trast[1]

* *mø̀ŋka* m. manke
sø̀ŋka v. sanka, samla
tø̀ŋka m. tanke;

ọø̱rt[a] adv. vart
ọø̱t m. vante[2];

c) rspr. i uti ordet *snọ̀rópa* f. 'snöripa';
d) rspr. u i orden: *sọø̀ḷn* adj. 'svullen', *ø̀ga*[b] v. 'hugga'[3], *ø̀ṛo* n. 'huvud'[4];
e) rspr. korta å (o), där detta går tillbaka på fsv. kort o, utom där detta i målet representeras av *o* (§ 74 b) ock u (§ 92). Ex.

àḇóṛ m. aborre
blóṃstər n. blomster
bóḷstər n. bolster
bø̀ṛga v. borga, låna
bøṛt[c] adv. bort
bø̀ṣta m. borste
bóṭn̥ m. botten
fø̀ṛmœ f. (gjut)form
føṣ m. fors
kø̀ṛpráḷ m. korpral
kø̀ṣ n. kors
lø̀ṣnœ v. lossna, slita sig
mø̀ṛgon[d] m. morgon
nø̀ṣka m. »norsk», norrman
pø̀ɉka m. pojke
skrøk̲ n. skrock

skø̀ṛpa f. skorpa på ngt mjukt
skø̀ṿla f. skovel
stø̀ḷun adj. stollig
stø̀ṛknœ v. storkna, stelna
stø̀ṛmœ v. storma, väsnas
sø̀ṃnœ v. somna
sø̱p m. sopp, svamp
søṛg f. sorg
trø̀k̲la v. trockla
tøḷv[e] räkn. tolv
tø̀ṃtkáḷ m. tomte
tø̀ṛka v. torka
ʝṣøk̲ adj. tjock
ø̀lma m. holme;

f) rspr:s korta å, där detta framför ld, ŋ ock ŋk utvecklats ur gammalt a, t. ex.

àɉsóld n. hushåll
føḷd m. fåll
fø̀ḷda v. fälla

ọø̀ḷtá v. våldtaga
ø̀ḷda v. hålla

a) *ọøṛt* Sk. b) *ø̀ga* Sk. c) *bøṛt* Sk. d) *mø̀ṛgon* Sk.
e) *tøḷv* Sk.

1) Fvno. þrǫstr. 2) Fvno. vǫttr.
3) Fsv. hogga; fvno. hǫgg(v)a. 4) Fsv. hovuþ; fvno. hǫfuð.

* *bòŋstirun* adj. bångstyrig
fòŋga v. fånga
goŋg[a] m. gång
kròŋgla v. krångla
loŋg[b] adj. lång
spoŋg f. spång
stoŋg[c] f. stång
soŋg s. sång
troŋg adj. trång
toŋg f. tång
òŋga v. ånga
* *kòŋka* v. kånka
stòŋka v. stånka;

g) rspr. ö i ordet *mιorg* m. 'märg'.

Om *o* för Hansjö m. fl. måls u ock *ə* i ändelser se §§ 49, 50 ock 94.

§ 120. Kort *o* förekommer vidare i t. ex.

bròka v. träta[1]
bòldgråιs m. galt[2]
borg adj. duktig[3]
dòrga v. väsnas[4]
dòsklιn adj. som ser klen ut[5]
fòrka v. förmana[6]
fosk m. murket, självlysande trä[7]
gròka f. liten topp[8]
kogs adj. (föråldr.) som vill visa sig duktig
kop m. klump[9]
kòpun adj. klimpig
kòta lockord till grisar[10]
kǫòmnœ v. kvävas[11]
lòrvas v. falla bitar av ngt[12]
lòrvug adj. nött[13]

a) *goŋg* Sk. b) *loŋg* Sk. c) *stoŋg* Sk.

1) Sv. dial. **bråkka på** 'skrika på' Rz s. 61.

2) Jfr nyno. **bola** 'være brunstig (om sugge)', sv. dial. **bål, böl** 'brunstig (om hundyr)' Torp.

3) Sv. dial. **borger** 'stark, rask, duktig' Rz ss. 46, 47; nyno. **byrg** 'bjergelig, hjulpen, stolt' Aas.

4) Sv. dial. **dårga, dorga** 'springe med hast og bulder, slaa kraftig til'; jfr nyno. **dorg, dyrgja** 'fart, løp' Torp.

5) Nyno. **doskeleg** 'mat og dorsk' Ross.

6) Sv. dial. **forka** 'förmana' Rz s. 160; nyno. **forka** 'varsle, advare, formane' Aas.

7) I sammans. *lιsfòsk;* Älvd. *fuæsk*; sv. dial. **fósk, fösk, fausk, fäusk** Rz s. 160; fvno. **fauskr**, nyno. **fausk** 'ved, som er raadnet' Aas.

8) På gran eller tall: Älvd. *grǫka*.

9) Jfr nyno. **koppul, kopp** 'liten, rundagtig sten'; urspr. bet. 'klump' Torp.

10) Jfr *kǫot* m. gris.

11) Fvno. **kvafna**, nyno. **kvavna, kvamne**, finl. **kvamna** 'miste pusten' Torp.

12) Jfr nyno. **larva** 'være løs og slap i sammenhængen, see ud til at ville falde ifra hinanden' Ross.

13) Så att små bitar fallit av.

mòla f. en grenig kvist[1]
rǫgg f. årtull[2]
stòmblun adj. avsigkommen[3]
tòllug adj oredig[4]

nòsǫ́l äng vid Dödbyn
ǫ̀nsgård Vångsgärde (by)

tòtun adj. fjollig
ǫ̀nda v. bry sig om[5]
ǫ̀rga f. dörrhasp[6]
òka f. spåna

òmbi̯ár Hornbärga (by)
óndjən Ången (fäbod).

B. Diftonger.

§ 121. Av diftonger har jag redan i annat sammanhang behandlat de stigande med *i̯* ock *o̯* som första beståndsdel bildade (se §§ 67 ff. ock 80 ff.). Nu återstå alltså blott de fallande diftongerna, av vilka målet har två mera allmänt förekommande: *ai̯* ock *æi̯*.

Som de båda diftongerna *ai̯* ock *æi̯* ha samma ursprung ock den enda olikheten i deras funktion består däri, att *æi̯* uppträder i stället för *ai̯* i närheten av nasal (jfr *a*, *a* ock *æ* § 15), så behandlar jag dem för översiktlighetens skull tillsammans.

ai̯ ock *æi̯*.

§ 122. Det a, som ingår i den första av dessa diftonger, är något mera slutet än målets vanliga korta a-ljud (*a*), varför jag valt tecknet *a*. Till kvantiteten är a-ljudet i dessa diftonger något längre än det korta a i andra ställningar. I Skattungbyn ock Åbärga är det närmast halvlångt.

§ 123. *ai̯* (*æi̯*) motsvarar:

[1]) Att röra i gröten med; se Bugge i Nor. Dalm. II, s. 122, anm. 4.

[2]) Nyno. rong 'knæ l. spant i bunden af en baad' Aas.

[3]) Sv. dial. stomlu(tt) 'ovig, stapplande'; jfr sv. dial. stommel 'en råd- ock redlös människa' Rz s. 674.

[4]) Jfr sv. dial. tösla 'tala otydligt' Rz s. 776.

[5]) Sv. dial. vanda 'bry sig om, vårda sig om, lyda' Rz s. 791; fsv. vanda.

[6]) På dörr, som stänges med hänglås.

a) rspr:s långa i, när detta går tillbaka på äldre långt i, t. ex.

àida n. ide
ais n. is
ais v. idas
bàida v. bida, vänta
bàita v. bita
dàitşa n. dike
dràiva v. driva
flàisa f. flisa, stor ull-tapp
grais m. gris
klàiva v. kliva
koàiga f. kviga
làida v. lida
laik n. lik
làiku adv. lika
laiv n. liv
ràida v. rida
raik adj. rik
rais n. ris, skog
ràiva v. riva
sàida f. sida
saik m. sik
skaid f. skida
skàidbéţşən propr. Skid-bäcken
soàida v. svida
spaik m. spik
staig m. stig
stàiga v. stiga
ƛlaik pron. slik, sådan
tàia v. tiga
tràivas v. trivas
oàiga v. viga
oaik f. vik
oàika v. vika
oàila v. vila
oàiƛln adj. »vislig», stormodig
* *gnὼida* v. gnida
lœin n. lin
pὼinœ v. pina
pὼinun adj. besvärlig, elak
skὼinœ v. skina
smὼida v. smida
soœin n. svin
tὼinœ v. tina
oὼinœ v. vina, surra;

Framför vokal ock i slutljud har i icke diftongerats, t. ex. *bi* n. 'bi', *nìa* 'nio', *tìa* 'tio'. Märk även *kni* n. 'knä' ock *tri* 'tre'[1]. Diftongeringen i *trai* n. 'träd' kan möjligen förklaras genom antagande av en äldre form *traid. Jfr Moramålets *træid*, *troyd*. Fem.-formerna *mœi* 'min', *dœi* 'din' ock *sœi* 'sin' utgå från *mīn o. s. v.[2]

b) rspr:s korta i

1) framför m i *gròimœ* f. 'grimma', *lœim* n. 'lim', *tὼima* m. 'timme';

---

[1]) Älvd. har i det sista ordet diftongering: *trair*, beroende på det bevarade slut-r.

[2]) Fsv. mīn.

2) framför annan konsonant i några få ord, t. ex.

kàipa v. kippa (efter andan) — *raiꝉ* s. rissel
lœ̀iniŋg f. linning — *ràiꝉla* v. rissla;

3) i böjda l. avledda former av ord med ī i stammen, t. ex.

bais pres. bits — *oaid* s. vidd
strait adj. n. stritt (korn); — *oait* adj. n. vitt

4) i de fem. poss. pronomina: *dœi* 'din', *mœi* 'min', *sœi* 'sin';

c) rspr. e l. ä i några ord, där målets *ai* går tillbaka på gammalt ī:

àikoón m. ekorre[1] — *nœ̀ika* v. neka[4]
blœ̀imœ f. blemma, vattenblåsa[2] — *ràita* v. räta, resa upp[6]
gœ̀inum prep. genom[3] — *sàia* v. säga[7].
oàita n. vete[5]

Märk vidare *ai* i *rœ̀inœ* v. 'rägna'[8], *sail* m. 'sedel'[9], *snœ̀ilas* v. 'snegla' ock *spàil(a)* m. 'spegel', *ràiska* f. 'riskvist'[10], *tràia* f. 'tröja'[11].

§ 124. *ai* motsvarar vidare rspr:s långa u när detta utgår från äldre ū, t. ex.

aid f. hud — *làita* v. luta
ais n. hus — *sàiga* v. suga
ait adv. ut — *sàipa* v. supa
àita prep. utan — *skàiláis* n. »skulhus», avträde
aiv m. uv — *skair* m. skur[13]
bàila f. bula — *skàira* v. skura
braid f. brud — *stràipa* m. strupe
glàipa v. glupa — *taiv* f. tuva
klait m. klut, odugligperson[12] — * *dœin* n. dun
lais m. lus — *knœit* m. knut
làisa v. göra ren från löss — *mœis* f. mus, råtta.

Märk *fràisa* v. 'frusta'.

---

1) Jfr fsv. īkurni.
2) Tamm, Et. ordb. s. 42.
3) Fsv. ginum.
4) Till detta ord måste en grundform *nīka ansättas, som står i avljudsförh. till neka på samma sätt som īkorne : ēkorne.
5) Fsv. hwite.
6) Av *rītta; se Noreen, Aschw. Gr. § 83: 2 a.
7) Fsv. sīghia → *sīa.
8) Älvd. *raigna*; nyno. rigna.
9) Älvd. *sàiel*.
10) Häls. riska Wennberg.
11) Rättv. traja Säve.
12) Älvd. *klaut*.
13) Därav *skàirát* m. »skurhatt», paraply.

Märk följande ord med diftong, som i rspr. motsvaras av en annan vokal än u, men som i målet går tillbaka på ū:

knœ̜ɪ̯l m. knöl, böld[1] — *rœ̀ɪ̯nœ*[a] rönn[3]

krœ̀ɪ̯na f. krona, brosk[2] — *skàɪ̯pa* f. skopa[4].

§ 125. *aɪ̯* motsvarar rspr:s långa **y** utom i de fall, som äro behandlade i § 55. Ex.

àɪ̯sa v. hysa — *stràɪ̯pa* v. strypa

àɪ̯ta f. yta — * *brœ̜ɪ̯na* n. bryne[5]

àɪ̯vas v. yvas — *fnœ̜̀ɪ̯sa* v. fnysa

sàɪ̯ra f. syra — *knœ̜̀ɪ̯ta* v. knyta

spàɪ̯a v. spy — *snœ̜̀ɪ̯ta* v. snyta.

Märk *aɪ̯* för rspr:s korta **y** i *àɪ̯tər-* 'ytter-'[6] samt *aɪ̯tst* 'ytterst'.

§ 126. *aɪ̯* förekommer i några enstaviga supinformer:

daɪ̯ dött — *λlaɪ̯* slagit

draɪ̯ dragit — *taɪ̯* tagit.

§ 127. *aɪ̯* märkes slutligen i bl. a. följande ord: (jfr § 123 a, b:)

àɪ̯ka v. fika efter[7] — *dràɪ̯ta* v. göra sitt tarv[9]

àɪ̯ka f. sniken person[7] — *gœ̀ɪ̯ma* m. bakugnsöppningen[10]

àɪ̯pas v. stå häpen ock undrande[8] — *glœ̀ɪ̯mun* adj. solkig[11]

a) *rœ̀ygnœ* Åb.

1) Älvd. *knąu̯l*. 2) Fsv. **krūna**.
3) Älvd. *rą̀u̯gęn*. 4) Rättv. **skupa** Säve.
5) Därav *brœ̜̀ɪ̯nbɪ̯ár* 'berg i vilket brynsten brytes'.
6) T. ex. *àɪ̯tərmẹ́d* 'yttermede'.
7) Jfr da. **hige** v. 'trakte efter', nyno. **hika**, sv. dial. **higa** 'attraa heftig' Torp.
8) Gå ock skämma ut folk; jfr sv. dial. **hipa** 'gape av forundring', rspr. **häpen**, nyno. **hipa** 'stunde, vente med længsel, maabe, staa ørkesløs stundende' Aas., Torp.
9) Fvno. **dríta**.
10) Fvno. **gima** 'aapning'; sv. dial. **gima**, **gimman** 'öppning till en bakugn' Rz s. 192.
11) Varken klar eller mulen (om himmel); jfr rspr. **glåmig**, sv. dial. **glåmug** 'gulblek' Rz s. 201, nyno. **glimen** 'blændende, især om det skjærende, diffuse lys fra en tyndskyet himmel' Ross. Se vidare Tamm, Etym. ordb. s. 223.

grœᵹmun adj. randig i huvudet[1]
koàᵹsa f. värkande bulnad[2]
koaᵹl f. erosionsfåra[3]
lœᵹma m. kvast[4]
ꝉlàᵹsjsın adj. begiven[5]
tàᵹsa f. tibast[6]

(jfr § 124:)
faᵹt m. fogde[7]
gràᵹva i uttr. lıg-o-gràᵹvu 'ligga framstupa'[8]
kàᵹvrigadn adj. puckelryggig[9]
mœᵹtun adj. missbelåten[10]
saᵹl n. sovel[11]
tàᵹta f. korg[12]

(jfr § 125:)
àᵹla v. tjuta[13]
kàᵹta v. springa[14]
mœᵹa f. harkrank[15]
mœᵹlas v. mögla[16]
nœᵹda m. stockeld[17]
skràᵹta v. snarka[18]
kàᵹmœn m. namne[19]
koàᵹla f. kotte[20]

---

1) Om getter; sv. dial. **grimig** 'brokig i huvudet om boskap, som har vita ränder i huvudet' Rz. s. 212.

2) Sv. dial. **kvesa, kvisa** 'liten blemma', finl. **kviså** Rz. s. 370.

3) Som ett vattendrag gör, ock där vattnet sedan blir stående utan till- eller avlopp; fvno. **kvisl** 'gren'; Våmh. **kwaisl** 'gren eller arm av en älv, som åter faller ut i älven' Rz s. 373.

4) Fvno. **líme**; sv. dial. **lime** Rz s. 404.

5) Jfr fsv. **slisker** 'snål'; sv. dial. **slisken** Rz s. 626.

6) Jfr Vdal. **tisbast** Rz s. 737.

7) (Krono)fogde, gruvfogde; nyno. **fūt** 'foged' Aas.

8) Sv. dial. **gruva** 'framstupa' Rz s. 216 f.

9) Jfr sv. dial. **kuv** 'övre delen av ryggen'; **kuvryggad** Rz. s. 368.

10) Sydsv. ock nyno. dial. **mutten** 'småond, stött, surmulen' Rz. s. 449, Torp; da. ock no. rspr. **mut**.

11) Fsv. **sūghl**; Vg. *sugəl* bif. *sul* Sandstr. **o** ock **u** s. 37; Våmh. *saul*.

12) Jfr Ålvd. *løvtaut* 'lövkorg'.

13) Gråta häftigt; fvno. **ýla** 'tjuta, gråta'; Ålvd. *oyla*.

14) Kan i Orsam. gå tillbaka på såväl ett **kuta** (vanl. i mell. Dal.) som ett ***kyta**, varifrån Ålvdals- ock Moraformerna av detta ord utgå: *koyta*.

15) Fvno. **mý** 'mygg'; sv. dial. **mȳa** Rz s. 449.

16) Fsv. **myghla**; nyno. **mygla** 'mugne' Aas.

17) Se Bugges anm. hos Nor. Dalm. II, s. 134.

18) Ålvd. *skroyta*; nyno. **skryta** 'pruste' Ross.

19) Jfr fi. **kaima**, gen. -**an**.

20) Ålvd. *kuegla*; Rättv. **kvigla** Säve.

àʒsándʝ propr. äng vid Död-byn[1]

àʒtərẹs propr. (binamn på fäboden) Tallhed[2]

dàʒvǫ̇l propr. äng i Åbärga[3]

skàʒdbéʝʂən propr. Skidbäcken.

C. Nasoorala vokaler.

§ 128. I Hansjö ock övriga Orsabyar (utom Skattungbyn, se nedan) är a den enda vokal, som kan nasaleras. Därvid bör märkas, att både det långa (*a̱*) ock det korta (*a*) a-ljudet är mottagligt för nasalering. Då dessa ljud träffas av nasalering, övergå de ofta till *ɑ*. Enligt mina iakttagelser finnas nasalerade vokaler över målets hela område, även i Holen, där enligt Noreen[4] inga vokaler skulle kunna nasaleras. Nasaliteten är jämförelsevis svag, dock starkare i Skattungbyn, där jag i starktonigt slutljud, t. ex. *ɑn-dą́* 'den där', har hört en så stark nasalering, att den kan jämföras med franskans.

§ 129. Nasalering av a förekommer blott i följande fall: a) efter bevarad nasal, t. ex.

mą̱gd f. kvinnoförkläde[5]
mą́gər adj. mager
mą̱ʒ pron. f. min
mą̱k m. mask
mą̀rgɪta propr. Margareta
ną̀ʒda m. stockeld
smą̱l adj. smal
sną̱r adj. snar, snabb
sną̀ra f. snara
* *bʒànɑ* ack. pl. björnar(na)
sàknɑ v. sakna;

b) före bevarad nasal, t. ex.

ą̱ns propr. Hans
ą̱n pron. han.
fą̀mbla v. famla
grą̱n f. gran
ʒą̱mt adv. jämt
ką̱mb m. kam
lą̱m adj. lam
lą̀mbər m. lam
lą̱n f. gångjärn
sǫą̱n f. svan
tą̱m adj. tam.

§ 130. I Skattungbyn kunna alla vokaler nasaleras, ock nasalering är icke inskränkt till närheten av nasal utan före-

---

1) Av *aʒs* 'hus' ock *àndʝa* 'äng'. 2) Jfr *aʒtər* i sammans. 'ytter-'.
3) Av *dàʒva* 'duva' ock *ǫl* 'kulle'.
4) Vårt spr. I, s. 535.
5) Som hör till nationaldräkten.

kommer även framför i urgermansk, urnordisk eller senare tid bortfallna nasaler samt i vissa andra fall[1].

Följande ex. på blott i Skattungbyn förekommande nasalering må anföras:

mẹr komp. mer
mẹ̀ta[2] v. möta
nịa[3] räkn. nio
mọg m. måg
mọ̀la v. måla
nọt f. natt
mịọk f. mjölk
rẹn adj. ren
stẹn m. sten

* *bọs* n. bås
ẹs adj. hes
fọ v. få

gọt f. dörrfals
ìsọ n. pl. nom. ock ack. de här
ịẹ obest. art. f. en
kọl m. kål
lọs n. lås
ọ pron. hon
sẹ adv. sedan
sịọ v. se
stọl n. stål
tọ́ɫḷ[3] m. tätel
ʄịri f. best. kon
ạ̀sumɘn adj. ensam.

Anm. Omedelbart före eller efter bibehållen nasal förekommer vanligen icke nasalering av vokal utom a, eller ock är nasaleringen så svag, att den icke tydligt uppfattas. På denna punkt skiljer sig Skattungmålet från Älvdalsmålet, som i detta fall nasalerar vokalen.

D. Konsonanter.[1]

§ 131. Orsamålet har följande konsonanter: *b*, *d*, *ɖ*, *f*, *g*, *j*, *k*, *l*, *ɫ*, *m*, *n*, *ŋ*, *p*, *r*, *s*, *ʂ*, *ɫ*, *ʂ*, *t*, *ʄ* ock *v*.

b

§ 132. *b* motsvarar regelb. rspr. b. Ex.

bạ̀gər m. bagare
bẹ̀nœ v. bena

bị v. bliva
bịọ̀da v. bjuda

[1]) Frågan om nasaleringen i dalmålet har behandlats av Noreen Ark. f. nord. fil. 3. Levander har i en otryckt uppsats på nordiska seminariet i Uppsala upptagit denna fråga till förnyad behandling ock därvid kommit till delvis andra resultat än Noreen.

[2]) Även utan nasalering.

[3]) Även i Kallm. spår av nasalering av *o* i detta ord hos en gammal gumma.

blùnda v. blunda
bǫ v. bo
bràda n. bräde
bu n. bo
bòska m. buske
* *dúbəl* adj. dubbel
klùba f. klubba
trùbun adj. trubbig, trög
* *neb* m. näbb.

§ 133. *b* motsvarar sv. dial. v i *brànska* m. 'vrensk (hingst)'. Om behandlingen av v framför r i andra ord se § 222 a.

§ 134. *b* förekommer utan motsvarighet i rspr. i förbindelsen *mb*, som representerar rspr. m, då detta går tillbaka på äldre mb, eller då b inskjutits mellan m ock l eller r. Ex.

òmbra v. hamra[1]
àrmblın adj. harmlig
dømb m. (vatten)damm[2]
dòmba v. damma[3]
drúmbəl m. drummel
drùmblun adj. drumlig, tankspridd
fòmbla v. famla
fòmblun adj. fumlig
gòmblər adj. pl. gamla
grùmbla v. grumla
ìmblər m. pl. himlar[4]
kǫmb m. kam[5]
kèmba v. kamma[6]
kràkłlòmbra f. kråkslamra
lòmbər m. lamm
nùmbra f. nummer
námbər adv. komp. närmre[7]
ròmbla v. ramla[8]
skòmblun adj. skamlig[9]
skròmbla v. skramla
tímbər n. timmer[10]
trùmba f. trumma[11].
ǫómb f. våm[12].

Märk även: *sǫìmbla* v. 'bli yr i huvudet'[13], *stìmba* f. 'dimma, imma'[14], *tśìmba* v. 'klämta'[15].

d.

§ 135. *d* skiljer sig till sin bildning ock sin akustiska effekt något från rspr:s vanliga d. Det bildas, efter vad jag

---

1) Fsv. hambra.
2) Fsv. damb n. 'ånga'.
3) Fsv. damba v. 'ånga'.
4) Fsv. himblar.
5) Fsv. kamber.
6) Fsv. kämba.
7) Fsv. nämber.
8) Fsv. rambla.
9) Jfr fsv. skambleghit.
10) Fsv. timber
11) Fsv. trumba.
12) Fsv. vamb 'buk, mage'.
13) Sv. dial. svimmla Rz 565; jfr da. svimmel adj. 'yr i huvudet'.
14) Jfr Häls. stimma v. 'ånga' Wennberg.
15) Sv. dial. kimma; da. kime.

trott mig finna, i alla ställningar med tungspetsen mot tandköttet eller tänderna eller stundom rent interdentalt. Även när det bildas interdentalt, är det en explosiva, varigenom det betydligt skiljer sig från Älvd:s rent eller väsentligen frikativa *ð*[1]. Det förekommer både som långt ock kort.

§ 136. *d* motsvarar regelb. rspr. **d**, t. ex.

dag m. dag
dar adv. där
dànda pron. m. den där
dır adj. dyr
dròpa v. drypa
du pron. du
dum adj. dum
* *àda* pret. hade
blòdo v. bloda
brèdas v. breda sig
bùrda f. börda
fìlda pret. fyllde
gnòda pret. gnodde
koàda f. kåda
lédər n. läder
mòladn̥ pret. part. målad
sàɪda f. sida
smìrda pret. smorde
stèda s. städ
stìda pret. stödde
tròda pret. trodde

* *bad* pret. bad
bləd[a] m. blod
bord n. bord
braɪd f. brud
bud f. handelsbod, fäbod
brad f. brädd
bəd n. bud
gard m. gård
god adj. god
gud m. gud
ɪord f. jord
kud m. kudde
lɪd m. led
lòmård adj. lomhörd
negd adj. nöjd
rəd adj. röd
ard adj. hård
* *bùrad* pret. borrade
dùgda pret. dugde
flamtəd pret. flämtade.
flìnad pret. flinade

§ 137. *d* kvarstår i de gamla förbindelserna **nd** ock **ld**, motsvarande rspr. **nd** (i talspråk ofta **nn**) ock **ll**, samt förekommer som inskott mellan **n** ock **l** eller **r**, t. ex.

ɶnd f. hand
ɶ̀ndlɪt n. »anlete», kind[2]
blɪnd adj. blind
brɶnd m. brand
brèndoɪn n. brännvin

grɪnd f. grind
sɶnd m. sand
strɶnd f. strand
oɪnd m. vind
oənd adj. ond

[a]) *blə* Sk.

[1]) Se Nor. V. språk I, s. 418. [2]) Fsv. andlite.

* *bıld* m. plogbill[1]
dàldra v. dallra
gjìldra v. gillra[2]
ald adv. o. konj. häller, än
gàlda v. gälla, kastrera[3]
kàlda f. källa[4]
koald m. kväll[5]
kold adj. kall[6]
muld f. mull[7]
sıld f. sill[8]
skùlda pret. skulle[9]
skàldra v. skålla[10]
spıald n. spjäll[11]
stşìlda v. skylla[12]
sald n. såll[13]
sålda v. sålla[14]
tşàldər m. källare
uld n. hull[15]
oìlda pret. ville[16]
òlda v. hålla[17].

Märk vidare *nd* i *nòsénd* adv. 'någonsin' samt *ld* i orden
dàmılda gårdsnamn
sàmılda gårdsnamn
sìndər adj. södra[19]
skoáldər n. starkt strömdrag
spíldər n. takspån
oíldər adj. bra, bättre[18].

§ 138. *rd* motsvarar
a) rspr. l i *stard* adj. 'stel'[20];
b) rspr. rr i *nord* adv. 'norr';
c) rspr. nn i *brıd* pres. sg. 'brinner'[21].

§ 139. *d* står slutljudande i supinum av värb efter I svaga konj., motsvarande rspr. t, t. ex.
kòkad sup. kokat
mòlad sup. målat
lùvod sup. lovat
tàlod sup. talat.

Anm. Skattungbyn saknar i denna form *d*, t. ex. *kòka*, *kàsta*, *mòla*, *glòmo* sup. 'språkat'. I Kallmora förekomma av långstaviga både former med ock utan *d*, t. ex. *mòla(d)*, i Maggås äro formerna utan *d* vanligast, t. ex. *mòla*, sällan *mòlad*. I kortstaviga är *d* bibehållet i dessa båda byar, t. ex. *lùvod* Km., *lùvod*, *tòlod* Mg.

§ 140. *d* förekommer utan motsvarighet i rspr. i:

---

1) Fsv. bilder.
2) Fsv. gildra.
3) Fsv. gälda.
4) Fsv. kälda.
5) Fsv. qväld(er).
6) Fsv. kalder.
7) Fsv. muld.
8) Fsv. sild.
9) Fsv. skulde.
10) Fsv. skalda.
11) Fsv. spiäld.
12) Fsv. skylda.
13) Fsv. sald.
14) Fsv. sälda.
15) Fsv. huld.
16) Fsv. vilde.
17) Fsv. halda.
18) Fsv. syndre.
19) Fsv. vilder 'god, nyttig, lätt'.
20) Fsv. stirdher.
21) Jfr isl. breþr 'brinner'.

àfård f. affär — *rad* n. rågång
brad-ó v. brås på — *rad-ó* v. rå på
i-fiórd i fjor — *streŋd* adj. sträng.

§ 141. *d* saknas i en hel del ord, som ha d i rspr.:
a) framför *g* i ordet *fròga* v. 'fradga';
b) framför *i*, t. ex. *mija* f. 'midja', *smija* f. 'smedja', *oja* f. 'vidja';
c) framför *l*, t. ex. *òla* v. 'odla', *sal* m. 'sadel';
d) framför *s*, t. ex.

flèrumstás adv. flerstädes — *gos* n. gods
ta-frís till freds — *làsin* adj. ledsen;

e) i slutljud, t. ex.

bla n. blad — *umstá* adv. åstad
bo konj. både — *oi* prep. vid
bre n. bröd — *òvo* n. huvud;
spa n. spad

Märk vidare *fla* s. 'boskap'[1]; *d* saknas även i *àto* räkn. 'aderton'.

f) i sammans. ord, där d i rspr. står såsom sista ljud i första sammansättningsledet, t. ex.

ànsfsifäl m. eg. handskinnfäll[2] — *blòígla* f. blodigel[4]
ànstrázpan m. best. luftstrupen[3] — *gòtróin* adj. godtrogen[5]
smìstéd s. smidstäd[6].

§ 142. d kan i närheten av perspirerad konsonant liksom i rspr. övergå till *ď*, t. ex. *fràďsár* n. 'sår, som uppstått genom kylskada', *sfsèďknàiv* m. 'skedkniv'[7].

d ock *j*.

§ 143. *d* ock *j* förekomma blott som beståndsdelar av affrikatan *dj*. Stundom är denna något längre framåt bildad, i vilket fall *dz* möjligen kan användas. Jag har icke funnit väx-

[1]) Älvd. *flað*.
[2]) Liten fäll, som kvinnorna förr lindade om händerna, då de gingo till kyrkan.
[3]) Eg. andstrupen.
[4]) Men *blod* 'blod'.
[5]) Men *god* 'god'.
[6]) Men *smid* 'smed'.
[7]) Kniv med krökt blad, som användes vid träskedstillvärkning.

lingen mellan *dj* ock *dz* lokalt begränsad till vissa bymål[1], ock jag använder överallt *dj*. I stället för *dj* (*dz*) förekommer stundom en ljudförbindelse, som starkt närmar sig *dz*, men som dock är bildad »med större eller mindre dragning åt alveolart läge» (Noreen[2]). Ej häller denna företeelse har jag funnit lokalt begränsad[3], utan spridd över hela området.

§ 144. *dj* förekommer i följande ord, motsvarande det i rspr. med dj tecknade j-ljudet:

djarv adj. djärv — *djor* n. djur
djop adj. djup — *djåvul* m. djävul.

Anm. *dj* i *djarg* m. 'spindel' torde gå tillbaka på dv, som övergått till dj.

§ 145 *dj* motsvarar vidare det j i rspr., som går tillbaka på:

a) fsv. g(j), när detta stod framför fsv. e, ĭ, y̆, ä (som ej uppstått genom regressivt i-omljud av a) samt ö ← samno. ö, t. ex.

ondjeläun adj. angelägen — *djäka* v. driva gäck med
dja v. giva — *djäta* v. gitta
djal adj. gäll — *djifta* v. gifta
djona adv. gärna — *djik* pret. gick
djäspa v. gäspa — *djikt* s. gikt
djeda v. göda — *djíldər* n. giller
djemensom adj. gemensam — *djisél* m. gesäll
djen adj. gen — *djisa* v. gissa
djero v. göra[4] — *djisna* v. gistna
djet f. get — *djitşa* f. gyttja
djetigg m. geting — *fardjila* v. förgylla;

Märk vidare:

djela v. vyssja[5] — *djilta* f. sugga[6]
djetun adj. svår, besvärlig — *djäto* v. omnämna[7]
djil m. lugnvatten (i ström)

---

1) Jfr dock Nor. Dalm. II, s. 6.
2) V. språk I, s. 425.
3) Jfr dock Nor., V. språk I, s. 425.
4) Därav *djerun* adj. 'arbetsam'.
5) Fvno. gøla 'freista aa gjera nøgi'.
6) Fvno. gylta, gyltr.
7) Fvno. geta 'nemna, tala um'.

b) fsv. gj framför hård vokal: *ḏȷàrda*[a] pret. 'gjorde', *ḏȷùta* v. 'gjuta'. Märk *bùğḏȷárd* f. 'bukgjord'.

§ 146. *ḏȷ* motsvarar vidare rspr. gg:

a) där detta har utvecklats ur fsv. -ggi-, t. ex.

bìḏȷa v. bygga[1]
brìḏȷa f. brygga[2]
àḏȷa f. hägg[3]
gnàḏȷa v. gnägga[4]
làḏȷa v. lägga[5]
lìḏȷa v. ligga[6]
ʌlàḏȷa f. slägga[7]
stʂìḏȷa v. skygga[8]
tìḏȷa v. tigga[9]
tìḏȷər[b] m. tiggare;

b) i vissa böjda former av subst., som i obest. nom. sg. ändas på gg, t. ex.

ríḏȷən best. nom. ock ack. sg. av *rıg* m. rygg
rìḏȷæm best. dat. sg.
dràḏȷən propr. Draggen (sjö)[10]
ǫáḏȷæ best. nom. ock ack. sg. av *ǫæg* f. vägg
ǫáḏȷən » dat. sg.
àḏȷæ best. dat. sg. av *æg* n. ägg
áḏȷe » nom. ock ack. plur;

c) i supinformen *àḏȷı* 'huggit'.

Märk *nùḏȷı* sup. 'stångat'.

§ 147. *ḏȷ* förekommer slutligen i förbindelsen *nḏȷ*, motsvarande rspr. äng-ljud, i följande fall:

a) där detta har utvecklats ur fsv. -ngi-, t. ex.

dàn̲ḏȷa v. dänga[11]
dìn̲ḏȷa f. dynga[12]
àn̲ḏȷa v. hänga[13]
àn̲ḏȷa n. äng(e)[14]
làn̲ḏȷa adv. länge[15]
rìn̲ḏȷa v. ringa[16]
spràn̲ḏȷa v. spränga[17]
stàn̲ḏȷa v. stänga[18];

a) *gàrda* Sk. b) Även *tìḏẑər*.

1) Fsv. byggia. 2) Fsv. bryggia.
3) Jfr fsv. häggia barker 'häggbark'.
4) Fsv. gnäggia. 5) Fsv. läggia.
6) Fsv. liggia. 7) Fsv. släggia.
8) Fsv. skyggia. 9) Fsv. þiggia.
10) Dat. *drāgæm*, ack. *drāgæn*.
11) Fsv. dängia. 12) Fsv. dyngia.
13) Fsv. hängia.
14) Jfr fsv. ängia byte 'ängsbyte'.
15) Fsv. lengie. 16) Fsv. ringia.
17) Fsv. sprängia. 18) Fsv. stängia.

b) i vissa böjda former av subst., som i obest. nom. sg. ändas *-ŋg*, t. ex.

ǫéŋdjən best. nom. ock ack. sg. av *ǫaŋg* m. vinge
ǫèŋdjam best. dat. sg.
séŋdja best. nom. ock ack. sg. av *saŋg* f. säng
séŋdjən best. dat. sg.
Märk även *ìŋdjən* pron. 'ingen'.

c) samt i supinformen av några starka värb, t. ex.

fàŋdjı fått
gàŋdjı gått
stùŋdjı stungit
sùŋdjı ljudit
ƛùŋdjı slängt.

§ 148. *dj* kan framför konsonant övergå till svagt muljerat *dz* eller framför tonlös konsonant till *ds*, t. ex. *ìŋdzbǫr* propr. Ingeborg, *tìdzrər* plur. av *tìdjər* 'tiggare', *tìdskàl* m. '(eg. tiggkarl) tiggare'.

f.

§ 149. *f* motsvarar regelb. rspr. **f**, t. ex.

fısk m. fisk
flụga f. fluga
fnœtra v. fnittra
frìa v. fria
* *aft* sup. haft
èfta v. »häfta», uppehålla
gáfəl m. gaffel
kǫaft adj. n. kvavt
stıft adj. n. styft
* *straf* n. straff.

Anm. Den labiodentala frikativan i sådana former som *kǫaft* ock *stıft* uttalas rent perspirerat, eller ock inträder *f* som ett övergångsljud mellan *v* ock det följande perspirerade ljudet.

§ 150. *f* motsvarar rspr. **k** i *lùfta* v. 'lukta', *sìfta* n. 'sikte'.

§ 151. *f* motsvarar rspr. **p**:

a) framför *t*, t. ex.

àftéʈʂ n. apotek
begrìfta pret. begrep
djǫft adj. n. djupt
kàftén m. kapten
klìfta pret. klippte
knœft adv. knappt
skarft adj. n. skarpt
sǫ̀fta pret. sopade
ƛèfta pret. släppte
ƛaft sup. släpat
ʈʂèfta pret. köpte;

b) i orden *flùka* v. 'plocka'[1], *nèfsa* v. 'näfsa'[2].

§ 152. Rspr. **f** saknas i *àtər* prep. 'efter', *làrta* n. 'lärft'.

g.

§ 153. *g* motsvarar regelb. rspr. **g**, där detta icke i målet representeras av *ɩ*. Jag skiljer i beteckningen icke på främre ock bakre **g**, vilkas växling regelb. motsvarar rspr:s. Ex.

gard m. gård
gav pret. gav
glœns m. glans
grav f. grav
* *brùga* v. brygga
ègər adj. pl. höga
flòga v. flyga
gnǟgo v. gnaga
sìgla v. segla
ọàga f. vagga
ògа n. öga
* *dag* m. dag
døg f. dagg
æg n. ägg
rug m. råg
skog m. skog
ọæg f. vägg.

§ 154. *g* motsvarar rspr:s med **g** tecknade j-ljud i sådana ord, där **g** står framför äldre **ī**, **ä**, som uppkommit genom regressivt i-omljud på **a**, ock ur äldre **au** eller **øy** uppkommet **ö**. Ex.

gœ̀ɩnum prep. genom[3]
gèda f. gädda[4]
gèlda v. gälla, kastrera[5]
gàmœ v. gömma[6]
gàpnœ f. göpen[7]
gard f. kvinnas handarbete[8]
gav adj. gäv[9]
gøk m. gök[10].

Märk även orden:

gèla v. råma starkt[11]
gàrda op. v. vara mångård
gàrmœ v. bråka lin[12]
gàta v. vakta kreatur[13]

[1]) Nyno. **flokka** 'samle' Aas.
[2]) Nyno. **nefsa** 'snerte, refse, straffe' Aas.
[3]) Fsv. **ginom**.
[4]) Fsv. **gædda**; jfr rspr. **gadd**.
[5]) Fsv. **gælda**; jfr rspr. **gall** 'ofruktbar'.
[6]) Fvno. **geyma**.
[7]) 'Håligheten inom den krökta handen eller inom de sammanlagda båda händerna'; fsv. **göpn**; fvno. **gaupn**.
[8]) Fsv. **gærþ** 'görande, gärning'; se Tamm, Etym. ordb. s. 263.
[9]) Fsv. **gæver**.
[10]) Fvno. **gaukr**.
[11]) Fvno. **gøyla**, **gaula**.
[12]) Jfr. nyno. **garm** 'linklemme' Torp.
[13]) Fvno. **gǽta**; jfr. nyno. **gaat**, nisl. **gát** 'opmerksomhet' Torp.

§ 155. *g* kvarstår i de gamla förbindelserna *lg*, *ŋg* ock *rg*, motsvarande rspr. **lj**, **g** ock **rj**, t. ex.

ælg m. älg	*uŋ(g)* adj. ung
* *fɵŋ(g)a* v. fånga	* *arg* adj. arg
lɵŋ(g) adj. lång	*farg* m. färg
sɪüŋ(g)a v. sjunga	*ɪàrga* f. ärg
stɵŋ(g) f. stång	*kɵrg* m. korg
tuŋ(g) adj. tung	*ǫarg* m. varg.

Märk *g* även, där **l**, såsom vanligen sker, har fallit i förbindelsen **lg**, t. ex.

fìgda pret. följde	*sǫ̀ego* v. svälja
ɪagd f. helg	*tag* m. talg.

Anm. 1. *g* saknas i *bɪar* n. 'bärg'.

Anm. 2. *g* i *gg* bortfaller ofta.

§ 156. *g* motsvarar i förbindelsen *gd* rspr. **j**, t. ex.

egd f. höjd	*negd* adj nöjd
lègda pret. lejde	*plɵ̀gda* pret. plöjde.

§ 157. *g* står vidare för

a) rspr. **d** i *bìtɪga* adv. bittida;

b) rspr. **ck** i *rùga* v. 'rucka';

c) rspr. **v** i *àgra* m. 'havre', *stàga* f. 'stäva'.

§ 157. *g* märkes vidare i orden:

brɪgd part. brydd	*lɵ̀gərdág* m. lördag
frìgda pret. friade	*stràgda* pret. strödde.

§ 158. **g** saknas:

a) alltid i nom. ock ack. sg. neutr. av adj. på *-ɪn* ock -u*n* samt ofta i nom. sg. m. ock f., som dock stundom jämte *-ɪn* ock -u*n* även kunna ha ändelsen *-ɪg*, resp. -u*g*, t. ex.

rǫ̀lɪt nom. ock ack. sg. n. 'roligt'
nìtut » » » » » 'nyttigt'
rǫ̀lɪn l. *rǫ̀lɪg* nom. sg. m. ock f. 'rolig'
nìtun » *nìtug* » » » » » 'nyttig';

Anm. 1. Även ursprungl. pass. participer kunna utbyta ändelsen *-ɪn* mot *-ɪg*, t. ex. *àstλlìtɪg* 'utsliten'.

Anm. 2. I andra än ovannämnda former inträder alltid *g*, t. ex. *rǫ̀lɪgum*, *nìtugum* dat. sg. m., *rǫ̀lɪga*, *nìtuga* ack. sg. f., *rǫ̀lɪgər*, *nìtugər* nom. pl. m. ock f. Märk *g* även i dessa former av sådana ord som *làsɪn*, t. ex. *làsɪgər* 'ledsna', *tǫùŋdȷɪn* : *tǫùŋdȷɪgər* 'tvungna', *ąsumɪn* (Sk.) : *ąsmɪger* 'ensamma'.

b) i pronominalformerna *mi* 'mig', *di* 'dig', *si* 'sig', *non* 'någon', *nød* 'något';

c) i slutljud i följande starka preteritiformer:

do dog	*ɫlo* slog
dro drog	*to* tog;
lo log	

Märk även, att inf. ock pres. av **draga** ock **taga** i målet liksom i rikssvenskt talspråk sakna **g**:

inf. *dra*; pres. sg. *drar*, plur. 1. *drœm*, 2. *drà(e)*, 3. *dra*
» *ta*; » » *tar*, » 1. *tœm*, 2. *tà(e)* 3. *ta*.

Anm. Slutljudande **g** saknas även i *kro* m. 'krog'.

d) i följande enstaka ord: *lòa* m. 'loge', *màvər* plur. av *mòrgon* m. 'morgon', *pàrontǫnigg* f. 'potatisupptagning'.

§ 159. Perspirerat **g** (*ğ*) på övergång till **k** förekommer liksom i rspr. i närheten av perspirerad konsonant, t. ex.

biğt sup. byggt	*ta-lágs* till lags
èğfárdun adj. högfärdig	*sağt* sup. sagt
eğt adj. n. högt	*ta-skóğs* till skogs
friğt sup. friat	*triğt* adj. n. tryggt.

Anm. I *bùğgjård* f. 'bukgjord' har på alldeles motsatt sätt **k** i *buk* på grund av den pertonerade konsonantens närhet övergått till *ğ*.

h.

§ 160. **h** saknas alldeles i det genuina målet, ock det är endast, när Orsakarlen skall försöka »svenska», d. v. s. tala riks språk, som han ibland på måfå sätter *h* framför ett ock annat ord, som i hans genuina mål börjar med vokal, varvid det kan hända, att *h* blir oriktigt placerat. Härav har uppstått den hos riksmålstalande i orten icke ovanliga missuppfattningen, att Orsakarlen lägger till *h*, där det icke skall stå, men tar bort det, där det skall finnas.

Att **h**-bortfallet är gammalt i dalmålet, framgår av att det alldeles saknas i Orsbleckinskriften (med dalrunor) från år 1635, där **haver** skrives **aver, han** skrives **an**[1].

[1]) Se J. Boëthius, En dalsk runinskr. från Orsa. Sv. Fornm.-för. tidskr. XII.

k.

§ 161. Liksom i rspr. förekommer i målet ett främre ock ett bakre **k**. Därtill tar jag dock vid ljudbeteckningen ingen hänsyn, utan tecknar båda **k**-ljuden med *k*.

§ 162. *k* motsvarar i allmänhet rspr. **k**, där detta icke i målet representeras av *ʄʂ*, t. ex.

kal̠ m. karl
kla̠r adj. klar
knœft adv. knappt
kǫ̀ka v. koka
kṵ̏mo v. komma
ko̠l̠d adj. kall
* *bå̠ko* v. baka
bȯk̠a m. backe
drìk̠a v. dricka
kǫ̀kər pres. kokar
ǫ̰àk̠nœ v. vakna
åka v. åka
* *bak̠* m. bäck
ba̠ŋk m. bänk
bɪark f. björk
bǫk f. bok
buk̠ m. bock
fɪk̠ pret. fick
fla̠s̠k n. fläsk
fa̠s̠k adj. färsk
mar̠k adj. mörk
ra̠k f. råk.

§ 163. *k* motsvarar rspr:s med **k** tecknade **tje**-ljud i sådana ord, där **k** står framför äldre **ī** ock genom **i**-omljud av **a** uppkommet **ä**, t. ex.

kàɪpa v. flåsa, flämta¹
kèlɪŋg f. käring
kḛ̀tɪl m. kittel
kàl̠da f. källa
kàn̠œ v. känna.

Anm. I *kìsta* propr. Kerstin har metatesen av **r** ock **i** skett på en tid, då övergången av **k** till *ʄʂ* upphört.

Med *k* framför **ä** (i-omljutt) även *kàm̠ba* 'kamma'.

Märk vidare:

kḛ̀sa f. liten skida m. skaft
kḛ̀va v. skumma²
kḛ̏vɪl m. kavel, liten stör
kå̠sa m. ostlöpe
kå̠t-sɪ v. hoppa ock leka (om djur)³.

§ 164. *k* motsvarar:

a) rspr. **f** i *snìk̠ta* v. 'snyfta'⁴;

b) rspr. **g** i orden

¹) Kippa efter andan.
²) Jfr nyno. **kav** 'svømning, dykning' Aas.
³) Jfr rspr. **kåt** adj.
⁴) Nyno. **snykta** Aas.

ek pron. jag[1]
kalòsur f. pl. galoscher
knok m. knoge[2]
stiko(n) m. ack. sg. stege(n);

c) rspr. p i *oàkəndɫs* n. 'vapenhus'[3], *skoàlka* v. 'skvalpa'.

§ 165. Märk vidare *k* i *mɶk* m. 'mask'[4], *stʂòkmuna* f. 'styvmor'[5].

§ 166. k saknas i orden:

àsgràv f. askgrav (i spiseln)
klisp adj. klipsk
ɫlàtra v. slakta[6]
trast adv. strax.

l ock *ɫ*.

§ 167. *l* bildas med tungspetsen mot tandköttet eller tänderna; stundom bildas det även interdentalt. Till klangen skiljer det sig något från rspr. l.

ɫ skiljer sig till sin akustiska effekt icke lika tydligt från *l*, som vad det »tjocka l» gör i mellan- ock sydsvenska dialekter, varför jag stundom känt mig oviss, om jag skulle använda det ena eller andra tecknet. Till sin bildning är ej heller *ɫ* fullt identiskt med *ŀ* eller *l*. Det förefaller mig att vara bildat längre fram i munnen än *ŀ* eller *l*, kanske mot alveolerna. Möjligen är ljudet identiskt med Burträskmålets tjocka l[7], vilket enligt Lindgren är lågt liksom de andra kakuminalerna, vilka stundom växla med motsvarande supradentaler. Jag använder här liksom Levander för det tjocka l i Åsenmålet tecknet *ɫ* i de fall, då jag över huvud taget ansett mig kunna ock böra skilja mellan *l* ock *ɫ*. Vanligen använder jag en grov beteckning l i de ställningar, där *l* ock *ɫ* kunna växla utan regel. Förhållandet är nämligen det, att *ɫ* i de byar, där det förekommer, icke uppträder konstant, utan kan hos olika personer inom byn, ja, ibland t. o. m. hos samma person, växla med *l* i samma ställningar ock i samma ord. I ingen by har jag funnit bruket av *l* ock *ɫ* konsekvent. I allmänhet tyckes den äldre generationen ock den medelålders manliga mera använda *ɫ*, under det

---

1) Fvno. ek.
2) Nyno. knok 'knogle' Aas.
3) Nyno. vaakenhus Aas.
4) Fsv. matker.
5) Jfr *stʂòkrip* m. 'styvbarn'; jfr nyno. stjukbarn Aas.
6) Nyno. slaatra Aas.
7) Lindgren, Burträskmålets gramm. Sv. Lsm. XII I, s. 9 f.

att den medelålders kvinnliga ock den yngre generationen hålla på att lägga bort *ł*.

ł saknas fullständigt i Åbärga, Kallholn, Kallmora ock Skattungbyn, där alltså *l* förekommer i alla ställningar.

§ 168. *l* förekommer utan växling med *ł* i hela språkområdet i följande två fall:

a) då det är långt, t. ex.

fìla v. fylla — *kolt* adj. n. kallt
gul n. guld — *òlər* pron. alla;
įald m. eld

Anm. Framför g, m ock v kunna både *l* ock *ł* förekomma, i vilket senare fall *ł* naturligtvis är kort, t. ex. *elg* ~ *ełg* 'älg', *tolv* ~ *tołv* 'tolv', *òlma* ~ *òłma* 'holme'.

b) i förbindelsen *λl*, t. ex.

λlàįta v. slita — * *kàλlər* m. pl. kittlar
λlìpa v. slippa — *nàλla* f. nässla
λla v. slå — *ràįλla* v. rissla.

§ 169. *l* eller *ł* motsvarar för övrigt regelb. rspr. 1:

a) i absolut uddljud, t. ex.

lad[a] f. lada — *luft*[j] f. luft, lukt
lȅso[b] v. läsa — *luk*[k] n. lock
làngja[c] adv. länge — *lag*[l] adj. låg
lid[d] m. led — *lar*[m] n. lår
lìsa[e] v. lysa — *làka*[n] v. leka
lìtn[f] adj. liten — *lásmɷn*[o] m. länsman
lȉvo[g] v. leva — *làra*[p] v. lära
lònœ[h] v. låna — *logg*[q] adj. lång
los[i] n. lås — *lov*[r] n. löv;

b) efter uddljudande *b*, *f*, *g*, *k*, *p*, t. ex.

blar[s] adj. blå — *blod*[t] m. blod

---

[a]) *lad* Hs., *ład* Mg. [b]) *lȅso* Hs., *łȅso* Stm. [c]) *làngja* ~ *łàngja* Hs. [d]) *lid* Hs., *łid* Stm. [e]) *lìsa* Hs., *łìsa* Mg. [f]) *lìtn* HsKallh., *łìtn* Mg. [g]) *lȉvo* Hs., *łȉvo* Tvl. [h]) *lònœ* HsKm., *łònœ* HsStmHol. [i]) *los* HsSlb. [j]) *luft* Hs., *łuft* Mg. [k]) *luk* HsÅb. [l]) *lag* HsHol. [m]) *lar* Hs., *łar* Mg. [n]) *làka* Hs., *łàka* HsHol. [o]) *lásmɷn* HsHol. [p]) *làra* Hs., *łàra* Mg. [q]) *logg* HsSlbKallhSk., *łogg* Stm. [r]) *lov* HsSbkMgÅb. [s]) *blar* HsKbTvlÅb., *błar* HsOljSbkMg. [t]) *blod* Åb., *błod* Hs.

flọta v. flyta
flụ̀ga[a] f. fluga
glị̀mo[b] v. glimma
glạ̀mœ[c] v. glömma
klaịt m. »klut», opraktisk person
klị̀va[d] v. klövja
klạr[e] adj. klar
plọ̀ga[f] v. plöja;

c) mellan vokaler, t. ex.
dẹ̀la[g] v. dela
fụ̀lı[h] m. fåle
mị̀la[i] f. mila
mọ̀la[j] v. måla
sị̀lın[k] propr. Siljan
snọ̀lər[l] adj. pl. nom. m. f. snåla
sfʂạ̀lo[m] v. stjäla;

d) mellan inljudande konsonant ock vokal, t. ex.
ạ̀gla[n] v. hagla
fụ̀glər[o] m. pl. fåglar
ị̀vla[p] v. hyvla
ọ̀mẹ́glın[q] adj. omöjlig
skrạ̀mbla[r] v. skramla
tạ̀vla[s] f. tavla, stor ulltapp;

e) mellan vokal ock in- l. slutljudande konsonant, t. ex.
aln[t] f. aln
elt[u] adj. n. helt
mọln[v] n. moln
sẹ̀lda[x] pret. sålde
sfʂị̀lda[y] pret. skilde, sköljde
als[z] m. hals;

f) i absolut slutljud, t. ex.
ạ̀ksul[å] m. (jul)axel
el[ä] n. öl
fıl[ö] f. fil
fụ̀gəl[aa] m. fågel
gọl[bb] adj. gul
ị̀vıl[cc] m. hyvel
kẹ̀tıl[dd] m. kittel
mıl[ee] s. mil
mıel[ff] n. mjöl
nị̀fʂıl[gg] m. nyckel
nọl[hh] f. nål
saịl[ii] n. sovel

---

a) *flụ̀ga* Hs., *flụ̀ga* Sk., *fłụ̀ga* Hs. b) *glị̀mo* Sk. c) *glạ̀mœ* Hs., *glạ̀mœ* Sk., *głạ̀mœ* HsTvlMg. d) *klị̀va* HsMg. e) *klạr* ~ *kłạr* Hs. f) *plọ̀ga*, ~ *płọ̀ga* Hs. g) *dẹl* HsKb. h) *fụ̀lı* Hs Kallh., *fụ̀lı* Åb., *fụ̀lı* Sk., *fụ̀łı* Stm., *fụ̀łe* SbkMg. i) *mị̀la* Hs Mg., *mị̀ła* Hs. j) *mọ̀la* HsSlbStm. k) *sị̀lın* ~ *sị̀łın* Hs l) *snọ̀lər* ~ *snọ̀łər* Hs. m) *sfʂạ̀lo* Slb., *sfʂạ̀ło* HsMg. n) *ạ̀gla* Hs., *ạ̀gła* HsMg. o) *fụ̀glər* Slb., *fụ̀gler* Sk. p) *ị̀vla* ~ *ị̀vła* Hs. q) *ọ̀mẹ́glın* HsVg., *ọ̀mẹ́głın* HsKb. r) *skrạ̀mbla* HsKallh. s) *tạ̀vla* ~ *tạ̀vła* Hs. t) *aln* HsSlbMg., *ałn* HsMg. u) *elt* Hs. v) *mọln* Hs., *mọłn* Mg. x) *sẹ̀lda* Hs. y) *sfʂị̀lda* Hs. z) *als* Hs., *ałs* HsStmMg. å) *ạ̀ksul* HsHol. ä) *el* ~ *eł* Hs. ö) *fıl* HsMg., *fıł* HsKbMg. aa) *fụ̀gəl* HsSlbHolMg. bb) *gọl* HsOljMg., *gọł* Hs. cc) *ị̀vıl* HsStm. dd) *kẹ̀tıl* HsStmMg., *kẹ̀tıł* Hs. ee) *mıl* Hs., *mıł* Mg. ff) *mıel* Hs., *mıeł* HsMgStm. gg) *nị̀fʂıl* HsMg., *nị̀fʂıł* Hs. hh) *nọl* HsSlbMg., *nọł* Hs. ii) *saịł* Hs.

skal[a] f. skål
tıl[b] adv. till
qàıla[c] v. vila
qəl[d] n. hål.

§ 170. ı motsvarar:

a) rspr. rd i några ord:
fıàlugg[e] m. fjärding
kàla[f] v. karda
mal[g] m. mård[1]
qəla[h] v. vårda, bry sig om
-volın i sammans. vorden[2];

b) rspr. dr i *fola* v. 'fodra'.

§ 171. ı förekommer i den uddljudande förbindelsen lı-, vilken motsvarar rspr:s med lj tecknade j-ljud, t. ex. *lıòga*[i] v. 'ljuga', *lıòma* (Sk.) v. 'ljumma, värma', *lıos*[j] n. 'ljus'.

Märk även:
lıódər n. repa i träd
lıòdra v. ge eko
lıódər s.[3]
lıòra m. rököppning i taket[4]
lıot[k] adj. ful, stygg[5].

§ 172. ı förekommer utan motsvarighet i rspr. i *qìskla* v. 'viska'.

§ 173. Långt *l* motsvarar:

a) rspr. rl i några ord:
fàlın adj. farlig
kal m. (gift) karl[6]
mèla f. märla
pòla v. porla;

b) rspr. dl i *òla* v. 'odla'. Märk kort ı för dl i *sàla* v. 'sadla'.

§ 174. ı saknas:

1) före *g*, *k*, *p*, *s* ock *v* (*f*) i åtskilliga ord, t. ex.
beg m. »bälg», skinnsäck
soag n. svalg
soègə v. svälja
tag m. talg
* *bak* m. balk
fok n. folk
mıək f. mjölk
ok m. »holk», smörkärna
ǖkən interr. pron. vilken

a) *skal* HsÅb., *skał* HsSlbMg. b) *tıl* Hs., *tıł* Stm. c) *qàıla* HsKbSlb., *qàıła* HsTvl. d) *qəl* HsSlbÅbSk., *qəł* HsStmTvlMg. e) *fıàlugg* ~ *fıàługg* Hs. f) *kàla* ~ *kàła* Hs. g) *mal* ~ *mał* Hs. h) *qəla* ~ *qəła* Hs. i) *lıòga* Hs., *łıòga* Mg. j) *lıos* Hs. SlbKmSk, *łıos* HsMg. k) *lıot* ~ *łıot* Hs.

1) Även *mard*.
2) T. ex. *soàgvòlın* adj. 'icke fullt klok'.
3) I uttr. *əld-lıódər* 'hålla takt (vid tröskning med slaga)'.
4) Fvno. ljóri; nyno. ljore Torp.
5) Fvno. ljótr; nyno. ljot Torp.
6) Men *kar* 'ogift karl'.

* *ıàpa* v. jälpa
stòpa m. stolpe
oèpa m. valp
op pret. jälpte
* *àsınt* pron. »allsintet», ingenting
pòsa m. »pölsa», gryngröt med flott
* *ev* f. älv
gov n. golv
kov s. »kolv», spjäla i en grind
kav m. kalv
sírar f. pl. best. solven (i väven)
sıəv pron. själv
tıft f. tolft.

Märk även *fìa* v. 'följa', *sìa* f. 'sölja, spänne', *tàıa* v. 'tälja'.

En del undantag från ovannämnda regel finnas, t. ex. *ælg*[a] m. 'älg', *kalk* m. 'kalk', *oalk* m. 'valk', *àlva* räkn. 'älva', *sílvər* n. 'silver', *təlv*[b] räkn. 'tolv'. Om *ælv*[c] 'halv' såsom enkelt ord, men *æv* i sammansättningar se § 100 anm.

Även framför *m* saknas l i ordet *àrtskòma* f. 'ärtskida'[1] samt möjligen i ordet *sjşàmándj*, ifall detta får tolkas som 'Skälmänget'.

2) i värbformerna *bı* v. 'bliva', *ska* pres. 'skall'.

m.

§ 175. *m* motsvarar regelb. rspr. m, t. ex.

mœlm m. malm
mot prep. mot
mar f. märr
* *fémtu* räkn. den femte
grœımœ f. grimma
gòmol adj. gammal
gàmœ v. gömma
ìmıl m. himmel
kœmb m. kam
kůmo v. komma
rùmpa f. rumpa, svans
smůla f. smula
sůmor m. sommar
tèmœ v. tämja
tímbər n. timmer
təmt f. tomt
* *bom* m. bom
dom m. dom
dum adj. dum
em adv. hem
gom m. gom
rem f. rem
tem f. töm
tom adj. tom
oorm m. orm.

---

a) *ælg* Hs., *æɫg* HsMg. b) *təlv* ~ *təɫv* Hs. c) *ælv* Hs., *æɫv* Kb.

1) Nyno. skolma Torp.

§ 176. *m* motsvarar vidare:

a) rspr. n i: *mi̯ȁlmər* m. 'mjölnare';

b) rspr. g i: u*mn* m. 'ugn'[1];

c) rspr. nd i *ȁmflȁga* f. »handflaga», stryk';

d) rspr. v i: lì*mnœd* m. 'levnad'[2].

Märk även *m* i *stùmna* m. 'stubbe'.

§ 177. *m* förekommer slutljudande i vissa ändelser i subst:s, adj:s ock värbens böjning (se § 94) samt i den rätt sällsynta ändelsen -u*m*, som saknar motsvarighet i rspr.: *ȍgum* adj. 'ängslig', ù*ndrum* adj. 'undersam'.

§ 178. *m* saknas i *ȁrbist* n. 'armborst'.

n.

§ 179. *n* bildas apikogingivalt ock motsvarar regelb. rspr. n, t. ex.

nȁstùga f. »nattstuga», lofthus	*ǫȁni* m. vana
nȁlla f. nässla	* *œn* pron. han
ni pron. I, ni	*bin* m. best. byn
nìsa propr. m. Nisse, Nils	*brun* m. brunn
* *œnd* f. hand	*dœin* n. dun
fnȁisa v. fnysa	*den* pron. m. din
gnǫ v. gno, springa	*éstn* m. best. hästen
knèpa m. knapp	*in* adv. in
trȁnœ f. trana	l*en* f. lön
u*nd* m. hund	*sjsin* n. skinn.

§ 180. *n* motsvarar tillsammans med ett följande av g uppmjukat *dj* ock framför ett av k uppmjukat *ts* rspr. g-ljud. Ex. anföras § 147 ock § 216 a.

§ 181. Om *n* som motsvarighet till rspr. g i adj. på -*in* ock u*n* se § 158 a.

§ 182. *n* motsvarar rspr. rn, när detta står i starktonig stavelse, t. ex.

bien m. björn	*kǫen* f. kvarn
djȁnœ adv. gärna	*kǫon* n. korn
gœn n. garn	*spiȁnœ* v. spjärna

---

[1]) Nyno. omn Aas.

[2]) Märk även lì*mnœ* v. 'vakna till liv' (fsv. lifna; nyno. limna Aas.).

sjşànœ f. stjärna — *jşìnœ* v. kärna
jşàna m. tjärn — *oən* n. horn.

Märk *àıkoón* m. 'ekorre'[1]. Undantag bildar *ern* n. 'hörn'. I svagtonig stavelse sker icke assimilation, t. ex. *ákərn*.

Anm. 1. När ordet barn någon gång användes i stället för det vanliga, likabetydande *krıp*, så förekommer det under formen *barn*. I en vaggvisa, som jag upptecknat i Maggås[2], förekommer det dock med assimilerat rn: *bànəma* (best. dat. pl.).

Anm. 2. I *blìkór* n. 'bläckhorn' har n fallit efter *r*, en företeelse, som är vanlig i nedre dalmålet. Jfr där (Ål) bar 'barn', gar 'garn'.

§ 183. *n* förekommer utan motsvarighet i rspr. slutljudande:

a) i ack. sg. m. av adj. ock vissa adjektiviskt böjda pron. samt i dat. sg. f. av adj:s best. form, t. ex.

stùrœn ack. sg. m. stor, den stora
ìsœn ack. sg. m. den här
ìŋgœn ack. sg. m. ingen
* *stùrun* n. dat. sg. f. (åt) den stora;

b) i nom. sg. m. av adj:s best. form, av vissa pron., av ordningstalen samt av part. pret. av värb efter I sv. konj., t. ex.

hótn m: best. »den stygge», djävulen
mínstn nom. sg. m. den minste
* *ìkən* nom. sg. m. poss. pron. eder
ìsn nom. sg. m. den här
orn nom. sg. m. vår
oan nom. sg. m. varje
* *fóstn* nom. sg. m. den förste
ȍdərn nom. sg. m. den andre
trídn nom. sg. m. den tredje
* *àıtkástadn* nom. sg. m. utkastad
mòladn nom. sg. m. målad;

c) i ordet *ansn* s. 'höns', där *n* medföljer i böjningen, t. ex. *ánsna* 'hönsen'.

§ 184. Slutljudande n saknas:

a) vanligen i best. nom. sg. av mask. subst., som redan i obest. form sluta på *n*, t. ex. *sten* 'stenen', *brun* 'brunnen';

b) i best. nom. ock ack. sg. av fem. subst. t. ex.

nóla nom., ack. nålen
sándja nom., ack. sängen
gàta nom. gatan
gàto ack. gatan
jşàrjşa nom. kyrkan
jşàrjşo ack. kyrkan;

c) i ett par kvinnliga egennamn, som i rspr. ändas på -in: *kàra* 'Karin', *kìsta* 'Kerstin';

[1]) Fsv. ikorne.
[2]) J. Boëthius, Sägner m. m. från Orsa s. 19.

d) i best. nom. ock ack. plur. av nästan alla neutr subst., t. ex.

áɪsa husen	*táʃʃa* taken
knína knäna	*òvda* huvudena
sʃʃína skinnen	* *dàɪʃʃa* dikena;

e) i sg. nom. fem. av de sing. possessivpronomina ock obest. artikeln samt i pers. pron. **hon**:

mœɪ f. av *man* min	* *ɪe* f. av *ɪan* en
dœɪ f. av *dan* din	*o* hon;
sœɪ f. av *san* sin	

f) i 2 plur. i pres., pret. ock imper. av värben, t. ex.

Pres. ock imper.	Preteritum.
(*nɪ*) *bìnda* (I) binden	(*nɪ*) *bùnda* (I) bunden
(*nɪ*) *kàsta* (I) kasten	(*nɪ*) *kàstəda* (I) kastaden
(*nɪ*) *ʃʃèpa* (I) köpen	(*nɪ*) *ʃʃèfta* (I) köpten;

g) i adv., prep. ock konj., som i rspr. ändas på -an, t. ex.

àɪta prep. utan	*nàsta* adv. nästan
ìnœ konj. innan	*ùndœ* adv. undan;
mìla prep. mellan	

Märk *rèdu* adv. 'redan'.

h) i några enstaka ord: *fro* prep. 'från'[1], *mɪ* prep. 'med'[2], *tɪ* n. 'tenn'.

§ 185. **n** saknas inljudande:

a) i sammansatta ord, där den första sammansättningsleden slutar på enkelt n, t. ex.

bèknúp n. (av *ben* ben) benknapp
bèmɪél n. (av *ben* ben) benmjöl
gràmór f. (av *grœn* gran) granskog
l*œɪdúka* f. (av l*œɪn* lin) lindocka
stèrás f. (av *sten* sten) stenrös;

Anm. Dativformen på *-am* (*-ɪm*) torde kunna förklaras av -inum → -inm → -im → *-am* (*-ɪm*): hestinum → *àstam* (*àstɪm*).

b) i en del ord framför *s*, t. ex.

èsumu adj. ensam	*pìstadœɪn* m. best. pingstdagen
ɪ-ɪós adv. i jåns	*rèslɪn* adj. ren(s)lig
l*ásmœn* m. länsman	*qìstər* adj. vänster
ósdág m. onsdag	

---

[1]) Fsv. fra, fraa. [2]) Älvd. *mɪn*.

§ 186. *n* står sonantiskt (*n̥*) efter dentalerna *d*, *l*, *s* ock *t*, t. ex.

gårdn̥ m. best. gården *fósn̥* m. best. forsen
kûdn̥ m. best. kudden *ósn̥* m. best. åsen
* *fûln̥* m. best. fålen[1] * *fótn̥* m. best. foten
* *énsn̥* s. höns *oátn̥* n. vatten.

Anm. m övergår till *n* framför *d* i ordet *dòndœ̀gn* m. best. 'domedagen'.

ŋ.

§ 187. Jag skiljer icke mellan främre ock bakre g-ljud, vilka i målet växla på samma sätt som i rspr. *ŋ* motsvarar i förbindelse med efterföljande *g*[2] rspr:s med **ng** tecknade g-ljud, t. ex.

fíŋ(g)ər n. finger * *dròtnıŋ(g)* f. drottning
sèŋ(g)ər f. pl. sängar *fıàluŋ(g)* m. fjärding
tûŋ(g)a f. tunga *rıŋ(g)* m. ring
ûŋ(g)ər adj. pl. unga *tuŋ(g)* adj. tung.

§ 188. *ŋ* motsvarar utan följande *g* i allmänhet för övrigt rspr. g-ljud:

a) framför *k*, t. ex.

beŋk m. bänk *sòŋka* v. sanka, samla, plocka
buŋk m. bunke *tèŋka* m. tanke;
ıòŋkum adv. enkom

b) framför *t*: *loŋt* adj. n. 'långt', *tèŋtu* pret. 'tänkte';

c) framför *n*, t. ex.

œŋn f. agn *oœŋn* (Sk.) f. vagn
dıŋn n. dygn

Om motsvarigheten till rspr. g-ljud framför i målet till *tʃ* uppmjukat **k**, se §§ 180 ock 216.

§ 189. **g** saknas i *drùknœ* v. 'drunkna'[3].

---

[1]) Sonantiskt n står i Hol. för adj.-ändelsen -un efter ovannämnda konsonanter ock *r*, t. ex. *toàln̥* 'dum', *skàrn̥* 'skengalen', *trûtn̥* 'stött, i misshumör'.

[2]) Detta *g* saknas stundom särskilt i yngre personers tal.

[3]) Fsv. drukna; fvno. drukkna.

p.

§ 190. *p* motsvarar i allmänhet rspr. p, där detta ej enl. § 151 företrädes av f, t. ex.

pǫ̀nœ f. panna	*kàpal* n. kapell
pẹ̀ka v. peka	*ƛlàp̱a* v. släppa
pìs̱ka v. piska	*tʂẹ̀p̱a* v. köpa
pla̭t m. plåt	* *kup̱* m. kopp
pres̱t m. präst	*lẹp* m. läpp
pùṯra v. puttra, smågräla	*o̭p* m. hop
pòs̱kar m. pl. best. påsk	*rẹp* n. rep
* *drṹpɩ* m. droppe	*skaṟp* adj. skarp
gȁpo v. gapa	*sɵp̱* m. sopp, svamp.

Märk *p* för rspr. b i *pṹtéḻ* m. 'butelj'.

r.

§ 191. *r* är i Orsam. ett mellanting mellan en frikativa ock en tremulant, varigenom det skiljer sig från r-ljudet i de flästa Morabyarna, vilket är en tydlig tremulant.

§ 192. *r* motsvarar regelbundet rspr. r, t. ex.

ra̭d f. rad	*sʃʂȁro* v. skära
rẹn adj. ren	*o̭ɵṟm* m. orm
ro̭ v. ro	*ò̭ṟa* m. orre
ra̭ f. vrå	*ȧ̀ra* v. höra
* *brùṉɩ* sup. brunnit	* *ba̭r* n. barr
bȧ̀rȧɩ̱s n. bårhus	*dɩr* adj. dyr
dȧ̀sɩn adj. dåsig	*spaṟ* m. sparv
frṹsɩn adj. frusen	*a̭r* n. hår
fȁro v. fara	* *ȧ̀s̱tar* m. best. pl. hästarna
ga̭rd m. gård	*ȧ̀s̱tər* m. ob. pl. hästar
gruṉd n. grund (i vatten)	*kȧ̀s̱tər* pres. kastar.

§ 193. *r* förekommer utan motsvarighet i rspr.:

a) slutljudande:

1) i gen. av en del. mask. ock fem. egennamn, t. ex.

œ̀ṉdəsar Anders'	*ɩ̭ṹgonər* Johans
ǫ̀nsar Hans'	*ɩ̭àṟkar* Eriks

làsar Lars' — ** bùtur* Britas
làvar Olofs — *kàtronər* Katrinas;
pàdəsar Petters

2) i nom. sg. m. f. av enstaviga adj., vilkas stam slutar på lång vokal, t. ex. *blar* 'blå', *grar* 'grå', *nır* 'ny';
Även *soágər* adj. 'svag' har *r* i ändelsen i samma former.

Anm. Märk *r* i *sjsìtər* m. 'skytt' ock det därav avledda *sjsìtra* v. 'jaga'.

3) i dat. sg. f., nom. pl. m. ock f. samt ack. pl. f. av adj. ock en del adjektiviskt böjda pronomina ock i räkneordet **två**, t. ex.

dùktıgər	dat. sg. f.[a] duktig pl. duktiga	*ìŋgər*	dat. sg. f. ingen pl. inga
lòŋgər	dat. sg. f.[b] lång pl. långa	*màŋınər*	dat. sg. f.[c] min pl. mina
nìər	dat. sg. f. ny pl. nya	*nȍgər*	dat. sg. f.[d] någon pl. några
stùrər	dat. sg f. stor pl. stora	*òrər*	dat. sg. f[e] vår pl. våra

** bàdər* pl. båda — ** toer*[f] m. f. n. två;

b) inljudande:

1) i plur. formerna *bøndrər* 'bönder', *brédrər* 'bröder';
2) i ordet *dàrnœ* v. 'dåna, svimma'.

§ 194. **r** saknas:

a) i följande singulara jälpvärbsformer, vilka dock stundom särskilt framför ord, som börja på vokal, kunna ha *r:*

a(r) pres. sg. har — *ı(r)* pres. sg. är
bı(r) » » blir — *oa(r)* pret. sg. var;
fo(r) » » får

Anm. *ska* 'skall' erhåller stundom i analogi med ovanstående värb ändelsen *r*, så att det får formen *skar*.

b) i pres. sg. av de starka värb, vilkas stam ändas på konsonant, t. ex.

baıt biter — *føl* faller
bıod bjuder — *koed*, kväder, sjunger
dımb ryker — *stœnd* står;

---

[a]) *dùktıgən* SlbOljMg. [b]) *lòŋgən* SlbMg, *lòŋgır* Sk. [c]) *maŋ* SlbMgÅbKm, *màŋınır* Sk. [d]) *nȍgır* Sk. [e]) *òrun* ÅbSlb, *òrən* Mg. [f]) *toer, toar, tav* Sk.

Däremot står *r* i sådana pres.-former som:

drar dra[ge]r — *gər* går
dar dör — *ʎlar* slår
ɟar ger — *tar* ta[ge]r.

c) i förbindelsen vr i orden *gàɹda* v. 'vrida', *gìka* v. 'vricka';

I några andra ord är r bibehållet, men v bortfallet, se § 222 a.

d) i förbindelserna rl (se § 173 a), rn (se § 182) ock rs (se § 197);

e) i följande enstaka ord ock former:

bɪàla f. bjällra — *mòfá* m. morfar
dìgla v. dregla — *mòmó* f. mormor
fàfá m. farfar — *námbər* adv. komp. närmre
fàmó f. farmor — *namst* adv. superl. närmst
ɪòla v. jollra — *snìka* v. snickra[1]

nògum pron. dat. pl. 'åt några' samt några andra plurala böjningsformer av *non* 'någon'.

s.

§ 195. *s* bildas i Hansjö fullständigt dorsogingivalt i alla ställningar utom i förbindelse med efterföljande *ɪ*, motsvarande rspr:s med sj tecknade sje-ljud, i vilket fall det bildas med dragning åt dorsoalveolart läge. I Skattungbyn uttalas *s* i alla ställningar en smula muljerat. I Maggås bildas *s*, när det representerar rspr. rs, i det närmaste supradentalt.

§ 196. *s* motsvarar regelbundet rspr. s, t. ex.

saks m. sax — *sa* v. så
seg adj. seg — *sad* f. säd
sìla v. sila — *sòvo* v. sova
sko m. sko — * *àska* f. aska
smèla v. smälla — *dònsa* v. dansa
snìgəl m. snigel — *fɪsk* m. fisk
spɪs m. spis — *làsa* propr. m. Lasse
stod pret. stod — *làsa* v. lassa
sgànska v. 'svenska', tala riksspråk — *mòsa* m. misse, katt
nɪòsa v. nysa

[1]) Nyno. snikka 'arbeide med kniv, tilskære noget' Aas.

råso v. rasa — *graɪs* m. gris
* *aks* n. ax — *las* n. lass
dœns m. dans — *los* n. lås.

§ 197. *s* motsvarar rspr. **rs**, t. ex.

bòsta v. borsta — *stest* superl. störst
fask adj. färsk — *stusk*[c] adj. stursk
fos[a] m. fors — *ɪ-sŭmos* i somras
fost adv. först — *tósdœɪn* m. best. torsdag
kos[b] n. kors — *toos* pres. törs
mas s. mars (månad) — *toosk* m. »torsk», groda
mosk adj. morsk, hurtig — *oast* superl. värst

Även när *r* ock *s* sammanträffa i ett sammansatt ord, vars första led slutar på *r*, ock vars andra led börjar på *s*, försvinner *r* eller assimileras, t. ex. *stsɪsùpa* f. (av *stsɪr* ock *sùpa*) 'långmjölk med ibetat bröd', *fìsœmən* m. best. »fyrsömmen»[1], *tsèskåtɪ* m. 'tjärig trädtopp'.

§ 198. *s* motsvarar rspr. **ds** ock **ts** i några ord:

gos n. gods[2] — * *plas* m. plats[3]
gus gen. sg. m. Guds — *stsus* m. skjuts.

§ 199. *s* motsvarar rspr:s med **-ssj-** tecknade inljudande **sje**-ljud, t. ex. *èsa* f. 'hässja', *rìsa* f. 'ryssja'.

§ 200. *s* förekommer vidare i följande i rspr. som **sje**-ljud uttalade förbindelser:

a) *sɪ*, motsvarande rspr:s med **sj** tecknade **sje**-ljud, t. ex.

sɪòda v. sjuda, koka — *sɪùgga* v. sjunga
sɪok adj. sjuk — *sɪùtɪ* räkn. sjuttio
sɪu räkn. sju — *sɪal* f. själ
sɪu m. sjö — *sɪov* pron. själv;

Märk *sɪ* även i: *sɪàlda* adv. '»sällan» långsamt'[4], *sɪa* v. 'se'[5].

Anm. *ɪ* saknas i *sùto* räkn. 'sjutton'.

b) *sk*, motsvarande rspr:s med **sk** tecknade **sje**-ljud i sådana ord, där **sk** i fsv. stod framför ī (i målet diftongerat), ä, som

[a]) *fos* Mg. [b]) *kos* Mg. [c]) *stusk* Mg.

[1]) Söm, som är sydd fyra gånger.
[2]) Nyno. goss Aas.
[3]) Nyno. plass Aas.
[4]) Fsv. siäldan.
[5]) Fsv. sia; fvno. sjá.

uppkommit genom i-omljud, ock ur samno. diftong uppkommet ö, t. ex.

skaɪd f. skida
skœɪnœ v. skina
* *skęg* n. skägg
skèkta v. skäkta (lin)
skàla v. skälla
skàmœ v. skämma
sker s. »skär»[1]
* *skøt* pret. sköt;

Märk vidare:

skàklut adj. n. kort ock stelt (om lin)[2]
skàʃʂɪl m. skånk
skàta v. skarva[3]
skòta m. litet stycke, snibb[4].

Pret. ock sup. av *skœɪnœ* 'skina' heta *sken* ock *skɪnɪ* med analogiskt bibehållet *sk* i stället för väntat *sʃʂ*.

c) *sʃʂ*;

1) motsvarande rspr:s med **sk** tecknade sje-ljüd i sådana ord, i vilka **sk** i fsv. stod framför e, ĭ, y̆, ä, som icke uppstått genom regressivt i-omljud, samt ö, som går tillbaka på samno. **ø**, t. ex.

sʃʂàla f. skälla[5]
sʃʂe v. ske
sʃʂed f. sked
sʃʂer adj. »skör», kort ock tvär av sig
sʃʂèva f. skiva
sʃʂìdja v. skygga för, skymma
sʃʂìfta n. skifte
sʃʂɪg adj. skygg
sʃʂìklɪn adj. skicklig
sʃʂìla v. skilja, skölja
sʃʂìlda v. skylla
sʃʂìldun adj. skyldig
sʃʂìlnœd m. skillnad
sʃʂìmpa f. »skimp», skinnförkläde
sʃʂɪmt m. skymt
sʃʂɪn n. skinn
sʃʂɪt m. skit, smuts
sʃʂìtɪl m. »skyttel», stång i en hässja
sʃʂìtər m. skytt
sʃʂàro v. skära
sʃʂal n. skäl;

Märk vidare med äldre **sk**:

sʃʂèka v. gå snett ned[6]
sʃʂem adj. skum

---

1) I sammans. *kàtskér* propr. Kattskär (en del av Hällbärget med ett brant stup, där klippan träder i dagen).

2) Jfr nyno. **skjekla** 'fare avsted med skjæve og usikre bevægelser' Ross.

3) Fvno. **skeyta**.

4) Fvno. **skaut** 'hjørne'.

5 T. ex. koskälla.

6) Nyno. **skeika** 'skeie, vige ud fra den rette linje' Aas.

sʃʂènœ v. forma till slipstenen med mejsel ock hammare[1]
sʃʂìmo v. glimma, lysa[2]
sʃʂır n. långmjölk[3].

2) motsvarande rspr:s med **skj** tecknade sje-ljud i orden *sʃʂòrta* f. 'skjorta', *sʃʂòta* v. 'skjuta', *sʃʂùsa* v. 'skjutsa';

3) motsvarande rspr:s med **stj** tecknade sje-ljud i orden:

sʃʂònœ f. stjärna
sʃʂàlka m. stjälk
sʃʂàlo v. stjäla
sʃʂart m. stjärt.

Märk även *sʃʂòkrip* m. 'styvbarn'[4].

§ 201. *s* står för rspr. **f** i *snosk* m. 'fnöske'.

§ 202. *s* förekommer slutligen utan motsvarighet i rspr. mellan de båda sammansättningsleden i en del sammansatta ord, t. ex.

fòksrádıg adj. folkrädd
kàpalslág n. kapellag
fòksʃʂáks m. »folkkäk»[5]
stòlskrúba f. stallkrubba.

ł.

§ 203. *ł* bildas med tungspetsen något höjd i förhållande till närmast bakomliggande parti av tungan ock med gingival eller alveolar artikulation. Huruvida lateral friktion förekommer i den utsträckning, att en användning av det särskilda tecken *ʒ*, som Noreen[6] infört för lateralt s, ock som jag själv i ett föregående arbete[7] använt för Orsam., bör komma i fråga, tilltror jag mig icke att med bestämdhet kunna avgöra, utan jag använder tecknet *ł*, vilket även använts av Erik Noreen[8] i ett annat mål för ett av denne förf. som tydligt lateralt **s** uppfattat ljud.

§ 204. *ł* motsvarar rspr. **s** framför **l**, t. ex.

łlag n. slag
łlàta v. slita
łlàga f. slaga, urnyckel
łlàrva v. slarva
łlag m. slagg
łlòmsun adj. slamsig

---

[1]) Nyno. **skeina** 'skjære i huden, ridse, saare' Aas.

[2]) Fvno. **skima** 'klarne op', sv. dial. **skemma** 'gi et svakt skin' Torp.

[3]) Fvno. '**skyr** 'sammenløpen melk', nyno. **skyr**, sv. dial. **skyr**, **skjör** 'sur melk' Torp.

[4]) Jfr fvno. **stjúpbarn**.

[5]) Käkben efter en människa.

[6]) V. språk I, s. 478.

[7]) Sägner m. m. från Orsa.

[8]) Årtemarksmålets ljudlära, s. 29.

λlända f. slända
λlèta f. skoglös plats
λlìpa v. slippa
λlùta v. sluta
λla v. slå
λläpa v. släpa
* *nàλla* f. nässla
ràıλla v. rissla
* *raıλ* s. rissel.

§ 205. *λ* motsvarar vidare rspr. **tsl** i *baλ* n. 'betsel'. Märk även *blòλlın* adj. 'mjuk, lam, eftergiven'.

§ 206. *λ* motsvarar slutligen rspr. **t** framför **l** i några pluralformer av ord på -*ıl*, t. ex. *kàλlər* pl. av *kètıl* m. 'kittel'. Märk även *fàλlər* plur. av *fètıl* m. 'band att bära ryggsäcken med', *lìλlər* adj. pl. 'små', *tşòλla* m. 'kjortel'.

t.

§ 207. *t* bildas, synes det mig, apikodentalt, stundom interdentalt, utan att den bakom tungspetsen närmast liggande delen av tungan bidrager till artikulationen. Det akustiska intrycket av målets *t* är också ett annat än av rspr:s dorsogingivalt bildade[1] **t**.

§ 208. *t* motsvarar regelbundet rspr. **t**, t. ex.

ta v. taga
tèa v. töa
tıg n. tyg
toa v. två, tvätta
tro v. tro
tùkta v. tukta
tùgga f. tunga
ta f. tå
* *bàıta* v. bita
bìta f. bytta
fàtın adj. fattig
fétər m. pl. fötter
gàta f. gata
ìta v. hitta
ıàto v. äta
òta v. hota
* *at* m. hatt
bløt adj. n. blött
dırt adj. n. dyrt
et adj. het
fult adj. n. fullt
kʊıst m. kvist
not f. natt
ʊıt n. vett
spıt n. spett
sturt adj. n. stort.

§ 209. *t* motsvarar rspr. **d** i orden: *fòtrál* n. 'fodral', *lìkvıt* m. 'likvid'.

§ 210. Långt *t* motsvarar:
a) rspr. **ft** i *àtər* prep. 'efter';

[1]) Så även i mitt riksspråksuttal bildat.

b) rspr. nt i:

brat adj. brant
klɪt m. klint
oítər m. vinter
oət m. vante.

I andra ord kvarstår *n* framför *t*, t. ex. *kœnt* m. 'kant', *pœnt* m. 'pant', *ƛlœnt* m. 'slant'.

§ 211. *t* förekommer utan motsvarighet i rspr.:

a) i pret. ock sup. av svagt böjda värb i pass. ock av svagt böjda deponentia, t. ex.

aɪst pret. iddes
djàrdəst pret. pass. gjordes
brùk(t)əst » » brukades
kenst » » kändes
sìntəst » » syntes
tàpəst » » tappades
toəst » tordes
tàlast pret. pass. talades
brùk(t)ast sup. pass. brukats
fròdast sup. pass. frodats
fàrdast » färdats
gàrdast » pass. gjorts
kenst » » känts
tàpast » » tappats;

Däremot: *dem-rìvəs* 'de revos', *dem-ƛlós* 'de slogos'.

b) i några enstaka ord:

blàstut adj. n. blåsigt
et[a] n. hö[1]
ìkta v. hicka
pòstlin n. porslin.

§ 212. t saknas:

a) i tre- eller fyrkonsonantism, t. ex.

djìsnœ v. gistna
krìsnœ v. »kristna», döpa
* *àsklá* n. hästtäcke
flìnskólun adj. flintskallig;

b) i följande böjningsformer av subst. ock värb:

1) i best. nom. ock ack. sg. av neutr. subst., t. ex.

bord bordet
tak tak
* *bràda* brädet
* *màrtʂa* märket
* *òga* ögat;

2) i supinum av starka värb, t. ex.

bìtɪ bitit
drùpɪ drupit
fùnɪ funnit
lèsɪ läst
stàdɪ stått
àtʂɪ åkt.

---

[a]) I alla andra byar *e*.

---

[1]) Jfr nyno. høytt'i 'høet' Ross.

ʄ ock *ş*.

§ 213. *ʄ* ock *ş* förekomma blott som beståndsdelar av affrikatan *ʄş*. I stället för *ʄş* förekommer stundom en ljudförbindelse, som starkt närmar sig *ts*, men är något muljerad.

§ 214. *ʄş* motsvarar det **tje**-ljud, som i rspr. betecknas med **tj**, t. ex.

ʄşœ̀n̲a m. tjärn
ʄşédər m. tjäder
ʄşè̤dra v. tjudra
ʄşȅ̤lı m. tjäle
ʄşe̲r f. tjära
ʄşo̲v m. tjuv
ʄşò̲va f. tjuga
ʄşu̲g n. tjog
ʄşṳ̀gu räkn. tjugu
ʄşà̲nœ v. tjäna
ʄşək̲ adj. tjock.

Märk *ʄşa̲g* m. 'teg'.

§ 215. *ʄş* motsvarar vidare

a) rspr:s med **k** tecknade **tje**-ljud i sådana ord, där **k(i)** i fsv. stod framför **e**, **ĭ**, **y̆**, **ä** (som icke uppkommit genom regressivt i-omljud) ock **ö** ← samnordiskt **ö**, ävensom i låneord, t. ex.

ʄşak̲s m. käk(e)
ʄşàl̲dər m. källare
ʄşar̲v adj. kärv, kall
ʄşàr̲va m. kärve
ʄşe̲l m. köl
ʄşe̲t n. kött
ʄşəl̲d f. köld
ʄşı̲l m. kil
ʄşı̲̀lıŋg m. killing
ʄşı̲́lo n. kilogram
ʄşìn̲œ v. kärna[1]
ʄşìŋ̲kun adj. kinkig
ʄşìs̲ta f. kista
ʄşà̲ka m. kälke
ʄşa̲ n. kedja
ʄşàr̲ʄşa f. kyrka.

Märk *ʄşır* f. 'ko'[2].

ʄş för väntat *k* står i orden: *ʄşè̲pa* v. 'köpa'[3] ock *ʄşàr̲a* f. 'kärra'.

Märk vidare med äldre **k**: *ʄşı̲̀a* f. 'fägata'[4], *ʄşìp̲a* f. 'klase'[5].

b) rspr:s med **kj** tecknade **tje**-ljud i ordet *ʄşòl̲la* m. 'kjol'.

§ 216. *ʄş* motsvarar vidare rspr. **k** i inljud:

a) då detta går tillbaka på fsv. **(k)ki**, t. ex.

---

[1]) Jfr fsv. **kirna** f. 'kärna'. [2]) Fvno. **kýr**.
[3]) Fvno. **kaupa**.
[4]) Fvno. **kví**; sv. dial. **kvi**, **kvia** Rz s. 371.
[5]) Fvno. **kippa**.

blàn̠ʃʂa v. blänka[1]
blę̀ʃʂa v. bleka[2]
brą̀ʃʂa v. bräka[3]
àn̠ʃʂa f. änka[4]
fìs̠ʃʂa[a] v. fiska[5]
krìʃʂa f. krycka[6]
lìʃʂa f. lycka, ögla[7]
rìʃʂa v. rycka[8]
rą̀ʃʂa tr. v. röka[9]
sę̀ʃʂa v. söka[10]
sàn̠ʃʂa v. sänka[11]
stę̀ʃʂa v. steka[12]
λą̀ʃʂa v. slicka
tàn̠ʃʂa v. tänka[13]
tìʃʂa v. tycka[14]
trìʃʂa v. trycka[15]
ʃʂàr̠ʃʂa[b] f. kyrka[16];

Märk även *ʃʂ* i neutr. ia-stammar: *dàr̠ʃʂa* n. 'dike', *fìs̠ʃʂa*[b] n. 'fiske', *màr̠ʃʂa* n. 'märke'.

b) framför *a* (*ı*) ock *ə* i vissa böjda ock avledda former av subst., som i obest. nom. sg. ändas på (k)k, t. ex.
búʃʂən best. nom., ack. sg. av *buk̠* m. bock
fís̠ʃʂən best. nom., ack. sg. av *fısk̠* m. fisk
krǫ́ʃʂən best. nom., ack. sg. av *krǫk* m. krok
bǫ́ʃʂən best. dat. sg. av *bǫk*
ą̀ftę́ʃʂər m. apotekare av *ą̀ftę́k*
fìs̠ʃʂər m. fiskare
* *bù̠ʃʂam*[c] best. dat. sg. av *buk̠* m. bock
bǫ́ʃʂa[d] best. nom., ack. sg. av *bǫk* f. bok
tą̀ʃʂa[e] best. dat. sg. av *tąk* n. tak
tą́ʃʂa[f] best. nom., ack. pl. av *tąk* n. tak;

c) framför *ı*(*a*) hos svaga kortstaviga mask. subst. samt subst. på -*ıl*, hos adj. samt i sup. av vissa starka värb, t. ex.
stą̀ʃʂı(*n*) m. stake(n), men best. dat. sg. *stą̀kom*
ą̀ʃʂı(*n*) m. hake(n), men best. dat. sg. *ą̀kom*
ą̀skáʃʂan propr. m. Åskaken, men best. dat. sg. *ą̀skąkom*

---

a) *fìs̠t͡ʂa* Mg. b) *t͡ʂàr̠t͡ʂa* Sk. c) *bù̠ʃʂım* Stm. d) *bǫ́ʃʂı* Stm. e) *tą̀ʃʂı* Stm. f) *tą́ʃʂı* Stm.

1) Fsv. blänkia. 2) Fsv. blekia.
3) Fsv. bräkia. 4) Fsv. änkia.
5) Fsv. fiskia. 6) Fsv. krykia.
7) Fsv. lykkia. 8) Fsv. rykkia.
9) Fsv. rökia. 10) Fsv. sökia.
11) Fsv. sänkia. 12) Fsv. stekia.
13) Fsv. þänkia. 14) Fsv. þykkia.
15) Fsv. þrykkia. 16) Fsv. kyrkia.

* *nì̮ʃʃɪl* m. nyckel
* *ìlʃʃɪn* adj. ilsken
* *drùʃʃɪ* sup. av *drìka* v. dricka
o̜ì̮ʃʃɪ sup. av *o̜àɪka* v. vika.
Märk *stì̮ʃʃɪ(n)* m. stege(n).

§ 217. Slutljudande *t̑s* kan i Hansjö, växlande med *k*, förekomma i oböjda former av neutr. subst. på *-k*, t. ex.

àftét̑s jämte *àftėk* n. apotek | *tat̑s* jämte *tak* plur. tak
fot̑s jämte *fok* n. folk | *o̜ɪt̑s* jämte *o̜ɪk* n. veck.
lut̑s jämte *luk* n. lock

§ 218. *ʃʃ* representerar slutligen rspr. tt i ett par ord, där fsv. har -ti-: *sàʃʃa* v. 'sätta'[1], *sìʃʃa* v. 'sitta'[2].

v.

§ 219. *v* motsvarar rspr. v i inljud mellan vokaler, mellan l eller r ock vokal eller omvänt samt i slutljud, t. ex.

àvun adj. avig, led, elak | * *alv* adj. halv
gòva best. dat. sg. n. golvet | *grav* f. grav
lù̮vo v. lova | *arv* n. arv
rò̮va f. rova | *kav* m. kalv
sò̮vo v. sova | *laɪv* n. liv
òvo n. huvud | *rev* m. räv
* *àlva* adj. ack. sg. f. halv | *ʃʃov* m. tjuv
àrva v. harva | *o̜av* pret. vävde
ìvrɪn adj. ivrig | *av* prep. av.
tàvla f. tavla

§ 220. *v* motsvarar rspr. g i orden *fòstáv* n. 'förstuga', *ɪàldlù̮vɪ* m. 'eldslåga', *ʃʃòva* f. 'hötjuga'.

§ 221. *v* står utan motsvarighet i rspr. i ordet *taɪv* 'tu', som blott förekommer i uttrycket *ɪ-táɪv* 'i tu'.

§ 222. v saknas:

a) framför r i några ord: *rèko* v. 'vräka', *ra* f. 'vrå', *ràla* v. 'vråla';

b) i följande enstaka ord:

a v. hava | *dʝa* v. giva
bɪ v. bliva | *orn* pron. vår

---

[1]) Fsv. sätia.   [2]) Fsv. sitja.

sǫr pret. svor — *spar̲* m. sparv[1]

su̯rı sup. svurit — *su̯la* f. svala

samt i vissa sammansättningar av *alv̥* 'halv', t. ex. *àlstǫ́p* n. 'halvstop'.

[1]) Nyno. sporr Aas.

Förkortningar av bynamnen i Orsa.

Bj.	= Björken	Olj.	= Oljonsbyn
Hol.	= Holen	Sbk	= Sundbäck
Hs.	= Hansjö	Sk.	= Skattungbyn
Kallh.	= Kallholn	Slb.	= Slättbärg
Kb.	= Kyrkbyn	Stm.	= Stackmora
Km.	= Kallmora	Tvl	= Torrvål
Mg.	= Maggås	Vg.	= Vångsgärde
Mvl	= Mickelvål	Vib.	= Viborg
Nb.	= Nederbärga	Åb.	= Åbärga.